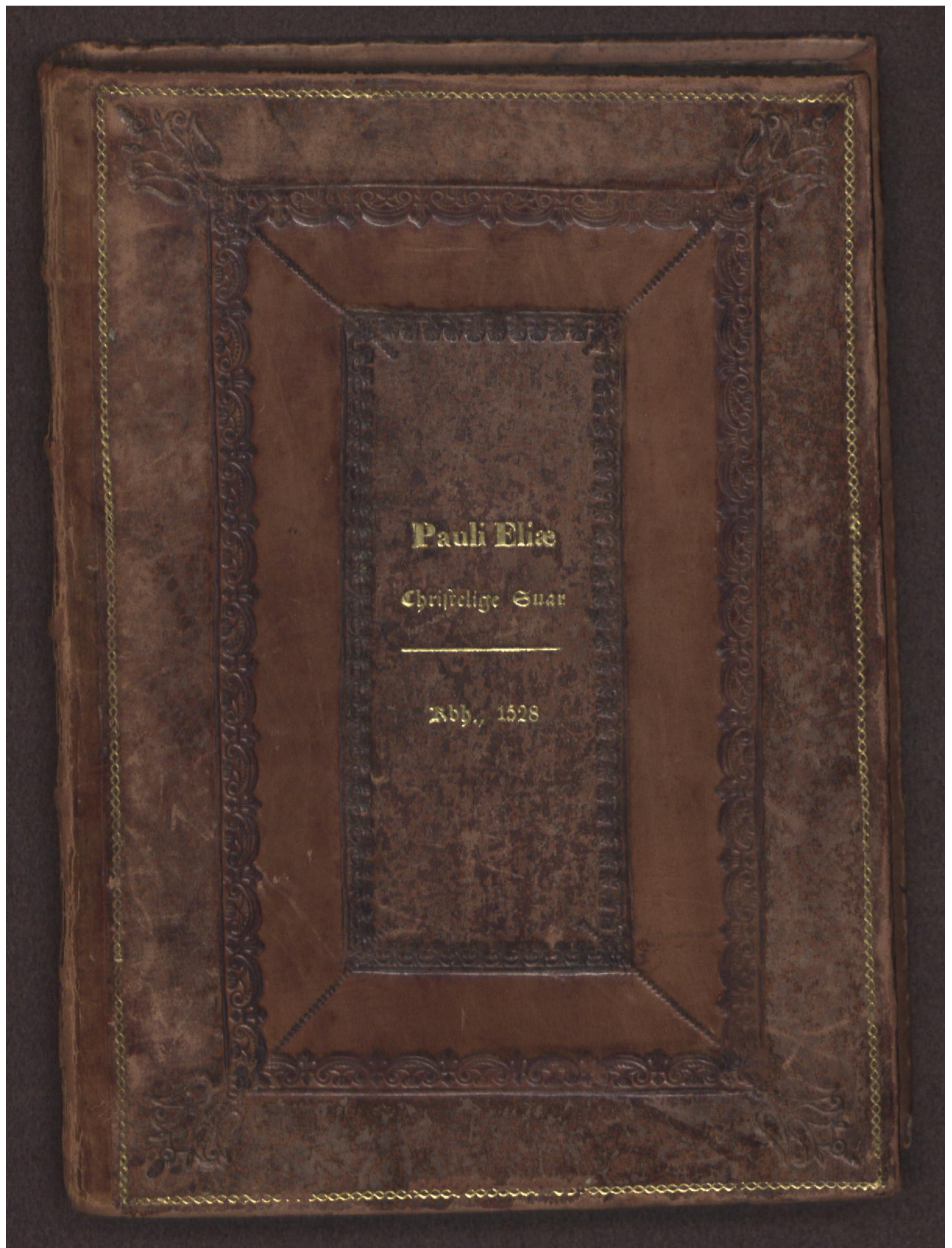
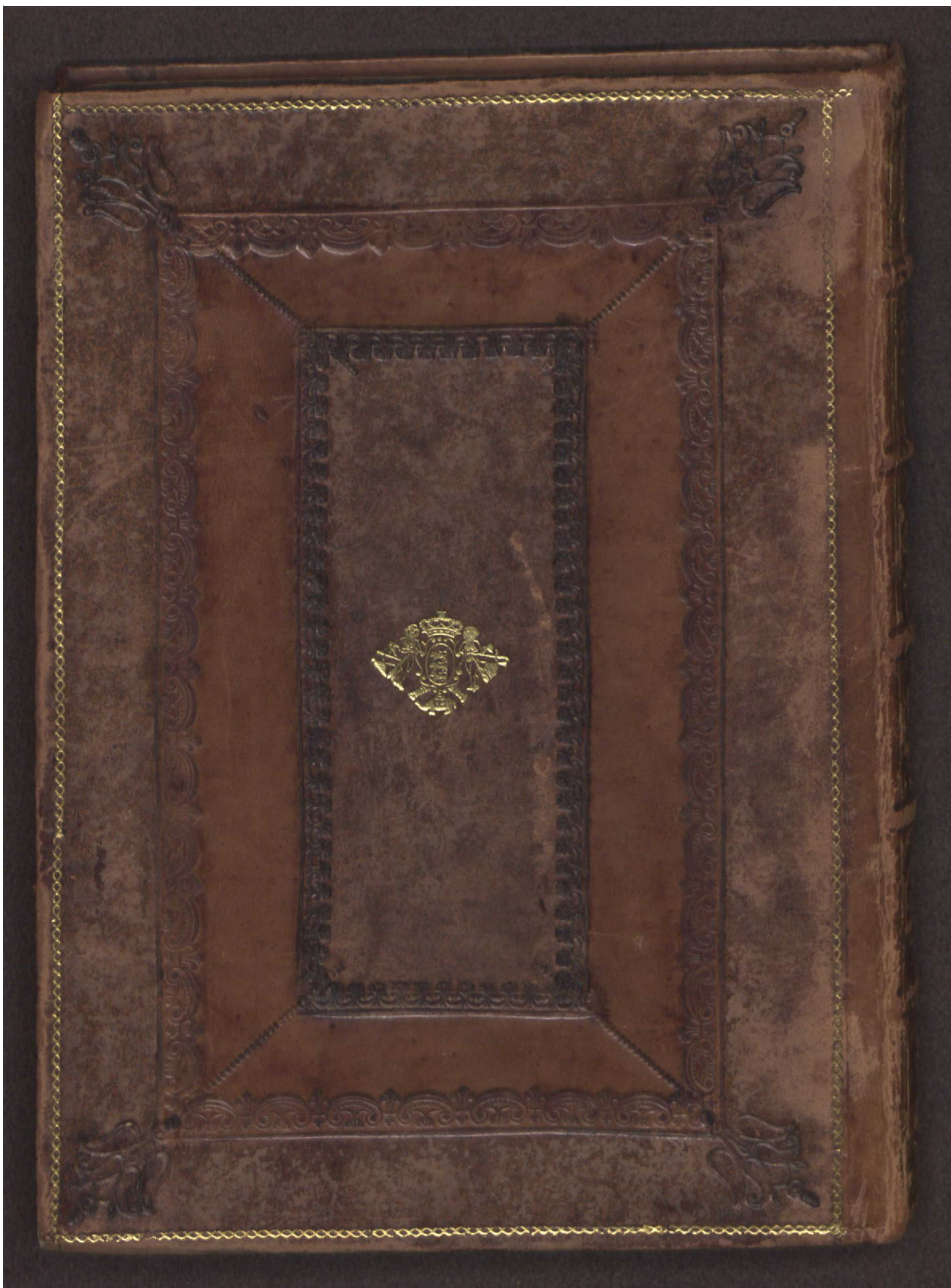
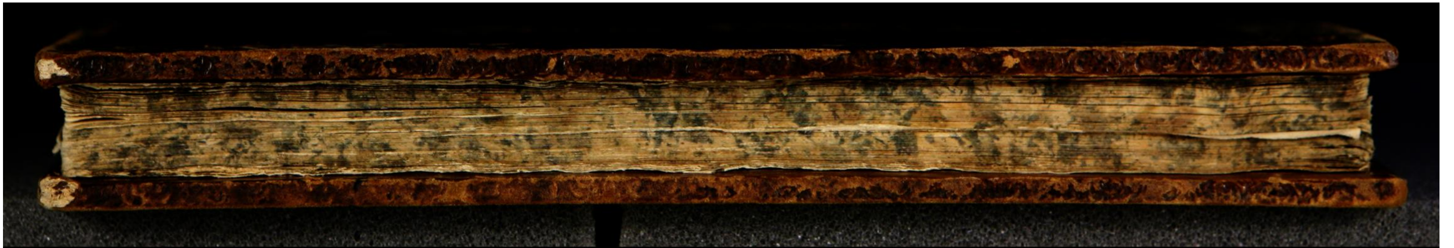

Pauli Eliæ
Christelige Svar
Kbh., 1528

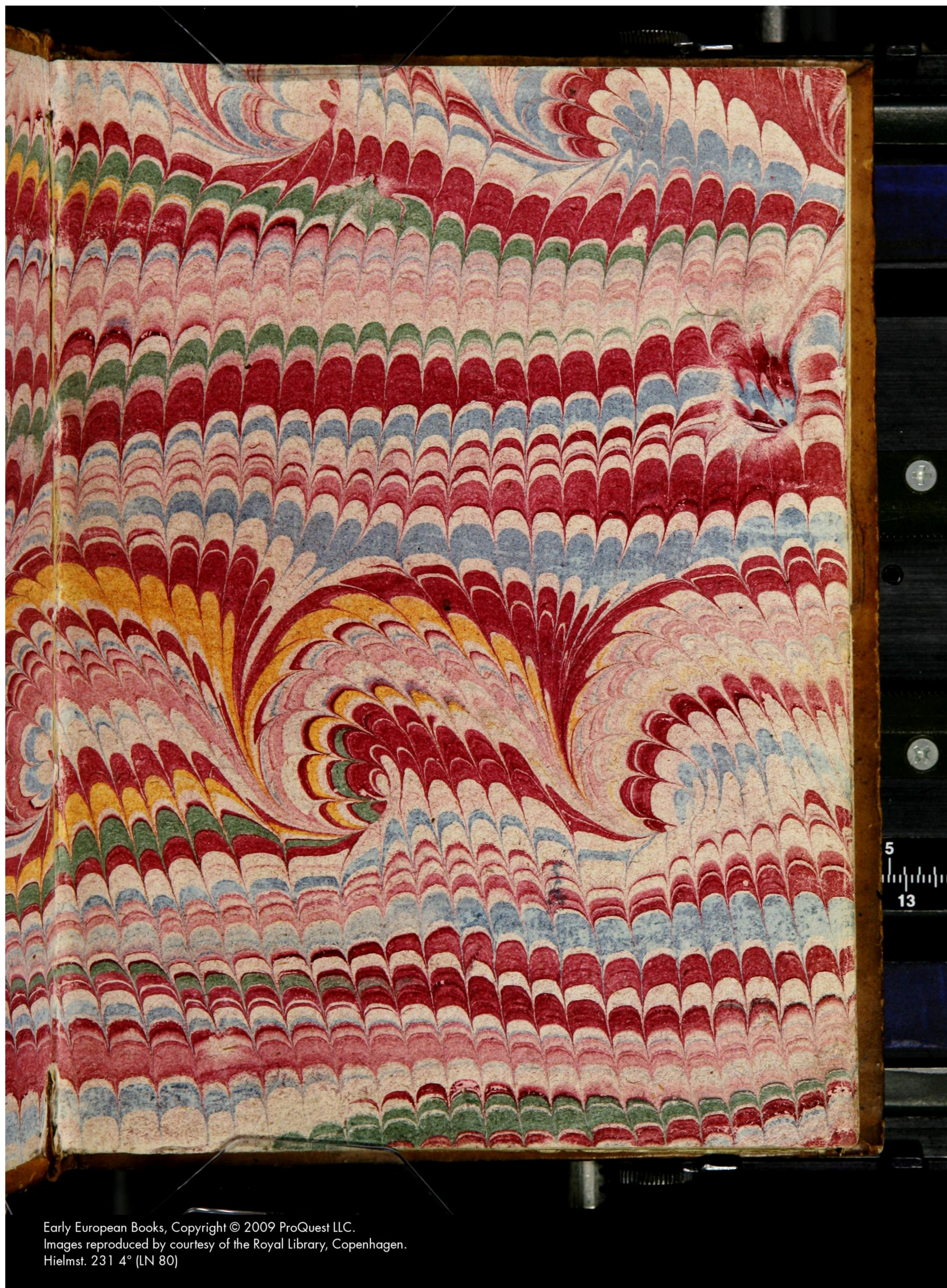

N°231.
LN 80 M

BIBLIOTHECA REGIA

~~54. 4°~~

13-5-81

¶ Nogre Christelige Suar till the spørsmaall som Koning Gostaff till Swerigis Rÿge lodt wdgaa till sith gantsche Klerckerÿ/ berámede aff Broder Paulo Helie/ thenom till bestandt som bedelige raffue ÿ thenne tidt oc ere icke en nw falden/ met thū menige Luthers hob.

Købmenhaffn. Anno dñi. M.D.XXviij

1528

¶ Weldiger Furste oc mectiger herre/ Her Gostaff Erickson konig
till Swerigis rÿge/ Broder Paulus Helie/ hilser meth naade och
fredt wdi Christo Jesu.

I mange Landt oc Rÿge/ Weldiger Furste
oc Mectiger Herre/ træde fra theris foreldris
troo oc loffue forwndrer meg icke nær saa mø-
ghet/ som att thet Cristelige Rÿge/ Suerigis
indbyggere oc indfødde Adill/ nw ÿ thēne tÿd
saa saare forwendis till Kettirske oc vchriste
lige lerdōme/ emodt thū fasthedt som alle the
ris foreldre haffue seg wdi bewÿst/ siden sāme Rÿge bleff kaldhet
till then Cristen troo oc loffue/ aff sctō Ansgario/ oc siden stadfest
aff sctō Sigfrido. Thi er ieg befrøctindis at then plage will Swe
rigis rÿge snarlige offuergāge/ som propheteris om wdi samme
sancti Sigfridi leffnet oc historia/ aff hans søstersøner/ ther nogre
wmilde oc vdedis mendt lode hemelige døde oc dræbe/ ther Gudt
tha wille aff sÿn wsielige naade oc miskūd aff styre ÿ wor tÿdt. Mē
ieg tha besinder at huess nw er for h[illegible]r ÿ Suerigis rÿge oc andre
flere wære Guds retferdige dom oc strege rett/ at wÿ haffue icke
atthz the budtskaff oc obenbarilsse han haffuer oss forscreffuit oc sent
mz sÿn hellige prophetissa sancta Birgitta/ oc andre hellige prophe
ter/ ther saa klarlige haffue propheteeridt om thenne tidtz leÿlig-
hedt/ at vdhū hadt oc gerighedt oss haffde forblindet forswffidt oc
forbÿstrid/ tha motte wÿ aff hēdis obenbarilsse sandelige besinde oc
wnderstaa/ atthuess nw bwldris oc forwēdis ÿ thū hellige kirke wæ
re forgifftige anticristi/ thz er Christi modstaderis sætt/ fwndt oc
anslag/ oc serdelis aff thett som scriffuis wdi hendis fierde bog oc/
xxviii capittel oc xxxvi oc lii capittel. Oc i thū siette bog/ capittulo
lxvii och i thū siwnde bog/ vii oc viii capitt. som nw wore forlangt
at besyn-

at besynderlige fortellie/ther hwn saare wÿdelige bescriffuer bode i desse bøger som nw beneffñde ere/oc andre flere/ther Eders Na de kan ydermere lade forfare oc grätsche vdi säme bøger som findis wdi Swerigis rÿge / bode paa latine och Swenske/ dog thz er myn menig att hwn scall heller læsis paa suenske en wdi latinë att hwn icke er saa forstädelige wdtrøckt wdi rett oc god latine som hëne well burde. Thi formwger ieg att hwn haffuer noghet meer paa seg wdi thz maall hwn er først screffuen/oc serdelis hooss Swë ske mëd som wÿde oc best for staa theris twngemaals naturlige ei edom/oc nw besynderieg thz allermeest/fordi hwess hwn screff for halfandet hunderdt aar/begynder nw fast att gaa fore seg /Bode om vmilde Køger/oc Fursster/om v redelig oc vcristelig Adill oc Ri derskaff/som hwerkin skulle agte theris Riddere eedt eller iett/ ord eller breff men huer schulde giøre huess hanwm lyste/mod cri sthendoms sætt oc skicke/modt klerkeridtz magt oc ære/oc i modt theris foreldris tro oc loffue. Oc besynderlige haffuer ieg thz besin dhz sidhñ ther wdghinge noger sporsmaall vnder eders naadis Fur stelige naffñ oc titell/ther nw forføris om alle landt/eders Kon gelige Maiestat till stor mÿstancke oc foragt/dog at ieg haffuer lë ge waridt i thñ mening/att een kiættere aff Luthers tillhëgere lod thenom vdgaa mz saadan titell/at the schulde siwnis haffue dess meer vppaa seg/naar the wore vnder een weldig furstis oc met tig herris naffñ vdgägne. Men i huore ther om er/lader ieg nw saa bliffue. Thz fallt meg tha till sinde/at ieg wille kortelige sware till same sporsmaall effter thñ cristhñ kirckis sande menig/oc helst for di att myne foreldre paa mit moderne/ere eders naadis fattige vn dersotte/oc thñ menige mädt vdi rÿget ere myne cristelige brødre oc metarffwinge till Guds rÿge/ther ieg er fordi plictig att wnder wÿse then sandhedt Gudt haffuer meg forlædt/oc thenom bør att wÿde/att the schule icke falde vdi Kettery/fraa theris Gudt oc thñ

Meenige cristhen kirckis gamble oc sande tro/ som er styrckedt oc befest met saamoghet martyrũ blodt oc saa mange Guds vnder=kighe teghen oc gierninger/ther droge then gantsthe werdhen till sãme troo oc loffue/som haffuer nw standhet fraa første begyndilse noghet nær ÿ femthenhunderdt aar. Oc dogatt ieg kender mãge wÿse oc lerde mendt wdi Suerigis rÿge som thette kunne bæder haffue giortt en mÿn faakwndighedt/oc maa well skee haffue thet nw giort/men ieg befrøcter tha for theris vlempe skyldt/att the taare thet icke saa rwndelighe giore/som the bode well kwnne oc thenom burde. Weldige mendt oc mectige herrir fattis icke an=dhet en sandmendt/ther thennom burde oc schulde rwndelighe paa mÿnde/oc vnderwÿse wdi all theris brøst/oc thet kan dog ic=ke altÿdt skee/nar huer mãdt agter nw meer sith eghz ganghũ oc profÿtt en han besinder anthen Guds fortørnilsse/eller oc her=rins salighz Oc forthi skone the herrene seg sielffue først til synd oc sorg/oc ther næst Landt oc Rÿge till vbodelig skade oc forder=ffue. Men ieg will tha saa sware att thet schall icke komme eders Furstelighedt eller Kongelige naffñ wdi noghen mistancke eller foragt. Wÿ thet nw daglige fornomme at inghũ kan saa snart be=swÿgis som Mectige oc store herrir/oc helst fordi/ the mene inghũ wære saa dierff at han taar thenom beswÿge/eller bedrage/oc thz forraader alle Furster/snarist ÿ the stycker theris salighedt ere an gaaendis/nar the then skade besinde icke saa snart/som andhen legomlig sckade/oc for then sag schulde the alldrig bruge noghen mandt wdi raadtz wÿff/wdhen then sÿn eghen siell haffde kiær. Then som seger icke godt/han schall aldrig worde een andhen ret raadig. Thi will ieg at the forredere schule bemerckis ÿ desse sw=aar som haffue forførtt eders Naadelighe Maiestatt ÿ desse spørs=maall oc andre wcristelige stocker/ther icke ere andhz en forløbne oc forsoorne Prester oc Mwncke/eller andre onde cristhen/som ere fordi red eboen till all wdygd. Oc dog at een part aff theris an

skag siwnis att haffue eet skønt anseende/men ther findis tha
skalchedt vnder/ther wij oc nw daglige fornomme/oc met tijdhen
wij bæder schule/theris hender ere icke nær saa reene som the siw-
nis att wære. Ther findis tha mange mz meg som formwge/att
Eders Furstelighedt haffuer thenom fore giffuet wdi een god oc
retsindig menig/oc icke begære andre swar / en the som ere sam-
drettige mett then menige cristhen kirckis retsindige lerdom oc
seedwaaner. Men huess mening som findis hooss Luther oc hans
tillhengre wdi desse sporsmaall/skall eders naade well forstaa aff
desse swar/ther ieg wil tha sette ij rette icke for kiettere oc afflkaar
ne mēniskir fraa then hellige oc cristhen kirckis samfundt/men
for cristhen Bisper/Herrir oc Prelater/nar ieg haffuer icke be-
rāmett desse swar fordi ieg trøster att stijlle till fredtz nogre ket-
tere/oc serdelis aff Luthers tillhengere/huess forsætt er nw saa/
att the wele høris aff alle oc aff inghen lade seg sighe. For nogre
aar bødt han seg till at disputere modt allverdhū/oc tha stode hās
ordt/att kwnne hanwn noghen bæder vnderwijse/tha wille han
gierne wijge/men sidhen han bleff forherdz wdi syndt oc vdygdt/
oc saa bwnden aff wijse mendt att han kunde seg icke wrije/tha
feck han eett andhet sindt/oc siger att han will aff enthe creatur
læris eller vnderwijsis/ey heller aff Gudtz engle fordi han lader
seg att wære theris herre/oc møget wijsere een alle Propheter
som wæridt haffue/thi will han att hanwm schall høris wdi all
sijn lerdom/nar han will nw her effter inghen modstand eller gē-
sigilse høre eller haffue/men will høris aff allwerdhū/ligerwijss
som Gudt selffuer talde/oc wore her nærwærindis paa iordhū/oc
haffde her hwerckin stadtholdere eller noghen tidt haffuer hafft/
sidhen cristhendommen begyntis wdhen Luther all ene. Han
skiødt seg mett thet første till thet gantske christhendoms raadt
ij hwar och naar thet schulde holdis. Ther nesth / till føre aff
the ypperste Schooler / och ther the sagde hanwm emodt /

oc fordømde hans kietterÿ/ tha wilde han inghē høre/men sagde
seg strax wære wÿssgiordt aff himelen/att hans lerdom war sandt
oc inghē andhē. Oc at inghē haffde thē rette menig wdi scriffthē
blant alle dodelige mēniskir /sidhē the hellige Apostel wore her
paa iordhē. Oc dog at thette dwle geckerÿ wore sag nock hwar fore
hans gātsche anslag schulde omkastis/tha findis en nw mange
daarlige oc forblinede mēniskir/som twile om thet er skalckhedt
han far mz eller oc eÿ. Oc mene wære tryggere att twyle oc haffue
mÿstancke paa thē tro oc lerdom som wærid haffuer wdi thē hel-
lige kirke thet er blant cristhet folck ÿ fiorthen hundredt aar oc no
ghz meer en rundelige tale modt the kietterÿ/som ere een part thē
sandhe Antichristi lerdom oc framsett. Saa redelige dōmere wele
some wære aff theris cristhelige hierte paa Luthers wegne att the
taare neppelige bekēde eller till staa/att han haffuer noghē tÿdt
giordt ÿlde eller faridt wildt/oc dess ÿ mellom bruge the inghē re
delig dom modt then menige cristen kirckis Prelater oc then gan-
ske cristhendom/blantt hwilcke Gudt haffuer hafft saa mange oc
saa dyrebare leēmer/som wore een part hans statholdhere her paa
iordhē hellige Martÿres oc Confessores/Iomfrwer oc matroner.
Siger noghē att Luther er een kiettere/tha wrÿe the ny cristhē
met næsen/oc see wdt aff ett grwmpt ansigt/som the schulde strax
dræbe thē ther saa haffuer giordt. Mē ther som noghē kalder mar
thres och confessores/oc andre Gudtz helgen Anticrister bedregere
eglere oc siele mordere ther aff giore the seg got gāmen oc een skrie
lelatther/O thu milde Gudt/hwÿ forhalis thÿn dom saa lenge
modt desse spottere ther huerckin spare the døde eller the leffuen-
dis helgen eller syndere/gode eller onde. Thi agter ieg icke at swa
Ad Tit. iij re for theris sckÿldt/nar the staa icke till at wnderwÿse som sāctus
Paulus siger om the kiettere ther ere een oc andhē tidt paa mÿn
the kā icke then hellige skrifft wdlagd met rett beskede/ eÿ then
hellige

helligekirckis dom/oc martyrū blodt/oc helligemends lerdom
offuerwinne thenom oc stoppe theris skendige oc spotske mūdt mit
faakwndige swar giør ther inthe till/ther ieg lader fordi icke wdt
gaa for theris skyldt men att hugswale eenfoldige oc myströstige
conscientzer/ther wor herre lader raffue y thenne tidt men tha icke
endelige falde. Eders Furstelighedt skall icke heller tro att thet ha-
ffuer noghet paa seg/nar the biwde saa wndelige till att bewyse
mett scriffthen/huess the framsetthe oc lade wdgaa/fordi the haff-
we icke scriffthens rette oc edele mening. Icke bekende the heller
noghen dömere som sagt er/ther maa schellne mellom thenom soū
ere twedractighe/wdhen seg selffue/hooss huilcke then siwnis att
haffue wundhet ther kan mest robe spotte/bwldre/oc skreppe. Thē
mandt holder ieg for een daare som treder fra then menig ther saa
manghe hwnderde maall twsinde Martyres oc doctores haffue wæ-
ridt wdi paa then hellige scrifft oc thz indgaa/ther faa Kiettere aff
gerighedt hadt/wkyskhedt/oc eet forswffidt hierte haffue ber am
mett/samburdt/oc stadfest. Thz skall eders Naade wyssel ige troo
att eer theris gantsche lerdom sandt oc fast/tha war ther aldrig no
ghen cristhē mandt wdi Suerigis ryge wdhen the som nw ere Lu-
thers tilhengere. Icke er heller noghen aff thē swentske menighz
mandt eller qwinne bleffuen salig mz gudt blant alle thenom som
ere affgāgne/y saa mange aar som nw forleden eer sidhen the ãna-
mede then cristhen troo oc loffue. Saa att Sigfridus biscop Ericus
konge Brūnolphus biscop Henricus Sācta Birgitta Katharina
Helena oc andre hellige menniskir ther Suerigis ryge haffuer wæ-
ridt begaffuet mz ere alle till ewig tidt fordomde mett thē menige
cristhen mandt som her till dags waerid haffuer wdi samme ryge. Ot
icke er fordi som sagt er noghen cristhē mandt bleffuen salig aff
thz swenitske blodt/y saa māge hunderdt aar som nw forleden ere
sidhē sāme Suerigis ryge anāmede Jesu Christi troo oc loffue/
Huar

Huar fore at the icke haffde thn̄ tro oc mening som Morthn̄ luther
nw haffuer met syne tilhengere. Sta ster thn̄ arme mandt om al=
le the hellgen som wæridt haffue/sidhn̄ the forste hellige Aposte=
le wore her paa iorden/at haffde the then sāme tro/som theris bo
ger oc leffnet indeholder/oc meenthe at theris gode gierninger wo
re behaffuelige for Gudt/tha ere the alle fordomde till ewig tidt
wdhen the haffde anger och penitentze ther fore her paa iordhen/
for en the affginghe. Han will at Bisper oc Prelater schule nw
predicke oc lære som theris forfædre giorde y gāmil tidt. Mē ther
som the thet nw wille giøre/oc efftersølge theris lerdom/ tha wo
re thet hanum icke heller till maade / nar han kalder alle hellige
læreris bøger Antichristelige sætt oc schicke/oc then hellige kirc=
ke haffuer tha icke hafft andhen tro/en thn̄ sāme som wæridt ha=
ffuer hooss hēnis Bisper och Prelater wdi fiorthn̄hwnderdt aar/
Wdhentwiyll tha trode the som the scriffue/oc theris leffnet schic=
kede seg effter theris scrifft/och som the sielffue leffde saa lerde the
andre fra seg bode met handt oc mwndt. Wy finde icke nogre hel=
lige mendt som haffue syne bøger igenropt/wdhen huess een eller
two haffue thet giortt wdi nogre faa meninger/ther the paa noc
ghen tydt haffde wæridt wdi/saa fenge the finge seg bæder besin
dhet/huilken brost ther oc saa offuergick Sancto Petro/en sidhn̄
andre hellige mendt. Men om then brost oc saadane lerdōme scall
wydelige nock om talis wdi the swar som her schule efterfølghe
Nar bode Doctor Peter Galle / och Mester Olluff Secretarius
giffue meg stor orsage wdi theris swar som nw ere vdgangen/att
inghen aff thenom haffuer fwndhet paa the rette swar som burde
at giffuis/wdi saadan lerdom met ret oc klar beschede/oc helst for
di at then ene icke torde/oc thn̄ andhen icke wille/oc saa wille the
wære modtstandige/at the torde wdi inghe stocker wære eensyn=
dige/var thenom haffde tha bwrtt at giffuet hwer andhn̄ ret wdi
flere

flere stocker en the haffue giort som Ederß Naade skall met Gudtz
hielp well bemercke wdi desse forneffnde Suar/ther ieg will lade
wdgaa met thet allersnariste. Oc ther som the wele tha sighe att
then hellige kircke haffuer hafft mange hellige mendt/wdi thn tro
oc lerdom som wærendt haffuer her till dags/oc at mange ere fordi
bleffuen salige wdi same troo/som the maa tha sige wele the oc we
le the ey/wdhen the ere saa forbystrede/att the taare sighe helgn
icke wære helgen/som icke andhz er/en at negte Gudt wære Gud
Huad giørß tha behoff at falde fra then tro/som haffuer saa man-
ge helgen/oc wdi huilcken saa mange twsinde regnere met Gudt
oc loffue oc welsigne hanum till ewig tidt / oc indgaa then loffue/
ther wy ere vwisse/om noghet mēniske bleff eller bliffuer noghen
tidt salig wd /ther huercken befestiß met ierteghen/ eller bestyr-
kiß met martyrum dødt oc blod /eller met nogre dygdige giernin
ger oc samfwndt. Men icke andhet er/en een forsambling/ther til
hobe kōmer/aff spottere/foragtere/liwgere/bedragere/kirckebry
dere/forredere och forsoorn schalcke/ som giøre bwlder och oprør/
modt Herrer oc Furster/modt andhz Herskaff oc Adill/mod Bor
gemestere oc Raadt/oc alle thenom som haffue befaling at styre oc
regere/ther oc saa obenbare feyde met all ære oc dygd' Jeg kā well
tenke at thet will nagge mange/at ieg tall saa rwndelighe modt
theriß wdygd som ere Lutherß tilhengere/nar sōme wele sige/at
ther findiß oc mange gode och erlige mendt som ere Lutherß sag
gwnstige oc gode/huess the ere wdwortiß for mēniskin setter ieg
wdi Gudtz hender som alting skal dømme/men haffue the dog thn
sāme tro som Luther bescriffuer wdi syne boger/tha ere the sande
lige Kiettere for Gudt oc werden/wdhn all orsage. Men huad the
nw ere/tha wille the icke gierne foragtiß mett then løse hob som
nw beskēmer all werden/nar han thet giør nw saa groffuelige att
Euangelium Jesu Christi war aldrig meer offuertræd en aff the-

nom/icke skall heller theris sect oc party noghen tidt faa heder
oc ære aff theris anslag/oc fordi nagger thz meg oc saa saare/at
thē menige cristendō maa icke nyde same rett. The som sijnnis
wdwortis at wære noget frōme blant Luthers tilhengere/wele
huercken nyde eller vndgielde mz thē løse swerm oc hob/som haf-
fue Lutherydt indgange. Men the haffue tha sielffue thē orsa-
ge giffue/nar the for nogre faa menniskers skyldt ther wore wrā-
gelige christnē haffue foragthet thē gantsche cristhēdom/for no-
gre onde Bispers skyldt meth onde Prester och Mwncke/haffue
the foracthet alle gode Bisper oc Mwncke/leffuendis oc døde/oc
icke thet allsomeniste/men Biscope dømme/Preste embede/ och
closterleffnet wille the platt omkaste/saa langt theris magt kan
recke. Og at jeg oc een andhen ere syndere/ther findis tha mā-
ge wtalige somere gode oc frōme nock/ther ingelunde bør at ny-
de oc wndgielde myn oc andre synderis onde forskylding. Om lu-
thers tilhengere tale thet som sant er wdi manghe stocker/huad
tha? The motte saa moghz liwge/oc saa obenbarlige/at the haff-
de icke saa mange bedraget som the haffue giortt/bode blant leeg
oc lerdt. Thet war icke heller altsammen løghen som Arrius Eu-
nomius oc Manicheus the screffue oc talde. Wij schule icke allsō-
eniste agte huadt som scriffuis oc talis/men oc saa wdi huadt me-
nig thet giors/ Alt the fordi tale och scriffue thet som sant er/er
giortt ath theris løghen skall oc agtis for sandhedt. Om ther fin-
dis en syndere blant then menige kirckis klerckerij/ther wij dag-
lighe begræde/oc sancta Birgitta haffuer merckelige giffuet till
kende/icke er fordi then gantsche cristhendoms tro oc lerdom for-
bijstridt. Om nogre gerige mendt haffue mijsbrwget then chri-
stenkirckis sætt schicke oc magt/icke bør fordi hēnis sætt schicke
eller magt/at foractis eller bespottis/men thz skall forbædris sō
brwt er/oc her effter retteligt brugis som tilfornet er misbrwget.
Saa

Saa bør oss at handle mz Gudt oc i thē cristen kircke/at wy bædre syndernne/oc beholde dog thē tro oc lerdom/ther Gudtz søn haffuer stadtfest met sith eghet blodt/som han wdstiørte for alle syne wdwolde born. Ther saa mange twsinde Martyres haffue och saa bestyrckedt met theris dødt oc pyne/oc andre hellighe mendt mz leffnet/bøger oc lerdom/met hwnger oc torst/mett armodt oc trengsill/met modgang oc fengsill/oc andhē legoms twang/ther Gudt haffuer oc sielff besegt/mett wnderlighe oc wsielige iertegn ther aldrig ere giorde aff Gudtz magt wdhen i thē christen kirckis samfwnd. Jeg seer nw mange som haffue forlobet thē menige cristhen kirckis samfwndt/fordi the torde icke omgaas mz fattige syndere/men ere the nw anthē for wdhē syndt eller syndig selschaff/tha maa the tacke oc loffue Gudt. Dog see och høre wy dagligē/at then som tilfornet torde icke æde oc dricke aff cristhen folckis almwse/oc ther fore siwnge oc læse/predicke oc lære/bede oc sige messe/hā haffuer nw lært at roffue kircke oc kloster/oc bruge andhz falsck oc swyg/oc lader seg tycke at han synder nw inthz. Thē som tilfornet war een hemelig syndere/han torde icke bliffue hooss thē hellige kircke oc bædre sāme synder / oc fordi er han een obenbare syndere/mange fattige mēniskir til eet fordømmelight exempil oc effthersiwn Tha war han syndere wdi een maade men seg sielff allene til fordømilse/men nw er han fyndere wdi mange maade andre flere met seg till ewig schade oc forderffue Saa pleyer wor herre eet hemeligthomod at pyne met mange store oc groffue synder. Besynder fordi Werdighe herre thē magt y hafue aff Gutz tilladilse/ther y ere forsnymē tilkallede/och hues maade hwn scal brwgis Gud til loff/oc thz Cristelige Ryge til beStadt Offuerseer oc beloser nogre aff sctē Birgitte bøger/oc serdelis thē vii. oc viii/ther scal eders naade finde oc lære huadt sō hør til eet konge ēbede/oc dog at the scriffuis mz lette ord forwdhē diwbe

 omslag/ther

thet scall tha findis at hwn scriffuer icke sqwalder oc drømme sõ
Mester Olluff Petri oc andre mange spottere wele sige/ mẽ Gutz
klare sandhedt oss alle till amyndelse anger oc penitentze. Ther
scall Eders Naade oc finde/ at som then største part er y sandhedt
skeedt/ aff the ting hwn haffuer spaat at skee schulde/ saa scal thet
oc y sandhedt fuldkõmis som igien staar / fordi ther som hennis
raadt och lerdom forsømmis/ er ieg wiss att Suerigis Rÿge scall
snarlige paa henge/ een stor plage/ oc andre mange land. oc steder
som sancte Birgitte obenbarilse ere anrørindis schule icke heller
kobe mÿste/ wdhen saa er att the snarlighe bekẽde seg/ oc giøre thũ
sãme pligt och bod som hwn tilraader wdi forneffnde bøger. Jeg
seer en nw blandt thenom som ere faldhen fra then Rhomere kirc
ke oc Jesu Christi statholdere her paa iordhen/ at ther findis ge-
righedt/ vkyskhedt/ homodt trengsill/ beswaaring/ aager/ hadt/
affwindt/ hor oc mordt/ oc moghet meer en tilfornet/ att the nw
hwerkin blwgis Gudt eller mẽnisckin. The beromme att haffue
then helliandt/ men om then helliandt haffuer sÿn bolig wdi saa
spotske gerige/ homodige/ staalte oc blodige hierter/ er ieg icke en
nw wÿss giordt/ oc ther som ieg fwnde saa haardt strackhedt/ oc saa
strag haardhedt wdi Appstele bøger/ tha wille ieg saare twÿle paa
theris aandt. Then Helliandt pleier icke at wære saa faas/ men
blidt/ kiærlig/ sagtmodig/ stÿlle oc barmhertig. At falde aff kydik
se/ spotte Gudtz helgen/ foragte cristendoms ordinantz oc skicke
æde kiødt om fastedage aff homodt/ for vdhẽ nødt oc trang/ bryde
eedt oc iett/ skende closter iomfrwer/ oc beligge gode mentz børn/
røffue kircker oc closter/ oc giøre moghet andhet som icke kan ten-
kis vdhẽ synd/ en sidhẽ talis eller scriffuis/ er thet att wære cris-
sthen/ giffue thet Gudt at cristendõmen aldrig meer forøgis en hã
nw er. Men nw icke meer paa thenne tidt. Thi beder ieg Eders
Naade ydmygelige/ at y anãme thenne vnderwÿsning vdi then
beste

beste mening. Om ieg icke haffuer fwndhet paa the rette ordt mz tilbørlig oc beqwem tale/ myn mening er tha god: thz kede gud O oc then samme Gudt giffue Eders Naade alle the raadt hanwm kwnne teckis/ oc thet gantsche Swerigis Ryge kwnne wære bestandige. Screffuet y Kiøbmenhaffn̄. Anno dn̄i. M. D. xxvii

¶ Her effter følger the spørsmaall som Koning Gøstaff giorde till sytt menige klerckerij

¶ Thet første

¶ Om mandt maa wnd falde helligementz been/ som kirckin byger oc andre stocker oc seedwaaner som icke haffue Gudtz ordt mz (thenom.

¶ Thet andhet.

¶ Om wor herre Jesus Christus findis att haffue befalet Paffuen/ Bisper/ Prester/ eller nogre andre y then hellige kircke noghen welde eller herredomme/ andhet en thet all ene/ at the schulle kwndigiøre Gutz ordt/ ecom nogre schule wære/ oc thet icke gi(ore

¶ Tredie spørsmaall/

¶ Om theris budt eller bandt/ kan binde mēniskin till noghen syndt/ om hwn giør ther emodt

¶ Thet fierde spørsmaall

¶ Om theris magt mett bandt kan skilkie noghen fraa Gudt/ som een bryder eett ledemodt fraa eett andhz/ och er saa wdskildt fraa Gudt/ oc giør hanwm till dieffuels barn̄/

¶ Thet fempte spørsmaall/

¶ Om thet herredōme som nw opkomett er/ mett paffuen oc hans hob/ er modt eller met Christo

¶ Thet sierte spørsmaall

¶ Om noghen andhen tieniste er Gudt tacknēmelig en mandt holder Gudtz budordt/

Thet siwnde spørsmaall

Om noghū kan wære salig for afflaadt/ eller almwse/ oc fange hi-

merige for wdhen Gudtz naade oc miskwndt. Oc om andhet som mēniskē biwder faste oc böner er Gudt teckeligt.

¶ Thet ottende sporsmaall

¶ Om mandt skall fyre/dyrcke eller tilbede helghen /eller thenis belede/ oc om the ere were patroner eller forswar till Gudt/

¶ Thet Niende sporsmaall

¶ Om mandt skall seg holde effter obenbarilse/iertteghen / eller andhen regementhe som nw skeer

¶ Thet Tiende sporsmaall

¶ Om skerdsilds pyne er till (som the sige wdaff) eller oc icke

¶ Thet første spørsmaall/

¶ Om mandt maa wndfalde helligementz been/som kirckin bru-
ger oc andre stycker oc seedwaaner som icke haffue Gudtz ordt met
thenom/

Swar/

¶ Huess her swaris till thette spørsmaall/eller nogre
andre som her endscriffuis/er icke giortt wdi saadan
menig/att ther henge skall noghē mÿstancke/hooss
thē menige mandt som thette worder læsindis/om
weldiger Furste oc mectiger Herre Her Gøstaff/Konig till Sue-
rrigis rÿge/ligerwÿss som han toge saadane spørsmaall/wdaff seg
selff wdi noger wrang menig/Gudt til fortørnilsse/oc thē menige
cristhē kircke till foragt/men att the kiettere schule kendis oc be-
merckis/ther giffue hans Naade oc Furstelighet saadane wcriste-
lige stycker fore/oc icke hans Naade at ene/mē desliges andre mā-
ge cristhē Furster/ther met att forwende alle the cristelige sætt oc
seedwaner/schick oc serdōme/som war dt haffue blāt cristhz folck
ÿ then menige cristhen kircke/aff arilde tidt/oc forst at sige Thet-
te spørsmaall er giortt wdi saadan menig/at theris kirckewoldtoc
roff/kwnne mett noghen orsage beteckis oc stoppis/nar the røffue
fra helligestæder/kalk ordisk solff oc guldt som findis wd kirckis
clenodier/oc paa hellige mendtz been/oc fordi fore the thenne cri-
sthendoms gamble seedt oc waane wdi twÿlsmaal/som er holdhē
Gudt till loff wdi sÿne helgen meer en ÿ fiorthēhwndedt aar/oc
huess modstandere ther ere fordomde aff then menige cristhen kir-
ke meer en for elleffuehwnderdt aar/Eunomius oc Vigilantius
som ere mestere oc begyndere till thēne wildfarelsse/Oc fordi at
the stray ÿ thette spørsmaall giffue till kende att alting skall befe-
stis oc bestyrckis mett Gudtz ordt/om thet skall haffue magt oc
wære lenghe bestandigt/tha will ieg nw mett thet forsthe/

om Gudtz

om Gudtz ordt haffue eett føghe fortalk/oc paa thet/foregiffue en
cristelig wnderskede ther kan tiene icke alsomeniste paa thette sted
men andre flere/nar Gudtz ordt er nw kōmett y huermandtz mw
nd. Mdi theris scholer oc bøger som ere kiettere kaldis inthe meer
Gudtz ordt/en then scrifft oc lerdom som the mett kwnne berāme
oc beffeste theris kiettirske lerdōme/oc fordi sette the māge bøger
y then hellige scrifft/ wdaff then agt/oc magt the haffue wæridt
wdi/sidhñ the hellige apostele wore her paa iordhñ/Men hooss
cristhz folk som icke pleye att ansee soorthe oc døde bogstaffue men
Gudtz dyrebare oc kraffuge sandhedt/kaldis thñ lerdom Gudtz
ordt/icke som findis alsomeniste wdi thz gāmil eller ny testament
men wdi huess maade Gudtz beneddede willie giffuis till kende wæ
re seg anthen mett wnderlige teghñ eller obēbarilse/Thz skreffue
Gutz ordt ther wÿ nw saa kalde/wdi thet gāble oc ny Testament
er icke anderledis bewÿst oc befest/en met teghen oc Gudtz obenba
rilse/oc ther som inthe andhet ordt sculde kaldis Gudtz ordt wdhñ
thet som findis wdi thz ny oc gamble testamētis blote scrifft/huad
giordis tha behoff att Guds søn wor herre Jesus Christus loffue-
Joan. xiiij. de syne apostell oc discipell/thñ helliandt/ som thenom schulde
wnderwyse wdi allsandhedt/huadt giordis tha ydermere behoff/
att Gudt schulde begaffue cristhñdōmen mett saa mange prophe
ter som wæridt haffue wdi thz ny testamentt/som wore hellige a-
posteler/martyres/bisper confessores Jomfruer oc matroner/ther
haffue oc saamøghz propheteridt om thēne tidtz forwādling/ther
wÿ for en thet er skeedt/haffue troot att thz schulde skee/dog wÿ
ere nw saa forblinede/at wÿ thz icke see oc beside/sidhñ thz er for
øghen/oc i hender/ligerwÿss som iøderne/aff prophete bøger wis
sthe att Gudtz søn schulde kōme oc worde mēniske/men ther han
war kōmen/wore the saa forblinede oc forbÿstrede aff homodt oc
gerickhedt/att the kwnne thz icke bekende/Oc wore thet her alt
forlangt

forlangt at tale noghet wijdelige/oc met lang beskeede/om sāme
propheter/blant huilcke Gudt haffuer giffuet eder Swenske mēd
sanctam Birgittam/ ther ij mange maade haffuer eder obenbarid
Gudtz ordt/som tha icke findis scriffteligc wdi thet Nij eller Gā
ble testamēt/oc serdelis wdi sijne blotte oc bare ordt. Som all thē
hellige scrifft er icke wdganghen paa een tidt / saa er icke heller
all sandhedt obenbaret di paa een dag/met tidhen/oc effter tidtz lei
lighedt/er alting screffuen oc obenbaridt. Oc som wor herre lodt
inghen ting skee wdhen han thet gaff till kende ij thet gāmil Te-
stament/gienom prophetternis mwnde/som Amos prophet haff- Amos iii
uer sagt/saa er heller inghen ting skeedt en nw ij thet Nij Testa-
ment wdi noghen stor forwandling/at thet er iw tillforne oben-
baridt aff Gudt/i gienom propheternes mwndhe / wnge oc gam-
ble. Huadt heller the haffuer waeridt om Tyrānij/Ketterij/onde
oc falscke cristhē/then store Turck/wijdilse/falsck lerdom / och
andhen saadan werdsins plage/ther altidt ere obenbarede oss till
een amijndilse/forwardsill oc penitentze/paa thet wij schulde wij
de oc forstaa huadt omhygge wor herre pleijer altidt at haffue for
sijne wduolde børn/oc fordi giffuer thenom atwarssill at the schu
le wijde huess hanwm er i modt/oc ij huess maade han will freeste
sijne wēner oc plage sijne owenner. Jeg wedt tha well at all oben
baring/oc andhen scrifft som icke kaldis hellig scall grantschis oc
ransagis effter then hellige scrifft/oc hues the saa fordragis mett
henne/at hwn er thenom icke modstandig/tha bør thenom at ag
tis for Gudtz ordt/oc retsindig lerdom/men haffue the hēne klar
lige i modt seg/tha schule the agtis oc holdis/for mēniskins sætt/
digt oc drømme. Ther som alting hade waeridt saa klarlige wd-
trockt wdi then wdgangne scrifft fra første / att inthe meer giørs
dis behoff? Hwij sagde tha Paulus saa om tilkōmendis prophe- i corint. xiiii
ter. Er thet saa at sandhedt obenbaris een andhen/tha scall then

C i forste

første wijge mett thn mening/oc fordi tye. Icke er thz helker gudtz
ordt som nw trettis om ij thn̄ hellige kircke/men thz er gudtz ordtz
klare oc retsindige forstandt/ij sōme stocker/som ere diwbe/oc ha=
ffwe fordi behoff een grwndig wnderskede. Wij lade well alle som
wij haffue mz oss gtutz ordt/thi er wor twedract icke paa gudtz ordt
men paa gudtzordz retsindige oc edele menig/ther kettere lade seg
tycke att the all ene haffue/oc inghn̄ andhn̄ om thz scall wære sätt
som the staltelige oc fortredelige robe oc sige/oc inthe bewijse/ w=
dhn̄ huess wranghet/dwlhedt/oc wbesindighedt scall holdis for no
ghen merckeligt bewijsnig/som tha icke andhet eer/en een forbij=
stridt oc wredelig forwandling modt all then hellige lerdom/som
wæridt haffuer i then hellige kircke aff arilde tidt/ther oc er befest
mett wnderlige oc store iertegñen/oc bestyrckedt mett Martyrum
blodt/dodt oc pijne/som war een merckelig besegling till all the=
ris troo oc lerdom Thi haffuer cristhet folk then menig/att huess
Gudt/haffuer sandelige obenbaridt for hwnderdt eller ii hwnderd
aar/er sandelige Gudtz ordt som thet ther war obenbaridt for i tw
sinde aar/oc thz som oben baris nw eller her effter/bliffuer saa wis=
sselige Gutz ordt/som then lerdom ther war obenbaridt the hellige
Aposteler/oc andre Gudtz hellige Propheter sō haffue fort Guts
budtskaff/Thi meen cristhet folk moghz wære Gudtz ordt/som
scriffuis dog icke wdi then bog som kaldis Biblia/dog thet scall
proffuis oc grantschis met oc effter the Gutz ordt som ther screffne
standhe/aff huilke thz haffuer fordi metholdt oc magt/nar thet er
icke then hellige scrifft modstandigt Thette wære paa thenne tidt
nock sagt om Gudtz ordt/wdaff een andhen orsage scall ther no=
ghet meer om talis/Nw att tale om thenne første artikell /siger
ieg mett sancto Augustino ther saa haffuer screffuett/ Helligemētz
legōme/oc besynderlige theris been oc leēmijr som ere Martyres/
schule ligerwijss som Jesu Christi leēmijr/mett stor inderlighedt

In libro de diffinitōibus orthodoxe fi=dei/et ecclesi=asticis dogma=tibus capite xxxvi.

hedris

hedris oc æris/oc tro wij (siger han) at the tempill som ere wigde
oc neffnde thenom till ære/schule søgis mett stor gudelighedt/li-
gerwijss som the steder ther ere besynderlige skickede till Gudts
loff oc tieniste/oc huosomhelst her siger imodt/tha holdis han icke
att wære cristhen/men aff Eunomij eller Wigilantij selskaff/hu
adt ere helligemendtz been oc kroppe andhet en then Helliandts
bolig oc tempill/ther scall fordi haffue lon mett stelin/naar legō-
mett scall opstaa paa then yderste dōmedag. Wij læse y then helli-
scrifft/att ther then hellige Prophetis Helisei krop war lagdt y iiii Regū xiii
graffue/oc eett andhet lig war kast y sāme graff/att strax thz rør-
de wijdt Helisei krop/tha stodt thz op aff døde oc feck liff/huilkedt
som Gudt lodt skee aff sijn w ransagelige dom/till at bewijse huo
re tacknēmelig sāme Prophetis hellighedt war hanwm/oc at giff
ue ther mett till kende/at helligementz kroppe oc been/schule hol
dis wdi agt oc ære/oc icke for spott oc haanhedt. Wij læse oc saa aff
then werdige Jomfrues sancte Lucie moder/som bleff frelst aff
blodsoott hooss Jomfrw sancte Agathe graff/ydermere then wer- xxii libro de
dige fader sanctus Augustinus/bescriffuer mange sandrwge ierte ciuitate dei
ghū som skede vdi hans tidt/for scti Stephani been oc amijndilse capitulo viii.
ther the wore obenbarede/ oc paa fwndhen wdi Aphrica Ther till
mett scriffuer oss sanctus Ambrosius wdi sancte Agnetis Jomfrue
lige leffnett/oc pijnactelige Martijrio/huorelwnde att Constātia
Constantini keijseris dotter/war besætt mett mange oc store saar
paa sijn gantsche krop oc ther hwn kom till sancte Agnetis graff/
huess hellige røgte hwn haffde hortt aff mange/oc ther som hwn
hade giortt sijn gudelige bon/dog hwn war en tha heden oc wcris-
sthen/falt hwn wdi een sterck søffuen/oc strax hwn wognede op
aff søffne/war hwn karsk oc swndt/aff al then werck saar oc plage
hwn tillkommett beswaaredis met/oc ther sāme/ierteghen waar
bersthet/trode ther mange paa Christum Jesum/oc hotte till

Sancte Agnetis graff/ oc ther bleffue the frelste/ wdaff hwad som=
helstplage oc kranckhedt the wore besedde wdi. Thet wore faare
langt at her beskedelige fortelle/ the wnderlige teghn wor herre
lader daglige skee/ anthen nar som hellige mentz kroppe obenba=
ris oc paafindis/ eller oc foris fraa eett stedt och till eett andhet/
Blantt hwilcke ieg offte besinder thet store oc wnderlige teghn som
then benedide Gudt lodt skee modt thet troldt som haffde aff hans
tilladilse weldelige beslaghet then strandt som skeller mellō Sie
landt oc Fiwn/ oc kaldis Bæltt. Haar thet offte trengde huert skib
een mandt wdaff/ saa lenge att sancti Lucij Marthyris och Paff=
nis werdige hoffwet panne/ fordis ther offuer indtill Roeschilde
domkircke/ huar same hellige martyr haffuer nw een ewig amyn=
dilse/ nar han er patroen wdi same hellige stedt. Oc huess Gudt la
der saadane wnderlige gierninger skee/ forsyne wduolde helghnis
werdskyldt oc bøn/ gior han icke for andhen sag en at bewyse ther
mett/ huore tacknemmelige the haffue wæridt for hans guddomme=
lige ansigt/ thennom till eet wijtnisbyrdt/ oc oss som leffuendis ere
till een hwgsuale oc een opweckilse at efterfølge theris gode gier
ninger/ oc exempill/ ther wdhen twijll wore for Gudt meghet be
haffuelige/ nar the haffue stadfestilse aff saa wnderlige teghn som
Gudt lader skee for theris skyldt/ Wdi same maade som Gutz hel
ghen haffue efterfwlet Christum Jesum. Schule wij oc thennom
efterfølge. Saa siger sanctus Paulus. I schule wære myne efter
i Corinth. xi folgere/ som ieg er Jesu Christi/ oc paa eett andet stedt siger han
ad Phili. iii saa/ Brødre/ i schule wære myne efterfølgere/ oc besinde thennom
ther saa wandre/ som y haffue meg for eet exempill/ oc een efter=
sywn/ oc for then sag haffue wij wdi then hellige kircke till amyn=
dilse/ hellige menniskers tempil/ belede efterlignning/ icke ther mz
att ære eller tilbede. Stock oc Steen/ som Kiettere wele oss paa si
ge/ met spott oc snack/ løghen oc schalckedt// men att optendis til
theris

theris efterfølling/som wij opweckis aff scrifft oc bockstaffue/ till att grwnde oc besinde hues merckilse wnder thenom beslutti/be-teckis/oc beteegnis. Wij bøye knæ oc krop nar wij høre Jesu Cristi naffn/oc thet giøre wij huercken for then røst wij høre eller the bockstaffue wy see/men anseendis the hemelige sacrament oc dwbe merckilse/som wnder same røst oc bogstaffue beteckis. Saa giøre wij oc for hellige tempillor altare/icke anseendis stock oc steen men thet som merckis met the teghen/ther ere giorde aff stock och steen/saa at wij aff the sckapte ting/dess ydermere opweckis /røris oc optendis/till Gudtz loff/tack oc ære/nar som wy bestedde y thette dødelighe legōme/kwnne ther aff opdragis till att besinde the aandelige ting. Sanctus Paulus schriffuer saa ther han war ad Phili/iii dødelig paa iordhen. Wort omgengilse oc wæsinde er wdi himelin. Saa tacke wij oc gierne Gudt/som oss haffuer begaffuet mett wydt oc skell/saa at wy kwnne løget tencke/en kroppen kā strax kōme mett tancken. Wij kwnne falde paa knæ herpaa iordhen/ men dog haffue hierthe oc tancke wdi himelin. Icke findis thz heller forbwdhet wdi thet gāmill Testament/att wij maa icke haffue wdskaarne eller støpte belede/som mange Lutheraner wele sige ther i sōme stocker brwge scriffthen gantsche wrangelige/nar alle the scriffther som kwnne dragis ther i mod/haffue icke anden mening/en att wij schule icke giøre oss Guder aff stock oc steen/eller tilbede thenom wdi guddoms wijss/fordi at thet waare eet sått affgudij. Om nogre eenfoldighe mēniskir/haffue wrangelige brwghet belede/oc thet aff simpelheedt meer en wijdisckaff/icke skall man fordi afflegge belede/men the schule læris att brwge thenō for teghen/ther andhet mercke en the sewnis att wære. Wij brende liwss oc lamper wdi tempilloc for altere/huar hellige mendtz been/eller amijndelse the findis/icke till at oplijwse stock oc steen ther icke kwnne see wedt klar soolskijn/en sidhen wedt andre lam

ger ocliwff/men till een amyndilke/att som helgen haffde brendē
dis lamper pa theris hender/then strwndt the leffde wdi gode gier
ninger y thenne syndige werdhen/saa ere the nw skickede hooss
Gudt/wdi thz ewige liwff oc klarhedt Som then gantske scriffs
lyder eett/oc merckir tha strwndwm noghz andhz/saa findis ther
inthz wdi kirckenis sacrament oc seeder/at thet haffuer iw noghen
andhen merckilse/en the blotte ordt oc teghen siwnis at indeholde
Men kietere kirckins oc cristhendoms obenbare fiender robe strax
her i modt saa siendis/Som stock oc steen icke andhz ere en stock
oc steen/saa ere been icke heller andhet en been/thi bør thenom in
ghen ære at gioris/att been er been/oc steen er steen thet wyde
wij gantsche wel/Men at Gudt kan oc saa bruge been oc steē til wn
Exodi xvii derlige gerniger/troo wij oc saa fulkōmelige. Ther Gudt han wilde
Numeri xx ke tha flødt ther rwndelige wandt wdaff een haardt steen/saa att
ther drwcke vdaff wtalige folck met all theris qweg. Oc thē tidt
Judicum xv Sampson war noghet nær dødt aff torst/tha lodt wor herre opsp
springe een kielde aff een asne kæge/met huilcken han strax tillo
forne/wdaff Gudtz besynderlige hielp oc krafft/haffde i hiel sla
ghet twsinde webnede mendt/oc aff thē kielde slucte han syn dø
delige torst/oc bleff wederqweghet. Saa lader wor herre flyde aa
ffye/aff helligementz kroppe oc been/ther mange mēniskir smwr
de met/worde karsicke oc heelbreyde. Oc dog thet siwnis wtroligt
for wantro mēniskir/thet er tha hooss trofaste cristhen folck saare
troligt/nar the alle well wijde/at theris Gudt er inghen ting wo
moielig. At saa y sandhedt skeer thet tro wij fastelige/ dog att sa
ghen huar fore thet skeer/oc met hwess maade oc wilkaar thz skeer
er oss wwitterlig/at wor tro scal haffue dess storre werdskyldt. Sā
cti Pauli swette dwge oc skiort wore icke andhz en lynkleder/ther
Actorum xix huer ickin haffde liff eller siell/ey wore ther til heller beqwemme/
men wij tha læse at han sende thenom bort/oc lodt legge paa krā
ke mēn

de męniskir/oc paa thenom/som wore met dieffuelsskaff besetthe/
oc the stray finge bodt. Icke war sancti Petri skugge/ andhetten Actorum [illegible]
een dødt oc liffløs morckhedt/men ther bleffue tha karske oc swn-
dhe mange aff thenom som kwnne beskyggis aff sāme skugge. At
thet war Gudtzgierning/kendis wy gierne/men Gudt han wil
tha wdi syne gierniger bruge syne egne creatur/therhā haffde icke
forgeffuis skapt/ Her motte mange exempill indføris aff thz Gā
ble Testament/om Aarons kæp oc Moysi taffler/ther icke wore
wdhen stock oc steen/met then gyldene spandt oc testamenthens
arck/thenom burde dog at wære wdi stor ære oc horsōme. Wille
icke Gudt tilstede at Ozam rørde wydt Arckin/i then mening at ii Regum vi
hwn schulde icke falde omkring/ men stray drepte hanwm for
hwermandtz aasiwn/wdhen twyll tha wil han oc saa met tidhen
straffe the spottere/ther i thenne tidt saa haanlige foragte hellige
męniskirs kroppe/leēmyr oc been/som wore oc ere then helliantz
arck oc tempil/wdi hwilcke han haffuer i saa mange maade/oc mz
wtalige gierninger bewyst syn guddoms magt oc krafft. Oc for- vii libro ca.
di at then hellige Prophetissa sancta Birgitta oss Gudtz aaben- iiii/vi libro
barilse giffuer merkelige til kende/wdi hues maade hellige mētz ca. v/Extra
leēmer oc been schule æris oc fyris/oc søgis aff gudelige męniskir uagan. ca. li[illegible]
huess helligthedt och obenbarilse / ther haffuer stor magt oc agt
hooss mange Swentske mendt/oc Dantsche desligest/dog at kiet
tere/forloben oc forsoorin folck/nw saare foragte henne i thenne
tidt/men tha icke lengher en Gudt will. Thi wil ieg icke wydere
recke thette suar/for en ieg haffuer seet oc hortt/huess the wbeske
mede oc wbluge kiettere/oc affskaarne menniskir/wele sige eller
sware her i modt

¶ Thz andhet

¶ Om wor herre Jesus Christus findis at haffue befalett Paffue
Bisper Prester/eller nogre andre ī then hellighe kircke/ noghet
welde/eller herredomme andhz en thet al ene/at the schule kwnd
giøre Gudtz ordt/oc om nogre schule wære/ oc thet icke giøre

¶ Suar.

¶ Thette spoꝛsmaall er gioꝛt ỹ twenne meninger/foꝛste / Om
Paffuer/Bisper/Prester/eller andhet klerkerÿ maa besÿde ri
gdom wdi gotz oc renthe/slot oc laan/marck oc skoffue. Andhen
mening/om the maa haffue werdslig befaling oc regemente/wæ
re Furster oc Landtzherrer. Then foꝛste mening will ieg foꝛsth
rede fra handhen/nar hwn haffuer icke begyndilse/wdhē aff thz
gamble hadt/som haffuer lenge standhet e mellom klerckerÿ och
leegfolck/dog at hwer oc een blantt the som ere leegmendt/lade
seg tycke att the haffue stoꝛtt skell. Inghē ting er/ stoꝛre oꝛsage
till wildfarilse/en een w redelig dom oc een wrang menig. Thē
som besÿder gotz oc eiedom/ther hanwm er tillfaldhen met rooff
oc mooꝛdt/met falsck oc swÿg/met woldt oc trengsill/oc mz an=
dhen argelist/han kaldis oc holdis een retferdig eiermandt/her
re oc ioꝛdꝛotte/oc the gode mendt maa icke nyde same naffē ther
Gudt haffuer selff foꝛmedels sÿne wēner/begaffuet met gotz och
renthe. Then som sambyꝛdis oc samtyckis aff nogre faa bønder
til een merckelig befaling/ther wnderstūdwm meer ansee gwnst
oc gaffue/oc følge theris eghet sindt meer en Gudtz raadt/oc ret
ferdighedt/han lader seg tycke/att Gudtz rett oc raadt ere medt
hanwm wdi alle sÿne anslag. Men then som haffuer sÿn magt
foꝛst aff Gudt/ther nest aff christen Fursters/oc gantsche Cri=
sthendoms samtycke/tencker han at icke wære anderledis tilkom
men/en som eet wrag ther dꝛiffuer i landt met stoꝛm oc wæder.
Oc dog (dess wær) at rigdom ÿlde brwgis aff mange blantt seeg
oc lærdt/wdi hemodig statt /aff offuerflodig tæring/feÿde oc tret
te/oc andhē Gudtz foꝛtøꝛnilse/icke er foꝛdi rigdom syndig och
foꝛdømmelig/nar han kan brwgis saa well aff the gode/som ÿl=
de aff the onde/men skyldhen findis hooss the onde/som icke til=
boꝛlige oc rettelige brwge huess rigdom/thenom er tilfalden. Oc
foꝛdi

fordi haffuer ieg icke agthet ꝧ thette swar/ at or soge kuess gerig-
hedt oc syndt som findis hoss thet menige klerckerij. Jeg haffuer
thet lenge wijst at som gerighz staar inghū mandt welt/ saa staar
hwn klerckeriidt alterweist/ ther bude medtraadt oc exempill/
besynderlige at affstyre syndt oc alt thet som Gudt er i modt. Men
hwem er nw saa from/ at han kan ij thenne forgifftige tidt/ sith
embede retteslige bruge/ nar thenne werdsins selighedt/ er saa
ganghen aff laghe/ at hwn icke wil eller kan fordrage then wijn-
skiffueliighed/ ther schulde brugis wdi huert menniskis embede
oc befaling. Saa er nw alt cristhendoms fredt/ kiærlighedt/ een-
drect oc eensindighedt/ forstoredt oc forwandledt/ till krijg oc or-
log/ till homodt oc bram/ oc andhen forgifftig pestelentze/ at thet
som Herrir oc Furstir/ Bisper oc Prelaterbude at bekaaste paa
fattige mennisker/ Gudtz leffuendis tempill/ nodis the att spijl-
de paa besser oc krwdt/ rytter oc hoffmendt/ heste oc wærie/ Oeg
(dess wær) at mange giore thette meer aff wellyst/ aff homodt och
gerighedt/ till at forøge Landt oc Rijge/ formeere statt oc ære/
oc i ander maade att frēme sijn syndige willie oc begæring/ meth
store naffn/ oc kāge titel. Thi finder ieg wel screffuet/ wære synd
at hylde bruge rigdom/ ij huore han er tilkōmen/ men ath besijde
oc haffue rigdom/ nar han icke er affledt met syndt oc sweg/ falsk
oc swrfittighedt/ haffuer ieg icke lest at wære syndt/ huadt heller
the ere leegfolck eller klerckerij/ som hanwm haffue och besijde/
Thet som Christus siger hoss Matitheum. Wilthu wære fuldkō- Matthei xix
melig/ tha schaltu selge alt thet thu eijer oc besijder/ oc giffue fat-
tigh folck/ er saa sagt til Bisper oc Prester/ at thet er huert cri-
sthet menniske anrørindis/ oc sijder paa huermandt som Christū
rettelige bekende. Icke saa at wnderstaa/ at the schule strax al ig
off ergiffue oc forsage/ men wære fra till sindhe/ ath huar behoff
giøris Gudt till loff/ oc then fattige till hielp och trost/ skall han

Di wære

wære redeboen till at forsage/alle the ting ther kwnne anthñ for
hindre hans salighedt/eller oc drage hanwm wdi noghen syndt el
ler syndig orsage. Oc i stadan mening schule icke alsomeniste rig
dom/herredømme/welde oc magt forsagis/nar the forhidre wor
salighedt/men oc saa Fader oc Moder/hwstrw oc børñ/ syster oc
broder/wêner oc frender/nar the oss drage fra Gudt/oc thz som
Gudt er tacknêmeligt. Saa haffuer Christus sagt hooss Lucam
Luce xiiii I huosomhelst ther kômer till meg oc icke hader syn fader oc mo
der/hwstrw oc børñ/brodre oc systre/oc framdelis syn eghñ siell
thet er sith eghet liff/tha kan han icke wære myn retsindige dis
cipell. Huadsomhelst ther kan fordi icke brugis till nogher mâtz
salighedt/oc Gudtz loff/tha scal thet welwillighen offuergiffuis/
Oc dess ÿ mellom scall han saa brwge gotz oc renthe/at han besin
der seg icke att wære noghen myndig herre offuer thet han besider
men een tilsiwns mandt/ther icke scall eller maa anderledis brw
ge hwess han haffuer oc besÿder/en effter herrens willie/ther haff
uer hanwm antwordhet sâme gotz oc eiedom til trohandt/oc be
synderlige at skiffte blant sÿne leemmer som torfftige ere. Thette
bør huermandt till ther gotz oc renthe besÿde/ÿ huore thet er the
nom tilkômet/dog saa thet er icke roff/woldt och trengsill/fordi
ecclesiastici hues almwse oc offÿr ther giørs wdaff/wretfanghet gotz/er gud
xxxiiii icke meer tacknemmeligt en then mandt som dræber een søn for
syn faders ansigt. Oc alle the steder som findis wdi scriffthñ mod
gerighedt/oc syndig rigdom/ere icke alsomeniste klerkerÿdt anro
rindis/men herrir oc Furster oc then menige christen mandt/om
Luce vi saa er at the wele saa agtis Christen for Gudt som the wele kal
dis her paa iorden. Som er thet ther Lucas scriffuer. Wee worde
eder som riigeere/fordi at ÿ haffue eder glede oc hugsuale her paa
iordhen/Oc som Paulus haffuer sagt. Nar wÿ haffue klede oc fø
i Timoth/vi de/thet scall oss wære saa nock/at wy ther mett schule wære till
fredtz/fordi som wÿ haffue ingthet fort her til werdhen met oss/

saa schule wy̋ hekker inthe føre her wdaff. Thette hør saa klercke
rÿdt till/at thet tha icke mÿndre burde at bekōme then menighe
christhen mandt/som alle wÿse wele sige/oc Luther oc saa siwns
dwm tilstaar/ydermere sanctus Paulus biwder sÿn discipel Ti=
motheo/at han skal the mendt skicke til biscopedōmme/som i blāt Ibidem iii
mange dygder haffue oc then dygdt/at the ere rwndhe til at her=
berge weÿfarne folck/oc at bwge miskwndelige gierninger med
the fattige. Men huore kan thū mandt/wære een rwndt gestgiff
were ther inthe haffuer/oc icke heller maa noghz haffue Desligest Ad Titum i
biwder oc saa sanctus paulus till sÿn discipell Titū/om alle prest
er at the schulle blant andre dygder wære dānis medt gest oc gan=
gende/oc wellwillige modt thenom som haffue theris hielp behoff
men thz kwnne the tha icke wære/om the ere fattige oc arme Oc
nar sāctus Paulus haffuer sagt effter Jesu Christi ordt/att thz er
bedre oc meer saligt at giffue/en anamme skenck oc gaffue/hwÿ/ Actorum xx
schulde klerickerÿ meer wære skÿlde wedt thū salighedt/en andre
cristhū mēniskir ther the kwnne tha icke naa/nar the haffde in=
thet att giffue wdaff Men ieg wedt tha well huadt klerckeÿdtz be
fforne fiender wele sige her emodt Att the schule giøre som Pau= i Thessa/iiii
lus giorde/oc biwder thenō att giøre/thz er at arbeÿde oc træle at ii Thessa/iii
the schule inghū forgæffuis beswaare/meet sÿn aarickeløshedt mē ad Ephe/iiii
saa moghz fortiene met sith handewerck/at han kan haffue nock
icke at besørge seg selff allene/men oc andre fattige mēniskir som
ere twfftige/dog at desse budt lyde paa thū menige cristhen mand
ther Christū bekēder/meg forwnder tha storlige/at the tacre wrÿ
ge desse ordt til grofft hādwerk/ligerwÿss sō ther wore inghū an=
dhū gierning til/en at graffue oc mwge/eller oc saadā forhuerffuig
wore saa stor/at ther aff kwnne mäge leffne /The sige at sctūs Actorū xviii
Paulus skoreeb oc giorde tecke til paulwn at thū konst war hās
lerde embede/thz giff. er ieg magt. Mē thz giorde hā hoss the Co
rinthier at the wore gerige hoss andre cristhū folck giorde hā thz

fordi han haffde ther tillicke nødt/att the welwillige ære aff theris
rundhet erlige skenckte oc begaffuede theris Apostel/ for huilkedt
Paulus giffuer the cristhen som wore wdi Macedonia besynder-
Roman/xv leg loff oc prijss. The Corinthiers groffue gerighz oc gerige groffthz
ii Corin/ix scriffuer han wel haart imodt wdi syne sendebreff till same Corin-
thier/oc offuerkøber han thennom mett eet hemeligt spott/at han
i Corin/ix icke torde biude saa rwadelige offuer thennom som offuer andre/
ii Corin/xii for theris store gerighedt skyldt/oc huore han fordi nødis till att
predicke thz hellige Euangeliū paa syn eghē kaast oc tæring/ ther
han tha icke plictig war Om han haffde en inthz begæridt aff the-
nom/thet haffde thawæridt theris eghen ære/att theris Apostel
betæncktis mett een erlig skenck oc een tilborlig forsiwn. Men-
ne then icke arbeyde/ther scriffuer oc læss/studerer oc predicker/oc
dagligetracterir then hellige scrifft oc Gudtz ordt/ther oc saa er
widuers oc fattige faderløse børns forswar/som styller trette/oc al-
ting forlyger till fredt/ther framdelis fordettinger alle mandtz
sager till gode/oc styrcker mange bedroffuede hierther/met gode
raadt/andhen hielp oc trøst. Men ieg skall icke oc saa fortelle andre
mange huerff/theris embede ere oc saa besynderlige anrorindis/
som ere at wyhe oc consecrere Prester/oc andre kirckelige embede/
Chrysme/Templ/Altere/oc manghe flere kirckins ornament/
som høre till Gudtz tieniste/loff/prijss oc ære/och ath giore no-
gre andre sacrament/som paa thette stedt wore grwsche langt at
scriffue wdaff met wijdt beskede/ther kettere y thenne tidt/dog
saare bespotte oc foragthe/forhaane oc beskemme. Ja swaare the.
Ther som the thette giorde/tha haffue the icke thenne forfølling
som nw er wdi cristhendōmen modt then gantsche geestlige statt
inghen talde thennom heller i modt. Haad tha? Om alle thet icke
giøre/ther findis dog mange gode Bisper som thet giøre aff the-
ris yderste formwge/oc ther som inghen fwndis en nw saa flyt-
telig

rlig oc from/tha bør oss at besinde/at mange haffue thet giortt/ mange worde oc saa kōmendis nar Gudt will/thet schule giøre/ Oc dess ÿ mellom schule wÿ lade oss nøÿe met Gudtz retferdige dom/ther føÿer oss till gode Prelater aff sÿn wbegribelighe miskwndt/oc the onde aff sÿn strenge retferdighedt/ath wÿ haffue icke bæder forskyldhet. Desligheste giør han och saa met Keÿsere/ Konger/Furster oc andre herschaff/ther icke ere alle gode/eÿ heller alle onde/men sōme gode oc sōme onde/ ther oss fordi bør att fordrage saa lenge Gudtz wrede er stilledt. Huar finder man nw the Furster/ om icke heller drike oc daable/skatte oc plagge/ en the høre fattige folckis sager/eller ansee the ting som Gudtz loff oc menighedtz fredt ere angrorindis. Om wÿ haffue icke til bisper Martinos/Hilarios/Seuerinos/Ambrosios oc Augustinos/eller oc till paffuer Petros/Clementes/Syluestros/Leones/Gregorios oc Celestinos. Wÿ haffue dog then sāme tro oc fe dom ther the haffde/then sāme herre oc Gudt/then sāme kircke oc Sacrament/Helligheden faa wÿ mz tiden/saa moghen oss er nock/ oc wÿ ere beqwēme till/huess thet er tha forseet aff Gudt/ath wÿ schule noghū tidt worde hellige/oc ther som andhre er forseet/schule wÿ oc saa lade oss nøÿe mz Gutz retferdige dō oc wransagelige willie/nar han kan icke andhet wele en thet som er gott. Inghē will han heller ontt/wdhen then seg selff forkasther. Icke haffue wÿ heller i thenne tidt till werdslige høffdinger/Cōstantinos oc Theodosios/Pipinos oc Carolos magnos. Huar finder mandt nw saadane konger/som her haffue wæridt wdi Danmarck/ Swendt Estridsson/Sanctus Chanutus hans søn/Erick eiegodt oc hās søn/Waldemar seÿer/oc andre flere. Eller oc ÿ Swerigis Rÿge Olluff Schotkoning/Sanctus Ericus/Moens ladelaaq oc nogre andre merckelige Furster/som haffue wæridt wdi Swerigis landt oc Rÿge. Saadane konger kwnne wÿ snarere be

gære aff Gudt en forhuerffue. Icke maa wÿ fordi slaa kandt oc ryg
ge hoffuet ioss/om alting findis icke wdi saa gode ppnthe som the
nom burde/thi schule wÿ lade oss nøÿe mett thett wæder som nw
blæss/saa lenge ther kōmer een andhē planete paa himelen. Thz
er tha icke sagt wdi then mening at ieg wil noghen weldig herre
geestlig eller werdslig sette till rette/eller foragthe Gudt wnder
meg the sindt oc then naade/at ieg motte meg selff rette oc beken
de. Men i then mening haffuer ieg thette sagt at wÿ alting schal
le grwndelige offwerweÿe/oc aff the ting som wæridt haffue/well
besinde huadt kōme kandt. Werdhē stodt aldrig saa wel/at hwn
haffde iw noghen then brost ther Gudt war ÿ modt oc fordi mÿstha
huelig/oc alti dt fattedis mange dygder som saare begæredis och
en nw begæris/icke alsomenist wdi then geestlige statt/men oc
saa wdi then werdslige/dog at Luthers tilhengere ÿ thenne tÿdt
drage all werdsins synd oc brost indt paa klerckerÿdt. Oc thet gio
re the fordi/at the schule haffue bistandt oc metholdt/hooss them
werdslige statt/oc ther fore wrÿe the oc wēde/tøtte oc drage/thē
hellige scrifft/oc nøde hēne modt sÿn eghen natur/at thiene thes
ris syndt oc wdygdt. Oc hwess ther findis wdi scriffthen om fals
ske propheter/om onde Bisper oc prester/om lowkone mendt och
pharisseir/ther wore gerige/bedregere oc skalcke. Wdlegge the nw
paa then cristhen kirckis klerickerÿ/oc fwndis the en brodige wdi
same synder/tha scriffuis oc sÿgis thet thenom saa haardelige op
paa/met spot oc hranhedt/hadt oc wrede/oc andhen wlempe/att
thet kan icke siwnis at anthen wære aff Gudt/eller och noghen
tidt haffue magt aff hans guddōmelighe willie. Schulde wÿ saa
handle modt offuermagt ther Gudt wil haffue wdi stor fredt oc ære
som sÿne statholdere her paa iordhen/Ingē en scal tro/huad ther
motte wddragis een lāg Cronicke aff prophete beger/oc thē gāts
ke scrifft/mz saare haarde ordt/modt kōger oc werdsins Furster
oc herstti then mening/at the haffue forstorkedt/thenrene oc een

foldige cristendom/sidhen the begynte at trenge seg indt wdi kir-
kins ret/oc bode modt Gudtz oc werdsens low/at indsette mz wel-
de oc magt/theris wēner oc tienere wdi kirckins læn oc renthe/
ther the haffde tilfornet brwghz wdi moghñ syndig hādel/paa the-
res wildt. Oc haffue thenom fordi nod till at spylde then helllighe
kirckis gotz oc renthe/wdi feyde/paa hoffolk wabñ oc wærie/til
mordt oc brandt oc andhen wmildhedt/ther thenom haffde burdt
at bekaasthe paa fattige widuer / elende menniskir oc faderløse
borñ oc andre fattige folck som ere beswarede/mz siwgdō oc krāk-
hedt/armodt oc fattigdom/trēgsel oc fengsel/oc andhñ werdsins
plage oc modgang. Widhñ twyll tha findis en nw mange erlige
prelather i thñ hellige kircke/som heller wille bekaaste kirtkins
rigdom paa desse Gudtz fanger oc leēmer/en paa andhñ syndig
handel/som the nw nodis at brwge/for tidtz leylighz ÿ modt the-
ris sindt/ Hwo som wille fordi lade seg lyste at bruge pæn oc blek-
het wdi/ther til met handt oc mwnd/tha haffde han fore seg een
aaben bane oc een stor kamp. Men nw er thet icke sømmeligt/att
forstørre menighedtz fredt/oc serdelis nar wy see en nw inghe te-
ghñ til noghen forbædring/oc helst fordi wy haffue thet forskyl-
dhet met wore synder/at thenne tidt schulde ware moghet werre
en hwn nw er/ther som Gudt wille mett oss tillbørlige strenge/
Oc at ieg scal icke noghz tale eller scriffue wdhñ bewysnig aff thñ
hellige scrifft/Tha giffuer seg forst thet som scriffuis aff scto Lu-
ca/wdi Apostelers gierningis bog/at alle the som trode paa Chri-
stum/tha salde the arff oc eye/oc huess thet kwnne gielde/baare Actorum iiii
the stray indt for apostelenis føder/at the schulde ther aff besørie
huer oc een som gick till troen/huer besynderlige effter sith terff
oc behoff. Oc then tidt hoben bleff stor oc mange ginge till troen/ Ibidem vi
att the hellighe Apostele schulde icke forsømme Gudtz ordt/
tha wdwolde the Siw tienere aff then gantsche hob/

som kal-

ther kaldte paa greetsche diacones) som schulde bære same tynge
met thenom/ oc haffue omhygge for fattige widuer oc andre fatti
ge mēniskir/som haffde anāmet then cristhen tro/och lydde paa
then tidt stor forfølging/aff iøder oc hedninge/som were Christo
modstandige/oc alle Christi tilhengere oc metholdere. Oc wdhū
i Timo/v twyll nat Bisper oc Prester oc andre kirckins besynderlige tie-
nere/haffue nw theris stedt/wdi then hellige kircke/: saa haffue
the oc anāme same befaling/om fattige oc arme mēniskirs besø
ring/huilcken befaling the kwnne tha icke biwghe wdhen gotz
oc renthe. Oc ther cristhendōmen forøgtis offuer alle lant/saa at
werdsins magt icke lenger forfwlde then cristhū tro/oc icke hel
ler beroffuede thenom som ginge till same tro/tha opkwiste Gud
Libro iiii cap syne wēner som sancta Birgitta siger till att begaffue klerckeridt
xxxi at the schulde mett større rolighedt wære ledige till Gudtz tie-
niste/oc till att studere/predicke oc lære. Mange wdwoldis oc saa
aff rig Adill til biscopsdomme/som aff theris eghet arff oc eiedō
haffue stigthet til klerckeridtz bestandt/oc att oppeholde lerdom
oc wijsdom y then hellige kircke/merckelige prebender och leen /
ther kan bewijsis att wære skeedt/bode wdi Swerige och Dan-
marck/at ieg skall icke oc saa tale om andre merckelige Landt oc
Rijge. Huess klerckerijdt fordi haffue och besijde/ thet haffue the
hwercken roffuet eller figthet seg till/men thet er thenom tilkō-
mett aff Gudtz wēners besynderlige gwnst och willie/som well
wijste/at christendōmen tha mest bestyrckis/ naar Gudtz besyn-
derlige tienere som schule bære hans budskaff oc forfølge hans
befaling/ere holdhen wdi tilbørlig agt oc ære/oc tha snarist om-
kastis/naar the falde wdaff then agt oc ære/the haffue wæridt i dē
fra første begyndilse. Wij see oc høre mange iblant the Fyrster/
oc saa/ther lade seg tycke at the ere gode cristhū som haffue wun-
det theris Landt oc rijge met herre skioldt/oc ther effuer fordere

ffuei saa

ffuett saa mangen erlig mandt oc qwinne/giort mange twsinde fattige widuer oc faderløse børn/oc trengdt mãge arme mēniskie till hwngers nødt oc mysthaab/oc the lade en tha som the haffue en retferdig titell/till samme landt oc ryge/dog at saadane Furster ere Gudtz ryss meer en retferdige Furster/oc fordi aff thz slag ther Prophetin Osee omtall saa sigendis. The regnerede oc icke wdaff Osee viij
meg/oc the wore furster/men ieg wyste ther inthz wdaff. Twert ÿ modt tycker then nw/at thũ haffuer een wretferdig titell/som besÿder then eiedom/ther hanum er tilkōmen aff Gutz forsiwn/mett skencker gaffue aff Gudtz wduelde wēner/som wore Keysere Konger Hertoger Greffuer Riddere/oc edlige/oc andre mectige oc ryge mendt/huilcken eiedom som oc haffuer stadfeste/affsaa mange cristhen Furster/som til thenne tidt wæridt haffue/oc met priuilegier oc fryhedt/breff oc beskermilse/met handt oc mwndt/haffue altyd forantwordhz thz menige klerkerÿ/oc theris welferdt/ther oc saa haffue een gãmill lawheffdt/aff saa mange hwnderde aars tidt/som forleedne ere/sidhũ the anãmede skoding paa then eiedom the nw bestide/oc paa thet sisthe tha haffue alle desse stycker ocwilkaar/magt oc stadfestning/aff thet menige cristhendoms samtykke ther altidt haffuer holdhet cristhet folck wdi saadan frøct och fare/at inghen wille noghen tidt gerne haffue at giore met klerckerÿ/wdhen thet folck som hwerckin/haffde skell eller samwittighedt/oc pleÿe altidt at henge paa huermãtz lycke oc welferdt. Thz er ÿ sandhedt myn troo/at haffde icke thet menige klerckerÿ/wæridt wdi then agt mett gotz oc renthe offuer then gantsche cristhũdom/tha haffde Sueriges Rige oc andre flere for mange aar/anthen wæridt Rytzer eller Tyrcker. Icke haffde heller cristhendōmen noghen tidt bleffuet saa beskaarin som han nw er/om klerckeriidt haffde bleffuet wdi then tilbørlige ære som thet war fra forste begyndilse. Alle the store oprør som ere begynte ÿ cristhũdommen

wdi mange hwnderdt aar/haffue ther wdaff theris roder/at thē
geestlige statt wor kōmen wdi foragt/huilken foragt wor herre
haffuer tha altidt hemelige oc obenbare saare straffedt/oc wil her
effter ydermere oc mz thz korriste Ther som thē geestlige stat maa
icke haffue gotz oc renthe slot oc læen/tha er huerckin sanctus Tho
mas off Canterberg/eller sanctus Chanutus konge aff Dāmarck
retfindige Jesu Christi martyres/paa thz ieg skall icke opreyne eet
heelt register aff andre hellige mendt/huar fore at the wore for in
ghen andhē sag for fwoldt till døde/en thz menighe klerckerydtz
fryhedt/paa gotz oc renthe/ther the mānelige som cristhē mendt
forswarede icke sparindis ther offuer theris eghē halss dog the kū
ne theris halss well fordettinghz/nar ther icke andhet war begæ
ridt aff sancto Thoma/en han schulde samtycke mett Ridderskaff
uett wdi Engelandt/nogre artichheler mod kirckins priuilegier oc
fryhedt/ther han hwerckin wille eller motte giøre/aff sancto Cha
nuto war icke heller andhz begæridt/en han schulde icke trenge el
ler for plicte/thē menige mandt till att giffue prester thē tiēdhe
som er budhē oc wedtaghē offuer then gantsche cristhēdom/ ther
hā huerckin wille eller motte giøre/oc at beggis theris willie war
Gudtz retferdighedt/bewyse merckelige the teghē sō Gudt haff
uer met stad fest oc giffuermagt theris hellige martyriū/ther al
drig staa till attrygge/nar Gudt will heller at mange hwnderde
maael twsinde/schule døø y sāme sag/oc for sāme fryhedt/en the
hellige mēdt schulefalde aff theris agt/som the haffue wæridt wdi
till thenne tidt. Besinder fordi Høgmectige Herre/huess wrange
oc onde mening/som kiettere oc skalke/haffue om Jesu Christē
statholdere her paa iordhen. The besinde at saa lenge then geestlī
ge statt/bliffuer wdi tilbørlig agt oc ære hooss then menige cristhē
mandt/tha fanger theris kietterij icke genge. Men the robe dog
her i modt saa sigendis. Att y huore the orsagis/gotz oc rigdom
ere tha

ere tha eett ophoff till mange aff the synder/som nw driffuis oc
findis hooss thet menige klerckerij. Jeg siger ther icke ij¦modt/mē
thet er tha icke rigdoms brøst/hooss mēniskin som ijlde bruger rig
dom findis then brøst/oc fordi som han ijlde brugis aff ende mē-
niskir wdi syndt oc Gudtz fortornilse/saa er hā twerti modt māge
gode mendt een stor hielp oc tilskyndt/wdi gode oc dygdige giernī
ger/oc er thet saa at nogre kirckins Prelater haffue syndelige bru
ghet rigdō/tha er thet mest giort aff thenom/som werdslig magt
haffuer weldelige trengdt oc indsæt wdi kirckis læn oc prelatedom
me. Then stwndt ther gudfrøctige mendt/besoorne hwer wedt syn
conscientze/skickede bisper oc prelater/wdaff Gudtz raadt/mett
theris cristelige samdrodt oc samtycke/paa then menige mandtz
wægne/tha stodt thet well wdi then hellige kircke/oc tha bleffue
fattige folk/Widuer oc faderløse børn krancke oc andre hielpeløse
mēniskir deelactige aff kirckins gotz oc rigdom. Mē sidhen at Fur-
sterne framdroge syne wenner oc tienere/ther the haffde lenge bru
ghet wdi homodt/oc møghen syndig handell/tha bleff rigdom och
gotz ijlde brughz wdi thē hellige kircke/fordi ther kōme tha hwert
kin the wijse eller the gode til kirckins prelatedomme/men the
mendt allersnarist/som mest hengde hooss Fursterne/oc wore the-
nom till sinde oc metfeldige. Theite er tha icke sagt wdi saadan
menning/at Fursterne maa icke haffue noghet at sige wdi bispers
oc prelaters wdkaaring/ther som the wele anthen scriffue heller
tale for thenom som ere gode oc fromme/for wdhen trengsill oc
trwsill saa at the motte dog giøre heller lade hwess thenom tycte
gott at wære forwdhen ferde oc fare/Jcke heller ij then mening
at ieg noghen foragther aff the bisper som nw besijdelæn wdi thē
hellige kircke/eller oc haffue noghē andhē befalig wdi thē meni
ge cristhē kirckis aandelige regemēthe mē til een vnderwiisning
oc een ret besidilse/om thē geestligestat/at wij kūne wide aihuess

ther findiswd i then hellige kircke oc blant klerckeridt/icke haff-
ue syn begyndilse aff rigdom eller klerckeridt all ene/men wære
twertt indtfortt wdi then hellige kircke aff dieffuels raadt oc wel
dig magt. Fordi ther som rigdom haffde thz giort/Hwÿ begrwnde
wÿ thz icke diwbere? oc haffue then sāme menig om huermantz rig
dom/ther ÿlde brugh3 giffuerorsage till alwerdsins homodt/oc an
dre groffue synder/ huedhū haffue wÿ tyrānÿ/ mordt oc brāt/krÿg
oc orlog/homodt oc bram/wkyskhedt oc kæckerhedt? icke wdaff rig
dom? Wdi sandhedt thz oppeholdis sāme synder aff rigdom/nar
the for wdhūrigdom kwnne icke bedriffuis. Thi schule wÿ alle ha
ffue / een diwbere begrwndilse om rigdom en wÿ nw haffue/oc
for thū sag ligger ther stor magt eppraatt huertt mēniscke besin
dersÿn eghen brost/oc hēne raader bodt/aff sÿn yderste formwge
begærindis ther till hielp mett eet ÿnderligt hierte aff Gudt/som
alting kan frambringe/at alting er vdi hans magt oc hender. Nar
wÿ en haffue lenge buldredt hwart wele wÿ tha hæn mett hueran
dhen oc broste wÿ en sønder aff hadt oc spott/aff trwff oc trengsill/
Wÿ kwnne tha icke meer feÿde en huer andhers krop/oc hanwm
dræbe huer andhers siell oc hie: thūs grwndt bliffue wÿ aldrig meg
tige. Wÿ ere tha for Jesu Christi naffū skyldt/eett folk giorde oc
skapte aff een malm som feck then brost wdi sÿn moders liff/ther
han aldrig forwinder/oc fordi ere wÿ alle syndere/dog at Christus
raadde off bodt om wÿ bliffue wdi hans lerdom oc troo/wdi thū hel
lige kerckis samfwndt oc cristhūdoms kierligh3 ther haffuer andh3
paa seg/en att wÿ maa eller schule argepaa huer andhū met hadtt
oc affwindt wdaff eet blodigt hierte/Ther aff fødis inghū godtre
formatz/icke bliffuer Gudt off heller gwnstig oc barmhiertig/att
wÿ spotte huer andhen/beroffue oc beslaa/eller nar wÿ off orsage
mett andre folkis synder oc onde forskylding/andre mēniskirs onde
skaff gior off icke hellig eller behaffuelige for Gudt/oc nar som
gudt

gudt will oss en tha benaade paa thz sisthe som hā ÿ sanhedt will
om wÿ oss rettelige bekende/ tha wil han oss icke ansee for thz hadt
oc nag wÿ bære modt huer andhn̄/ men for thn̄ broderlige kierlig=
hedt oc cristelige metynck/ som findis hooss oss oc wdi allis wore/
hierther/ wdaff huilken metynk thz er oss saare mÿshaffuelig/ att
ther findis nogre grossue synder wdi cristendommen/ gudt till ho=
modt oc fortørnilse/ oc fordi begære att huert menniskis synder/
motte mildelige forladis. Wdi saa maade kwnne wÿ stÿlle Gudtz
wrede/ men mett bulder oc trette stillis hwn aldrig/ nar the føde
aff seg icke fredt men theris lÿge. Thi siger ieg/ aff mitt føie for=
standt/ att wdaff welde oc trengsill/ mordt oc drab/ roff oc hadt/ bli=
ffue huerckin the eller wÿ bædre. Wdaff een Cristelig metynck/
skoonsill/ metlidilse wenlighedt oc kierlighedt/ maa wÿ haabis no=
ghz gott/ men aff the andre fortalde wdyger/ maa wÿ wente alle
ontt/ nar the føde icke andhz wdaff seg/ en thn̄ sāme grøde som er
theris begyndilse. Framdelis nar som ther ydermere giørs spørs=
maall/ om kirckins prelater haffue anāmett andhz welde oc magt
en att kwndgiøre gudtz ordt/ oc om nogre schule wære oc thz icke/
giøre/ er oc giort wdi een wrang oc høfferdig mening/ at luthers di=
scipel schulde nw i thēne tidt agtis for bisper/ nar the sīwnis nw al=
ene att lære oc predike/ fordi oc fremme gudtz ordt/ oc huess gudtz
ordt er anhengendis. Dog at ther wnder beteckis antichristi ordt
som alle rede giffuer seg till kende oc thz mett tidhn̄ bædre scal/ mē
her hør tha swar till. Besinder fordi nw strenge herre oc mectige
furste. Hender thz icke offte at een godt mandt kaaris till een merc=
kelig befalig/ ther han dog kan icke bruge/ wdhn̄ andre gode mētz
hielp oc trøst/ anthen fordi hwn er saa stor at een mandt kan hēne
icke wære/ eller fordi han haffuer icke alle the gaffuer/ ther gudt
pleÿer at skiffte mett alle mandt/ men dog icke mett huer besynder=
lige/ som er nar han er icke talinde/ eller ÿ andre maade begaffuet

met besynderlig naade/ther giors behoff wdi stor och merckelig
forhandling/Moises then merckelige prophet oc forstandere/for
Gudtz folck y thet Gammill testament/ther han anāmede befa
ling aff Gudt/orsagede seg stroy at han war inghū talinde mād
Muss war han nock/och meer wiisdom feck han aff Gudt men
then brost han haffde paa syn twnge/wille tha Gudt icke raade
bodt/thi bodt han hanwm at han schulde bruge syn broder Aaron
som kwnne wel tale/nar han schulde noghet merckelige handle/
met Pharaone eller oc hooss folckedt/saa skede thet oc saa/Aaron
stodt for ordt oc tale/men Moises lerde hanwm dog huess hā schul
Exodi iiii de tale. Saa finde wÿ oc saa wære giort wdi thet Ny testament/
Sanctus Sixtus brugede syn Laurentio/oc Walerius syn Win
centio/wdi Hispanien. Desligest Walerius in Aphrica sctō Au-
gustino/oc saa andre manghe. Vor herre haffuer mange wdkaa-
ridt till biscopedomme som sagt er/ther haffue tha icke wæridt
talinde/fōme som wore icke heller diwbelige lerde. Saa lese wÿ
oc om mange bisper ther haffue meer bedhet en predicket/oc wore
tha bisper hellige oc gode nock. Ther findis en wiise mendt som
mene/at sanctus Paulus brugede offte syn discipell Timotheo/
nar ther schulde noghet merckelige forhandlis wdi somme twnge-
maall/ther han wel kwnne tha bode tale oc forstaa/men icke mz
saa stor krafft oc liffactighedt/oc icke heller met saa tilbørlige ord
som han kwnne paa thet twngemaall han war fodt wdi/Oc for-
di wndrer meg storlige/at wÿ thette forstaa saa plwmpelige om
theris befaling/ligerwiiss som the schulde all ene saa beswaa-
ris ÿ theris embede/at thenom schulde inghen hielpe/eller oc in-
ghen motte bære met thenom noghen tynge/Een Koning sigis
at regeere the landt oc steder/han aldrig seer/nar han bruger ther
till syne fogeder oc embitzmendt/Een boende desligest syßler sÿ-
ne ærinde met syn swendt paa thz stedt han selff aldrig kōmer/oc
een bisp wdi syn befaling/maa tha inghū burghe v. dhū seg selff

ther tha er icke møieligt at kwnne skee/om noghũ mãdt en wille
ther paa waage bode hoffuet oc hierne/Att sanctus Paulus gier-
de store oc wnderlige gierninger/thet will icke recke til huermãd
Then Cristhũ tro oc loffue/haffuer hafft mange twsinde bisper/
lerde oc wiise mendt sõme meer oc sõme myndre/oc een stor partt
aff thenom wore Gudtz hellige martyres/men sancti Pauli syge
haffuer hwn icke en nw hafft/oc maa wel skee hwn aldrig faar/
Men thenombor tha saa att tale/oc scriffue/ ther huerckin haffue
sindt eller skel/huar noghen sag er oss wildig/tha pleye wy at bru
ge saadan bewiisning. Nar som noghet fursthedømme regheris
wel aff gode embitzmendt oc statholdere/tha pleie wy at sige/att
saadan regementhe skeer aff Fursthũs wiisdom oc forstandt som
landhũ ere befalede. Staar oc nogermantz hwss wdi gode oc erli-
ge pynthe/fordi thz haffuer wynskiffuelige folk oc tro tienere/tha
sige wy at saadane gode schicke ere wdaff herrins wiisdom oc snil
hedt/Saa wildige dõmere ere wywdi sõme sager/nar thz falder
oss saa til sindhe/Men nar een bisp selff bekwmredt met mange
huerff/ther han for tid oc beleylighedt nødis til at handle/brugher
syne prester oc klercke til predicken oc lerdom/oc vnderwiiss the-
nom huess the schulle predicke oc lære/Inghen wil tha giøre the-
nom thet skel the ellers giøre huermandt/och fordi tencke wære
theris gierning/huess the bruge andre til/som dog ere theris mz
hielpere/anhẽgere oc tienere. Thette er tha icke sagt wdi saadan
menig/at ieg wil forantworde nogre bispers forsømmilse/Gudt
giffue thenõ alle thũ wiisdõ oc naade/at the kwnne selffue tracte-
re Gudtz ordt/oc ther mz spyse thũ menige cristhũ mãdt/som nw
hẽger skrøbelige hooss thũ cristhũ troo/for thũ mystrøst oc twyl
smaal the ere nw bestedde vdi/om theris ordt kũne haffue noghũ
magt oc motte staa til troẽde eller the oc saa wille ther till bruge
lerde och gudtfrøctige mendt tha wore thet møghet gott /nar the

icke kwn-

icke kwnne seg bewÿse wdi thñ befaling som thenom burde. Men
ieg tha well wedt huadt kiettere wele her til sware The fornem-
me at biscopsdømme wele icke naa till thenom mett ære/ thi wille
the att then magt schulde kortis/ saa at ther schulde wære fleer bis-
per en som nw findis blant cristhz folk/ thz er/ een x di huer by eller
allermiste wdi huer herrit/ saa kwnne thz ocsaa recke til thenõ paa
In cõmenta thz siste. Att thet haffuer saa wæridt wdi gãmill tidt/ kan ieg icke
rius primi cã negte/ men huadt om ther kom wdaff/ giffuer oss merckelige till kẽ
pitis ad titũ de/ sanctus hieronymus/ Fordi ther som thz haffde icke bleffuedt/
affstyrdt oc forwendt/ tha wore ther nw ÿ then hellige kircke hwn-
derde tretter modt een. Saa godt oc myndig hiolt seg huer bisp ÿ
the dage/ at han motte giore huess ordinantz oc skicke/ wdi sÿn by
ther hanom falt till sinde/ oc totte gott att wære/ saa begyntes sec-
ter aff atskillig lerdom oc wnderskede wdi scriffthen/ att huer bisp/
wille hẽne tractere effter sitt sindt. Ther nest ledt een seg att wæ-
re bædre en een andhen/ oc sith folk at wære bædre cristñ en andhz
folk. Saa begynte huert mẽniske att beromme seg aff sÿn bisp oc
i Cori.iii. dobefader/. Een sagde ieg er pauli discipell/. Een andhen ieg er
Appollos/ thñ tredie ieg er Cephe/ saa drog ther fra Chrõ met
stort bulder oc twedract/ for en thz skede / tha regeredis alle kirc-
ker/ aff menige presters raadt/ oc huer war bisp ÿ sÿn stedt. Men
sÿdhen att biscops magt oc ære aff then orsage kom wdi mÿsagtt oc
wanære/ oc ther aff begyntis twedract/ tha skikedis een offuer al-
le the andre/ han kalledis bisp oc the prester/ att huer schulde icke
giore effter sith tycke/ men wdi eet gantsche landt schulde alting/
stande wdi een godt mantz hender/ ther oc schulde seg foÿe effter
then øffuerste bisps ordinantz oc skike/ som wÿ nw kalde erchebisp
oc sidhen alle effter then store Rhomere bisp som nw kaldis paff-
we. Oc saa haffuer thz wæridt fra forste begyndisse/ som sanctus
Irenẽs merckelige bescriffuer om thz skicke ther sanctus. Petrus
giorde

giorde ſelff her paa iordhū/huar han ſaa ſiger/ſidhū han haffuer beſtreffuett atſkillig ſtatt/embede oc werdighedt wdi thū hellige kircke. Wdi alle ſtore ſteder ſcall ther wære een biſp oc icke fleer men wdi ſmaa ſteder/caſteller/blyck/oc lantzbyer/ſcall icke wære biſp/at biſcops naffū oc embede ſcal icke kōme wdi forſmadilſe oc foragt/nar thz bleffue formoghet almēnigt/oc thette war giort wdi ſaadan menig/at alle Jeſu Chriſti leēmer kwnne wære eett oc giøre eett/ſom Chriſtus Jeſus er eett oc giør eett met ſijn himilſke fader/Saa offte ſom thenne eenſindighedt/oc eendrectighedt er brwtt i thū criſthen kircke/tha ere ther ſtrax fødde wdaff ſecther oc partijr/oc ther aff ere alle kettery begynte/at the icke wille lade then øffuerſte magt wære hooſſ eett ſæde/nar behoff giordis for twilſmaall oc trette ſkyldt/ther alle rede er begyntt hooſſ luthers tilhengere/ther the ſelffue gaffue ſtore pēninge till at icke wore ſkeedt/nar thz er ſaa grofft/at then mene mandt begynder oc at beſinde/hueſſ the haffue for hender/wære eett forſwffidt oc forwijlid ſtycke/ther huerckin haffuer ſkicke eller lempe hoffuett eller hale Men nar the wele ſaa haffuet/at inghen ſcall wære biſp wdhen the ſom predicke/tha wele wij lade ſaa wære at the thz nw giorde huer ij ſijn ſtedt/om the haffde inghe andre wdi ſijne ſtigt thz kwnne giøre paa theris wegne/oc bære thū tyuge mett thenom kan eders naade troo/at thz ſchulde en tha wære deſſe kiettere till maade ſom nw haffue thenne trette oprop t i then hellige kircke/i ſandhz tha ſchulde thz wære thenom meer mijſhaffueligt/en thet ſom nw ſkeer/huar fore? Att huilcken godt biſp ſom ſchulde thz giøre/ Wdhū twijll efterfwlde then mening oc wnderſkede paa ſkrifft thū ther alle hellige mendt haffue ſamtyckt oc ſtadfeſt for oſſ oc ladhet effter ſeg ij theris bøger ther ere ſtadfeſte oc haffue magt aff ſaa mā ge hwnderdt maall twſinde ſom nw regnere mett Gudt/oc wærid haffue neſt Chriſtum/meſtere oc begyndere till all thū troo oc loff

Fi ue oc alle

ne oc alle the cristelige sætt/som wærit haffue wdi then hellige
kircke ij femthenhwndert aar. Men ther som the thz giorde/scul
de sāme kiettere strax sige/at thz wore antichristi ordt/fordi thz
icke wore mett theris lærdom eensindigt. Thz er icke gudtz ordt
wij trette om/men kettirske framsett oc lerdom. Thet sāme the
nw sige om hellige mendt Athanasio Crysosthomo/Basilio Gre
gorio Nazianzeno Tertuliano/Ireneo Ignatio/ Cypriano/ Hy
lario/ Hieronijmo/Ambrosio Augustino Gregorio Bernhardo oc
andre wtalige/att the fore alle wildt bode wdi scrifft oc lerdom/ij
leffnett oc gierninger schulde the oc nw sighe om desse bisper/som
nw ere gudtz statholdere her paa iordhen/oc i then hellige kircke
att the fore wildt/oc icke lerde thz klare oc blotte euangelium for
di the icke efterfwlde luthers mening/oc wnderskede. Saa føl-
gis theris snack/att gecke kwnne bæder staa for ordt/en the seg/
kalde Jesu Christi apostler. The sige att bisper schulde predic-
ke gudtz ordt som theris forfædre haffue giortt. Oc thz ordt som
sāme forfædre/haffue predickedt/sige the dog att wære antichri-
sti buller/menniskins digt oc sætt. Saa bor thenom at tale/ther
anthen ere fulde aff wijn/eller forbijstrede aff geckerij. Thi er nock
talet om thette sporsmaall/saa lenge ieg seer huadt the affskaar-
ne skalke/wele her till sware

¶Tredie sporsmaal

¶Om theris budt eller bandt/kan binde mēniskin till noghen/
syndt om hwn gior ther imodt

¶Swar

¶Thette sporsmaall er giortt wdi sadan mening/att cristen folk
scall icke frycte then hellige kirckins magt oc bandt/eller noghet
agte prelaternis budt for the ting ther noghz haffue paa seg/til si-
els salighz/oc thz giore the fordi/at ther scal icke hēge noghen mij
stāke hooss then menige mandt/for thz bandt som the ere nw/
besteddt

bestedde wdi/som haffue indgāghz Luthers lerdō oc ere fordi hās
tilhengere/oc besynderlige at the haffue saa wbluelige omkast/
then gantsche cristhendoms ordinantz oc seedwaaner/sætt oc ski=
ke. Om kirckins budt skall takis wdi thz siette spørsmaall. Mē
om bandt will ieg nw tale/oc sware kortelighen/till saa lenge ieg
kan faa een andhen orsage/att tale ther om noghz wijdere. Att/
bande eller føre bandt wdi thū hellige kircke er icke andhz en for
noghū obenbare dodelig syndt skyldt/ther noghz mēniske haffuer
giort att affskære oc skillie sāme mēniske/fra andre cristhen mē=
niskirs samfwndt/saa at han skall icke nyde eller wære deelactig
mett thenom wdi noghen obenbare handel ÿ then mening att an=
dre wskyldige schule aff hanwm icke besmittis/oc at sāme mēnis=
ke skall aff saadan blygsill oc haanhet besinde seg till pligt oc bod
anger oc penitentze. Oc fordi er bandt een lægedom/men dog saa
skarp/att brugis han icke rettelige affthen som bandhz er/tha ta=
ger han syn dodt ther wdaff. Then som bandhz for noghū synds
oc forfæridt aff sāme bandt/gior pligt oc bodt for syndhen wdi ha=
nwm haffuer bandt syn sādhe krafft. Men then som bliffuer war=
actig wdi syndhen han bandis fore/oc haffuer icke anger oc peni=
tentze for sāme synd/han tager syn dodt aff thz bandt som førtt er
icke fordi at thz er saa forgifftigt/men hans eghz haarde hierte/
dræber hanwm/wdaff bantz orsage nar han icke elskir oc agter thz
som hanwm schulde raade bodt/theter han forsmaar thet som ha=
nwm paa mynder tillangher oc penitentze. Skall oc sāme bādt
rædis oc fræctis (som luther haffuer selff screffuett) nar thz føris/
modt noghen mandt/oc saa paa hans rette orsage. Fordi som eet
barn maa icke altidt wære ÿ rette mz syn moder/nar thz slaas oc
straffis/dog at moderin thz gierde paa barnsins orsage mē bør al
tidt at rædis for rysedt oc thz tro at moderī gior altig wdi een got
menig barnet till gode oc inghē ting wden sag. Saa maa icke wy
heller forsmaa wor moders ryss sō er thū hellige kirkins bandt oc

In sermone de virtute ex communicatiōs

men oss bør thz att anāme mett tacke/oc saa nar wy oss wyde wskyldige i then sag wy bandis fore/oc tencke att hwn giør oss alting til gode/oc inghē tig wdhē sag. Thz oss bør at lyde aff huer oc een blāt then menige cristhen mand:/schule wy m:ghz meer fordrage aff thē hellige kircke/som tha haffuer eet besynderligt omhygge for wor salighedt/nar hwn werdis at straffe oss. Findis en noghē ōdt moder som maa welske icke brugede rysedt wdi een retsindig mening/een godt moder maa wandt ther effter icke domme. Thi er thz icke kirckens mening/att hwn will bandhe noghē till fordommelse/eller mett bandt binde hanwm till noghen syndt/men att forløse hanwm aff then syndt han bandis fore. Oc fordi nar syndhen bædris/tha scall thē som bandhz er anāmmis wdi cristhen folckis samffwndt/till eet wyst teghen at kirckin icke andhet begærede/en then franckis swndhedt oc karskhedt/men forherdis han wdi syndhē oc dør bort y sāme forherding/thz er hā y twēne maade fra bandhen/att han aldrig løsis/først at han war forherdhet wdi syndhē for huilken han settis y bandt/ther nest/at han forsmaade sāme bandt/oc icke brugede seg thz till gode oc fordi at thette spørsmaall som her nest effterfølger haffuer oc berørt noghet om bandt/thz er sāme bandt wdi thz spørsmaall noghz wydere forclarydt/oc at thē tidt schulde kōme nar bādt schulde forsmaas/bespottis/oc inthz agtis/haffuer sancta Birgitta merckelige bescreffuett

Capit. xvii. wdi syn fierde bog/oc huore andre cristelige sætt oc skicke schule oss nertredis/ther wy nw see for oghē/

The: fierde spørsmaall/

¶ Om theris magt met bandt kan skillie noghen fraa Gudt/som een bryder eet ledemodt fra eet andhz/oc er saa wdskildt fra Gudt oc giør hanwm till dieffuels barn/

Swar/

¶ Nar som noghet mēniske settis y bandt/for syne synder skyldt/ oc bliffuer

oc bliffuer tha fortredelige wdi sāme synder for wdhen anger och
penitentze/tha er thz mēniske stray een raadin leem/ther fordi ie
ke hør till Jesu Chri aandelige krop/men er dieffuels ledemodt/
oc for then sag skildt fra Gudt. Men thz skeer tha icke wdaff bātz
natur/men aff hans wdygdt som bandhet er/nar hans wqwemhet
wender seg thz till fordømmilse/ther hā motte seg bruge till saligs
hedt/oc icke bliffuer han tha heller førsst wdelwct fra Gudt/nar hā
settis ij bandt/fordi stray syndhen er giort ther mēniskin maa ban
dis fore tha er han for gud eet affskaaridt ledemodt/aff Jesu Chri
krop/oc er sandelige for Gudt beswaaridt mett bandt/for en han
noghū tidt bādsettis aff kirckis magt nar hwn folger Gudtz magt
oc gaar icke forehēne Motte noghū sige. Nar han er ij bandt hooss
Gudt/for en han settis i bandt aff kirckin/huadt gioris tha behoff
at han ydermere bandis? Dog thz een føyeting giordis behoff for
hans skyldt/ther som han ellers wille seg rette oc bædre/thz maa
tha skee for andre mēniskers skyldt/att the schule aff hans onde eg
empill icke bedragis/oc fordi wære hanwm wbewaarede/nar the
wyde huo han er/oc at the schule icke oc saa dierffuis till at synde/
tagindis effter siwn aff thenom som icke straffis for wtuct. Saa si
ger Christus hooss Matheum/Synder thyn broder teg witterlige/ Matt. xviii
tha straffe hanwm lønlige/oc ther som han willteg icke høre/tha
kalde ther offuer twēne wytnisbyrdt/oc straffe hanwm saa ij theris
nærwærelse/men will han icke heller høre thenom/ tha giff thet
kirckin till kende/Thz er ladt presthū tilsige then menige mandt
at the wære hanwm wbewaaridt/oc will han icke tha høre kirckin
tha schaltu hanwm agte for een hedning oc een obenbare syndere/
oc fordi inthe skaffe met hanwm. Saa finde wij screffuett at sanc i Corinth. v
tus Paulus lodt thū mandt bandsette hooss the Corinthier/som
haffde ægthet syn eghū steffmoder/Saa læse wij oc saa at hanant i Timoth. i
norde mz bādt Hymeneum oc Alexādrum i dieffuels hender/at the

scunde saa lære at icke spotte. Then sāme ferdt mett bandt haffu=
er fordi warit holdhen/fra første cristendoms begyndilse/ther/
alle cristhen mendt haffue altidt saare befrøt thz/oc wille fordi nø
digt giore then syndt/the kwnne bandsettis fore sāctus Clemens
In cōpendi= scriffuer saa blant mange aff sancti Petri lerdōme/ther han dag=
olo de fide et lige fore sette. Alle the mēniskir (sier hā) som met een frij wilie
ordine christi offuertrede gudtz low/eller oc forstørre hellige sætt oc skicke/the
anorum schule icke wære wnder then hellige kirckis regill/eller deelacti
ge aff thz hellige samfwndt Jesu Christi legōme/for theris wwer
In quest. ve= dighet/Widhen twyll tha war thet eett stortt bandt. Framdelis
teris testa. q. siger sanctus Augustinus saa. Thz gior nw bantt wdi gudtz kir
xix super deucke/som drab giorde y thz gammill testamentt/oc paa eett andhz
teronomium stedt talindis om bandt siger han saa. At een cristhen mandt scall
inghen ting saa moghz frocte/som at skillies fra Jesu Chri krop
Super librū Origenes siger oc saa. Gudt haffuer icke allsomeniste formedels/
indicum hōi sijne apostele/antwordhz syndere wdi dieffuels theris fiēdis woldt
lia. ii oc hender men oc saa formedels thenom som nw haffue offuermagt
i then hellige kircke/icke allsomenist atløse men oc saa at binde/
oc tha antwordis the dieffuelin til legoms forderffue/nar the mz
iiii libro capi bandt/skillies oc skæris fra Jesu Christi krop/Oc paa thz at the
schule oc saa læris aff thū hellige qwine sancta Birgitta/tha we
xcix le wij nw høre huadt hēnis bøger tale om bandt/Saa schriffuer
hwn paa eet stedt/huar som Chrūs giffuer klage offuer onde cri
sthen mēniskir/The oc saa wndertrede meg (siger handt) nar the
forsmaa kirckins dom oc bandt/oc fordi som bantz mēniskir skiws
aff andre/saa schule the oc saa skillies fra meg sier Christus/for
capit. lxxxvii di bandt nar thet wȳdis oc forsmaas/tha plager thet menniskin
meer/en noghet legōligt swerdt/ydermere som ther staar y then
fiette bog/huore sācta Birgitta een tidt fornam een swrkuct/ther
een mectig mandt forsmaade thet bandt han war wdi aff homodt
ot daar=

ocdaarskaff/Tha sagde Christus til hende/Som then kuci er mē
niskin farligere en noghen andhen/ther kōmer aff swre fiscke oc
fiscke grwm/saa er inghen aandelig kranckhedt saa farlig for sic
kin/som kirckins bandt/fordi thet er icke alsomeniste hanwm ska
deligt ther bandhet er/men oc saa thenom som handler oc omgaar
met hanwm. Framdelis siger hwn i then ottende Bog/huar hwn capite iiii
beskriffuer huore een konge scal seg regere/oc besynderlige giffuer
hwn fore ꝫ pwncther oc raadt ther Gudt giffue att Ederss Naade
oc alle Cristhen Furster wilde føye seg effter/ tha schulde the staa
gantsche wel hooss Gudt/oc theris Riige oc Landt wdi gode pyn=
the/Wdi then niende pwnct scriffuis ther saa om bantz mennis=
kir/Icke scal heller een konge haffue noghet att skaffe mett the
menniskir som ere bandtsette/aff then hellige kircke/Icke scal hā
heller behydde eller beskerme eller fordettinge thenom som spotte
Gudt oc hans hellige budt/nar thet er koninghens ære/att elscke
oc haffue for øghen alle the ting som Gudt tilhør/Oc then him=
melske Gudt aff sijn wbegribelige miskwndt giffue Ederss naade
thet sindt/at ij kwnne skaa eder fraa the affskaarne mēniskir/som
haffue fanghet indgang wdi Ederss naadis christelige Landt och
Riige/ther ij sandhedt wil eder oc thet gantsche Riige saare ylde
bekōme/wdhen ther til brwgis saare gode raadt met thet første
oc the raadt besynderlige som ere bode wijdelige oc merkelige for
egiffue wdi sancte Birgitte bøger/ther saa sennelige er Gudtz
prophetissa/wdi the stycker besynderlige som stode paa thenne tid
som noghen aff the gamble Propheter / oc ther som Swentscke
mendt/icke giffue hennis obenbarilse magt/tha henger thenom
oppaa met thet snariste/eet stort we/oc een swaager plage. Thet
er wmøielige at Gudt kan liwge

Thet femp

Thz fempte sporsmaall/

¶ Om thz herredomme som nw opkõmett er/ met Paffuen oc hãs hob/ er modteller mett Christo/

Swar/

¶ Huess ieg agter at sware till thette sporsmaall (Strẽge Herre) scall icke gioris i thn̄ menig/ at ieg will orsage/ eller fordettinge noghn̄ wredelig magt eller befaling. Jeg weil wedt at all werdsins magt/ oc welde/ som fidis blãt dodelige mẽniskir/ bor at foye seg effter Gudtz retferdighedt/ om thz scall icke wære Gudt modstandigt/ Men magt embede oc befaling/ wil ieg offuerweye/ om hwn kan bekõme klerckerydt eller oc ey/ Ther findis nw mãge sõ aff eet grofft exempill eller ii wele wddrage een almẽnelig rett oc regill. Thz er/ nar som een geestlig persoen haffuer ylde regheridt syn befaling tha wele the sige/ at thenom schuldeicke saadan befaling giffuis/ Schulde embede oc befaling fordi affleggis/ at een oc een andhn̄ seg ylde bewyssswdi sãme befaling/ tha schulde oc saa mãge furstedomme nederleggis/ nar wdi nogre landt oc rige wæridt haffue mãge forgifftige furster/ ther i sandhedt thn̄ tidt theteffde icke andhz wore en een forgifftig pestelentze/ oc thz giffue gudt/ at ther fwndis icke en nw saadan pestelentze/ wdi cristhn̄doms furstedomme. Icke wil ieg heller i thette swar bruge noghn̄ bewysnĩg aff hedinske boger/ ther ieg well motte/ oc besynderlige thz sõ Plato haffuer sagt oc saa lyder/ Thn̄ menighedt staar best/ som regeris aff een wyss oc lerdt mandt/ eller aff thn̄ som legger wyndt paa ser dom/ huilkedt som meer findis hoss klerckery en leegfolk/ Men allermeniste will ieg drage myn bewysnig aff thn̄ hellige scrifft aff cristelige historier/ oc aff naturligt skell/ som er stadfest oc samtyck aff naturlig low/ The scriffter som findis wdi thz ny Testament/ om then lydilse oc horsãme wy ere werdsins furster plictige/ maa saa wnderstaas oc wdleggis paa cristhen furster/ att thet er tha

besynderlige

besynderlige meent om hedinske furster/huess magt oc befaling
wor herre icke wille forstørris/at thenom schulde icke giffuis no-
ghen lempe eller orsage/till att forfølge cristendommen/nar the
kwnne mene att han war fordi optaghen aff cristhet folk/att the
wnder thz skyn/skulde worde fri oc frelse fra herre magt oc wnder
danighedt/om the mett een ny tro siwntis at haffue noghet yder-
mere wenskaff oc hyllist hooss gudt en andre mēniskir. Fordi ther
som wor herre Christus Jesus bescreff eett cristhz furstedømme sa- Marci x
gde han saa/hediske furster bruge welde oc magt offuer theris wn-
dersotte/men i blant eder maa thz saa icke wære/att thū som will
wære øffuerst hooss eder/scal wære allis edre tienere. Alle the fur
ster fordi som regere mz woldt oc magt/ere icke cristhū furster wo
dhū effther naffn oc titell/oc then weldige regemēthe som the nw
bruge/er opkommen for wore synder skyldt/at som wort leffnett
haffuer wæridt/wdi hedinske gierninger/saa haffuer hā oc saa giff
uet oss the furster som ther tiente till/oc som wÿ mett syndhū ther
wÿ tiene/haffue oss aff frÿ menniskir giortt till træle/saa haffuer
gudt oc saa plaghz oss mett saa swager treldom/som negre hednin-
ge kwnne noghen tidt plagis mett aff theris furster. Alle ere wÿ
bestedde y thū skrøbelighedt/at nar wÿ haffue icke redsle/tha wā
arte wÿ oss strax till wdygd/oc fordi haffue wÿ rÿss oc straff behoff
huilke rÿss icke andhz ere/en gudtz embitzmēdt oc statholdere her
paa iordhū till att forde gudtz willie/oc straffe the homodt hanwm
skeer aff mēniskin/som ere furster/forstandere oc fogeder gestli-
ge oc werdslige/ther schule fordi icke bruge magt oc befaling seg/
till gode/att the kwnne aff henne worderÿge oc mectige men then
alsomer tiste gudt tillloff/oc then menighe mandt till gaffn/ther
offte eer saa groff oc wanwittig/att han icke wedt sith beste/oc for
thū sag scall han wnderstwndwm nodis till sith eghz gaffn. Thz
schulde alle furster besinde/som the selffue bruge modt theris foge

der oc embitzmendt/ther skickis till att være een partt aff therıs
tynge/Nar the fornımme at therıs fogeder ramme therıs eghñ/for
dell/oc giøre sith gaffn/och icke ansee herrins willie oc befaling
tha straffis the tilborlige/som brødhñ er stor til/oc saa stwndwm
paa theris halss/men huadt giøre the andhz mett saadan strenghz
een paa myndhe wor herre/huess strēghz han skall bruge modt the
nom/nar the anseendis theris fordell/giøre noghz som er gudtz
befaling oc budt modstandigt/oc besynderlige nar the paa theris
eghz wildt/till at forøge homodt/statt/rigdom titel/heder oc ære
forsømme ij mãge maade gudtz retferdighedt loff heder oc ære/oc
thz skeer wnderstwndwm thñ menige mandt theris wndersotte/
huargudt haffuer mãge keffuendis tempill i blant/till wbodelig
skade/oc forderffue/ther the trēge met offuerwoldt/wdi skat Sijs
se toldt/oc andhñ beswaring/wnødde oc wtrengde/alsomeniste til
at oppeholde een erlig statt/(som furstelig herlighedt nw kaldis)
mett wnyttig folk oc offuerflødig tæring wdi drick oc daabilt/kle
der/pallatz oc andhñ legomlig wellyst oc glede. Thette er tha ic
ke sagt wdi noghñ hadtsk mening/at ieg mijswnder noghñ godt
herre thñ sommelige erlighedt/oc erlige sømmelighedt som han er
anthñ født eller kaaridt til/oc helst fordi at theris erlige smyckerij
som findis for wdhñ losactige noder/haffuer altidt noghñ merc
kilse paa seg/aff huilken the hemelige læris oc paa myndis huess
theris embede tilhør oc wellstaar/oc fordi er thenom offuergiffuen
noghen erlig besynderlighedt/wdi nogre stycker/mett smyckerij
statt/oc herlighedt/att the schule ther aff befinde/at som the ere
wdi saa maade besynderlige fra then menige mandt/saa bør the
nom oc saa att offuergaa then menige mandt/wdi store oc mercke
lige dygder/wiisdom/forstandt/snijlhedt/retferdighedt/oc andre
saadane gaffuer/ther offuergaa werdsins forgengelige oc bēgrede
lige skrøbelighedt/oc moghet føghe seg effter gudtz godhedt. Mē
tha kan

tha kan saadant smyckery icke orsagis for gudt/nar thet haffuis
then menige mand til noghū besynderlig beswaarig/wdi weldig
trengsil oc tynge/Then mening bør een furste oc herre at haffue/
wære seg werdslig eller geestlig/at kwnne han forgeffuis reghere
landt oc riige/folk oc wndersotte/tha schulde han thz giøre/men
nar thz kan icke anderledis skee/en at fursterne schule iw oppehol
dis aff menighedhū/tha schulde the wære saasparsōme/at the gā
sche lidhz beswaarede theris wndersotte oc helst the fattige. The
riige maawelskee kwnne en taale maadelig tynge/mē nar the fat-
tige aff stor beswaring/schule trengis till hwnger oc wgierning/
thz er huerckin trøgdt eller cristeligt. Nw effther thi at cristhū-
doms furstedømme som sagt er/icke andhz er/en tilsiwn/tieniste
welgiernig/oc een kierlig befaling/hwÿ maa icke tha klerckerÿ
haffue sāme befaling oc magt/saa well sō andre leegfolk oc werds
mendt. Saa moghz ere the plictige at tiene oc giøre gott som an-
dre mēniskir oc noghett meer nar the ere andre folkis leedsagere/
ther fordi ere plictige wdi gode oc merckelige exempill at drage
andre mett seg till dygdt oc dygdige gierninger. Huore māge key
sere oc furster ere kōmentill theris statt oc herredømme/wore gāt-
sche langt at scriffue wdaff/dog at huess som skeedt er met the onde
som wore Nero/Caligula/Domitianus/Detius Julianus/oc an
dre mange theris lyge/Hør till Gudtz konigedømme/at han wil
le bruge theris ondskaff seg till ære/nar theris forfølling giorde
saa mange hellige Martÿres/Saa kan thet oc wære moieligt/at
Gudt will straffe sithklerckerÿ i thēne tidt/for theris synder skyld
om saa er at the icke beramme noghen godt reformatz till then ret
sthen kirckis forbædring/oc giøre penitentze for then store Simo
nia oc gerighedt/homodt oc andre groffuesynder som haffue lenge
regherit oc opwogth gudtz wrede/ther aff inghen ting meer op-
weckis en theris synder som schulde andre styre raade och regere.

Men wor herre/will tha bruge the folk ther till/som icke møgh=
dwger/oc ther haffue fordi møghet større straff forskylt hooss gudt
en thz folk som gudt lader thenom straffe aff sŷn retferdige tilladil
se. Oc nar som inghen maa nw tryggelige tale tha siger ieg icke
meer/en att hwo som lyster att wŷde/huadt folk wor herre haffuer
brughet ŷ gāmill tidt/nar han war wredt paa sith eghett wduolde
folk oc wille thenom naadelige ansee mz een timelig straff oc plage
belobe seg hellige historier oc prophetier wdi thz gāmill testamētt
tha scall han finde att wor herre/haffuer ther till altidt brughz sŷ=
ne wwenner/oc besoorne fiender. Som wore pharaones Salma=
nasar Sennacherib Nabuchodonosor Baltazar Antiochus oc saa=
dane mange wmilde konger. Oc i thet nŷ testamentt/Nero Do=
mitianus/ Caracalla heliogabalus Detius Diocletianus Maxi=
mianus Aurelianus Maxentius oc andre flere ther langt wore att
fortellie/som wore all werdhen een forgifftig ondhedt dog att wor
herre wŷste raadt/till att drage møghet got wdaff theris wdygdt/
oc haardhedt. Jeg kan icke giffue noghen wmildhedz magt / nar
ieg icke gŷder wærldt bodillanthen mz raadt eller gierning/huo
som ther haffuer lyst till han segle sŷn eghenreŷse/meg faar han
huerckin till skipper eller styremandt' Oc thet ønskir ieg offte aff
gudt/om ther scall kōme/noghen forfølling modt klerckeridt nar
the saa lēge forhale theris penitentze/ther the mett schulde stŷlle
gudtz wrede Att han icke wille ther till brughe/the som ieg bode
will gott/oc er gott plictig/dog ieg gierne wille att ther schulde in
ghen tilbrugis/om thz wore gudtz willie/at ieg er alle mandt got
plictig/for cristendoms samfwndt oc kierlighedt Oc ther som wŷ
haffde inghē andhū bewŷsning/att rigdom godtz eredom magt oc
befaling/wore klerckeridt sømmelige/nar som sāme magt icke bru
gis gudt i modt/tha er gudtz ewige willie ther han haffuer altidt
giffuet tilkende/ther till een sterck bewysnig Saa offte som klerc

kerydt

keryðt er paa kort noghn̄ trengsil woldt eller offuerlast/tha er ther
efftterkōmett/gudtz store heffn och plage icke offuer thenom all e=
ne/som wore ophoff oc begyndere til saadan trengsill/men for the=
ris skyldt oc saa offuer heele landt oc rÿge Exempil haffue wÿ wdi
thz gantske Tyrckÿ/wdi alle the landt sō ere faldh n̄ fra cristendō
men/bode wdi Asia oc Aphrica/wdi Rytzlandt oc Beēmen som/
ligge wdi Europa Alt thz faldt som er alle desse landt offuergāghz
haffde sÿn begyndilse aff klerckehad Oc then nødt ere the fordi nw
kommen wdi/sidhen klerckerÿdt er fortroct att the haffue nw/
huerckin redelighedt eller wÿsdom skell eller forstādt/ther the kw
nne effter skickelige regheris/wdhen huess thz skall kaldis wÿs dō
oc redelig skick/nar alting er wdi een weldig tÿrānis hender/som
bruger frÿ menniskir/edill oc wedill fattig oc rÿg/icke anderledis
en som haars oc nødt/wdi treldom/hwnger/trengsill/armodt/oc
andhen wwerdig plage oc beswaring Ther sāme landt haffde bis
per oc klerckerÿ/som wore wdi agt oc ære hooss fursterne/oc sāme
furster lode seg aff prelaterne sige oc wnderwÿse/tha stode alle the
landt mett Christo/oc wdi cristhendoms eendractighedt Men sÿ=
dhen the begynte aff kiettere raadt/at forøde biscopsdomme / clo
ster oc klerckerÿ/tha ere the w daff bode met Christo oc cristhendō
saa ath ther findis hooss thenom/ huerckin Gudt eller helghen/
scrifft eller lerdom som er retsindig/eller oc Gudt rettelige tilhør
oc mz faa ordt/Alldrig stodt noghn̄ menighedt wel/huerckin i thn̄
gāmill eller ny low/wdhen huar som bisper oc prester haffde magt
oc raadt hooss Herrir oc Furster oc saa paa werdsins wegne/ oc the
Landt oc Rige haffue altidt standhet wdi best pynthe/oc gode re
gementhe/huess Furster som haffde raadt oc hielp aff Bisper/pre
ster oc klerckerÿ/som wore besynderlige skickede til Gudtz embe=
de/ Huo som grangiffuelige wil beshe kongelige bøger/ tha scall
han ÿ sandhedt finde oc fornomme/att then Jødiscke menighedt

war tha ÿ gode skicke/nar hwn regheredis wnder thenom som wo
re prester. Stray hwn war kōmē wnder kongelig welde oc magt
saa skÿldis folkedt wdi mange partÿr oc secther/saa syndede the
wdi affgudÿ/oc wille huerckin tyde Gudt eller Gudtz prester/saa
bleffue the elendige oc ÿlde tracterede aff alle theris fiender/oc for=
di at the icke wille wære lydige och hørsōme for gode prester/tha
gaff han thenom andre prester ÿ stedhen ther wore huerckin wiise
eller kloge/dygdige eller gode/oc fordi ther presterne wore gode oc
affholdhen/tha wore oc saa fursterne oc forstanderne gode oc guds=
frøctige/sō wÿ haffue klarlige exempill wdi Mose oc Aaron/wdi
Saule oc Samuele/huilken Saul ther war saa lenge godt/som
han war Samueli lydig/men sidhū han offuertredde hans budt/
i Para. xxiiii tha bleff han een skadelig oc forderffuelig konge/saa at Samuell
begrædt hanwm al sÿn alder wdt/at Gud haffde hanwm forskwtt
for sÿn wlydilse skyldt. Nw ther Dauid bleff konge/tha haffde hā
oc altid t raadt/mett Abiathar oc Sadoch prester. Ther till mett
war han thz gantske preste ordhū saa willdig /at han thet skiffte
wdi xxiiii leeder/at sāme embede motte brugis mett dess større oc
beqwēmere skicke/som wore langt att scriffue wdaff/Salomon kō
iii Reg .iiii ge destigest/haffde altidt hooss seg/Sadoch prest/Nathā prophet
Azariam oc saa/Banaiam oc andre flere. Jeg tall her inthz om
the andre konger/sō tha altidt regerede well/nar the haffde hielp
oc raadt aff presterne/ oc gātsche ÿlde nar the ginge aff theris raad
oc icke haffde thenō for øghū/oc huore en stor part/aff regemēthū
stodt oc saa till presterne/sidhū the wore frelste aff thz Babiloniske
Naum. i fengsill finder mandt merckelige bescreffuet hooss Naum prophett
huar sō Gudt besynderlige sēder budskaff till fursten som war zoro
babel oc till Josedech ther han kalder thū store prest/oc huess magt
presterne haffde wnder thz Machabeiske furstedomme/er mercke=
lige nock bescreffuett ÿ samme Machabeiske bøger/oc icke giors
fordi behoff

fordi behoff att her fortelkie. Ther findis som mange andre steder
ÿ scriffthū at the icke alsōeniste regherede mett fursterne/men os
saa huore māge aff thenō wore furster/offuer thū iod.ske menighz
Ia siger mester Olluff Canick ÿ Strengenæss oc byscriffuere ÿ
Stocholm/ther skede moghz ÿ thz gāmill Testamētt som icke
haffuer magt eller agt wdi thz ny Testament. Thz giffue wÿ alle
magt Men wÿ wele tha offuerweÿe huess oc er skeedt ÿ thet ny Te
stamēt/paa thette ene stycke/nar all werdsins wlydisse opror oc
kietterÿ ere ther wdaff begynte/at the werdslige furster wille huers
kin haffue raadt eller bistādt/aff thū geestlige statt/sō nw kaldis
kirckins personer/Thū stwndt at werdsins furster/icke hiolde
Gudtz apostell oc sendebudt wdi agt oc ære/tha war Jesu Christi
naffū bespotthz offuer thū gantske werdhū. Tror icke eders naade
att thz Rhomere riige haffde standhz ÿ bædre pynthe/en thz gior
de thū tidt Nero war keÿsere/om Petrus oc Paulus haffde wærid
wdi thū agt hooss hanwm/som Agrippa oc andre skalke thē wore
oc om han haffde thenom brughz wdi raadtz wiissom han brugede
andre forgifftige mendt. I sandhedt/ tha haffde hā icke dreffuett
saa moghz ont wdi thz Rhomere riige sō hā giorde Thz same haff
de huerkin Domitianus eller Traianus giort om Joānes euāge
lista/Ignatius eller Polycarpus/haffde stādhz saa well hooss the
nom som andre forgifftige raadgiffuere. Ther till er māge sager
hnar fore Gud icke wille fra forste begyndilsse bruge Keÿsere eller
werdsis furster/till thz hellige euāgelÿ forøgilse/anderledis en
ÿ saa maade att troen tha mestforøgtis/nar hwn hade størst forfol
king/ther han wille tha skee paa een tidt/saa lenge hwn war stad
fest oc bestyrckedt/mett wnderwiisning/ teghen oc Marthyrum
malmodighedt/saa at huermandt kwnne besinde/at hwn war bo
de begynt oc forøgt aff Gudtz krafft oc magt/Fordi ther som troen
haffde saa bleffwett forfuldt oc wndertrædt/indtill thenne tidt
som hwn

som hwn war y the første iiihwndredt aar/tha hade cristhūdoms men aldrig bleffuet saa wijdt som han nw er/eller wæridt haffuer all then stwndt Fursterne icke trode paa Christū/oc theris magt icke tiente thet hellige Euangelio/tha war cristhendommen icke saare stoor/Men sidhen the som magthen haffde begynte at forde oc fremme the gode mendt/som schulde føre Gudtz budskaff/tha kom ther een stor glede blant then menighe cristhen mandt/som motte tha obenbare predicke oc tale om Christo/bekende oc loffue hanwm/ther the tilfornet icke torde giore/wdhū hemelige oc mz stor frøct oc fare/Men noghen stwndt ther effter/sidhen kiettere begynte at faa bistādt aff Fursterne/tha falt cristhendōmen strax wdaff/thet som en nw grædis daglige offuer alle the lant som ere wnder Turckin/Soldanen/Tatterin/oc andre mectige Furster/ther saa obenbare scriffue seg cristhendoms fiender/at the inthe an dhet torste/en cristen mēniskirs blodt/oc ere sāme Furster ther aff saare mectige/at the haffue slaghet oc weldhet seg till/ wtalighe Furstedømme/hele kōgedomme/Patriarche domme oc Biscops domme/om the kwnne ther aff worde gode Men ieg formwger/ at theris sag er ther fore moghet wærre hooss Gudt/en hwn schul de ellers noghen tidt bleffuet/Moghet wærre er Juliani keysers sag/som war een forsoorin/oc een forloben cristhen mandt/ ther forfwlde cristhz folck/oc besynderlige klerckertidt/nar han giorde alle thenom till gangende stackarle/som trode paa Christum/ oc sagde at wille the wære sandhe Jesu Christi discipeler/tha bur de thenom at wære saa arme/ath the schulde inthe haffue/Men motte noghen sige/Paa then tidt war cristhūdōmen renere oc bædre en han nw er/nar han war altidt klargiordt wdi forfolling oc modgang/Thet er wel santh/at Christendommen war then tidt myndre oc bædre en han nw er/men thet giorde Furstermis ondts kaff/Oc ther som wore Furster/wele oc i thenne tid wære Nerones/Dom

nes Domitiani Juliani/Diocletiani/oc Maximiani/tha skall
oss icke fattis Martyres/ther findis iw noghē som er retsindig/
blant saa mange twsinde/som Gudt haffuer wdi syn hellige kirc-
ke oc wele fordi icke spare theris halss om behoff giørs Gudt till loff
oc thē menige cristhendom till bestandt. Men ieg tror at ther
findis mange Furster saa cristhen som wille nødig fortabe theris
siele/for thē føye ære cristendōmen kwnne faa aff wort martyrio
Nar han er well saa møghz bestyrckedt/mett gamble Martyrum
blodt oc talmodighedt sō oss behoff giordis ther nw ere cristhē/om
wy ellers wille bruge cristhēdoms kierlighedt modt huer andhen
Thz er myn menig at thē sāme Gudt som aff syn wransagelige til
ladilse haffuer tillstedt thē swaagre forfølling modt thē første cri-
sthē kircke ther tyrāner henne affberøffde/gotz oc pēninge/arff oc
eye oc paa thet sisthe liff oc welferdt. Thē sāme Gudt gaff oc syn
naade ther till sidhen fursterne bleffue cristne at kirckin schulde æ-
ris ij the maade som hwn war tillfornet wanæridt. Wor herre wil
le tha icke ewinnelige forhale syn kirckis fredt/ther hwn haffde
saa lenge aff hanwm inderlige begæridt/Thi gaff han hēne for
weldige tyrāner gode oc cristhen furster/som aff gudtz raadt begaff
uede thz grantsche klerckery/icke allsomeniste thenom till ære/mē
saa mange twsinde fattige mēniskir till help oc trøst/som ere be-
hulpen/hugswalede oc framdragne aff then hellige kirckis renthe
Icke scal eders Furstelighedt heller tro/at kirckin haffde icke ren
the oc liggendis fææ for en Costantinus bleff keysere/oc hans ef
terkōmere/dog at the hēne møghet forøgte/helst fordi att sanctus
Laurentius (som war sancti Sixti paffwes then andhen erchede- Sixtus
ghen) haffde budt oc befaling/aff sāme Sixto till at skiffte kirc
kins ligende fææ/blant fattige folk at the schulde icke kōme wn
der then wmilde mantz Decii keysseris magt oc fadebur/huess eyē-
vill at efftherfølge/then barmhiertige Gudt som allnaade giffuer/

wille eii nw wnde then hellige kirckis prelater. At theris gotz oc
pēninge schulde icke kōme røffuere oc skalke til plyndery oc bytte
som(deß wær) nw ere saare myndige hooß herrir oc furster. O hu
adt thū prelatt haffde een erlig sag att gaa y dodhū fore/som kwn
ne framlede eett stortt,tall folk/arme mēnisker/ myslige oc kräc-
ke. Fattige widuer oc faderløse børn/nar kirckins liggende fææ
begæredis aff thenom. Tha motte the gladelige sige mett sancto
Laurentio. Her maa y see kirckins rigdom theris hender haffue
Laurentius forit wort gotz op y himmelin for gudtz klare ansigt. Then arme
mantz bug er een sterck oc tryg kyste/oc eett skønt kwntoor till att
skiwle solff oc guldt wdi/ ther kan oß icke stielis fra om wy ther
skiwledt wdi. Oc wille the en nw bruge sāme kyster oc skryn til
kirckins rørinde gotz wdhen twyll tha schulde wor herre selff fighte
for thz som er wrørinde modt alle kirckins fiender. Oc ther som
noghen wille sige/att kirckins liggende fææ war paa thū tidt ic-
ke iordegotz oc renthe men eett stycke pēninge/som war thū meni
ge cristen mantz skodnig/antuordhz wdi prelaternis hender hueß
embede war att besorge the fattige cristen ther wdaff. Tha schall
han wyde att the oc saa haffde iordegotz oc renthe mãge aar for en
Sixtus then andhen war paffue wdi rhom. Wy finde merckelis
ge screffuett. Wdi Vrbani paffwis thū forstis leffnett/som war
bisp wdi rhom mange aar for en Sixtus eller Siluester bleffue
Vrbanus Paffuer/att wdi sāme Vrbani tidt war skickedt saa at hueß iorde
Siluester godtz som gaffs til kirckerne schulde icke lenger sælies oc affhēdis
men ladis paa leye/oc renthē som ther gick wdaff schulde skifftis
blant prester oc klercke/effter som huer giordis behoff/oc besørge/
ther wdaff mange fattige menniskir. Paa then tidtginghe oc saa
mange till troen som wore ryge oc edele folck paa werdsins wegne
mange wore oc saa furster oc andre mectige herrir/ther giorde for
di then hellige kircke till syne arffwinge/oc helst fordi at the selff
ne oc

ne oc theris naturlige arffwinge motte thz icke nyde oc bruge. Nar
the bleffue almēnelige martyrizeeridt y̋ the dage heele hwss oc gan
sche slegter som haffde troett paa Cristum Jesum. Een partt oc
saa aff rÿg adill bleffue bisper oc prelater/oc fordi lagde the theris
arff oc eÿe till menige klerckeridtz behoff. Oc for then sag haffuer
then hellige kirckis klerckerÿ een gantsche merckelig rett/oc een
gāmil lawheffdt paa theris eiedom som the besÿde ther ere for stā
dere for sāme klerckerÿ. Thz godtz fordi som kirckin er tilkom-
mz/at skulle raadis oc regheris aff kirckins personer/haffue furst-
erne inghen rett till meer en Achab konge haffde till Nabotz wÿn
gaardt Thi maa mandt icke samtycke theris wredelige begæring iii. Reg. xxi.
oc anslag/men the schule wnderwÿsis oc lade seg lære/att huert
mēniske haffuer saa stor rett till sith gotz oc eiedom/som noger kon
ge till sÿne landt oc rÿge Ther som noghen furste motte seg mett
rett tillwelde klerckerÿdtz gotz hwÿ haffuer tha wor herre saa off-
te plaghz saadane wolsmendt oc icke thenom al ene men gantske
landt oc rÿge/som skedt er wdi Engelādt effter thz woldt som war
giortt sancto Thome till Cantelberg/oc y̋ danmarck effter sancti
Thanuti kongis dødt/ther taalde martÿriū for klerckerÿdtz frÿ-
hedt Jeg tall inthz om then plage som Swærigis rÿge er offuer-
ganghz for thz woldt for sāme righis forstandere haffue wdi wor
tidt indført paa Upsale erche biscops domme Ther som ieg wille
bruge handt oc pæn wdi saadane exempil/tha schulde meg for fat
tis tidt oc dag/en sandrwge historier oc exempill Oc i sandhedt/
huess som skeedt er/er for wor skyldt skeedt/oss alle till amÿndilse
oc attwardsill/nar then samme plage oc andre flere snarlige till-
staar wdhū wÿ lade wdaff at forfølge nogre aff the anslag som wÿ
nw haffue for hender Om saa er wÿ tro wære sandt huess hellige
mendt oc qwinner haffue prophetterÿdt/wdaff gudtz obenbarilse/
om thenne werdsins handell som nw er wdi hender och for øghen

ther dog will gaa fore seg huadt heller wij thz nw troo eller oc eij/
Gudtz konlige dome maa wij huercken for moghz eller fordierffue
lige grantsche/ men the teghen oc wnderlige gierninger som han
mett wdtrøcker oc kwntgiør sijn willie/ Bør oss dog at tro oc giffue
magt. Icke schule wij heller tro at alle the gierninger haffue magt
hooss Gudt som gioris oc tilstedis aff hans retferdige tilladilse w=
dhen wij oc saa troo met kiettere at syndt oc wdygdt falder Gud saa
moghz till sindhe som dygdt och ære / nar han (effter theris for=
gifftige mening) er lyge stor sag oc ophoff till ont oc gott/ till dygd
oc wdygdt. Neij icke saa wmilde mådt/ Wor herre tilsteder aff sijn
retferdige dom at moghz skeer/ ther hā haffuer dog strengelige for
budhz oc fordi giffuer inghē magt/ Gudt kan icke bode fortørnis
aff syndt oc giffue syndt magt. Ther tilstedis moghz aff mēniskis
taall/ ther inthet redeligt skell giffuer magt/ en sidhē ad then taall
modige Gudt som lenge fordrager wore synder/ wentendis anger
oc penitentze/ huilke synder han will straffe nar han haffuer lenge
bidt effter penitentze/ oc hwn icke kōmer/ oc fordi giffuer han the=
nom icke magt. Wille en wor herre fordi i thēne tidt slaa sijn hād
aff sith klerckerij/ oc tilstede aff sijn retferdige dom att thet kōme
wdilast oc skade/ hans tilladilse kan tha ingelwnde orsage thenom
som han ther till bruger att theris mening er icke retferdig mett
Gudtz mening/ Haffuer Gudt tilstedt at Joderne hengde hans
kæriste søn Christum Jesum paa kaarsidt oc at the ij lang tidt for
fwlde oc berøffuede alle thenom som trode paa Christum Jesum/
oc att Nero Domitianus/ Traianus/ Dioclesianus oc andre wel=
dige tyrāner haffue dodhz oc dræpt/ slaghet oc forfuldt/ alle Gudtz
hellige apostell/ oc martijres/ mett wbegribelige pijner oc trengsil
Well tilsteder han oc saa ij thenne tidt/ at klerckeridt berøffuis oc
belastis til een tidt for theris synder skyldt/ oc at kirckir oc closter
plyndris oc byttis/ nar wor herre haffuer tha icke wduoldt oss / for
hellige

hellige ſteder ſkyldt/men hellige ſteder for wor ſkyldt. Men ieg
wille tha raade thenō/ at the fordriſte ſeg icke for ſaare paa Gutz
lange taalē. Fordi nar Gudt war wredt wdi thz Gāble Teſtamēt
paa ſith folk/for affgudÿ/wkyſkhedt/wnatturlighedt gerighedt/
wretferdigdom/falſk oc ſwÿg/wlydilſe/herre trengſill/oc andre
ſwaagre ſynder/tha tilſtedde han/oc gaff thenom attward ſill met
ſÿne hellige Propheter/ſom han haffuer en nw giortt (dog at wÿ
mett thenom oc the mz oſſ wele icke tro Gudtz obenbarilſe) at the
ris fiender ſchulde worde thenom weldige oc mectige. Men fordi
att theris fiender icke anſaage/Gudtz fortørnilſe/oc theris ſynder
ſom wore Gudt ÿ modt men landt oc riige/welde oc magt/gotz oc
eiedom tha forøgtis theris ſyndt/ther ſom the ſiwntis at fuldkō-
me Gudtz willie/oc for thē ſag at theris mening war wrang tha
ſloo wor herre thenom paa halÿn for en hiwledt war omganghedt/
nar han lodt thenom forderffuis ÿ grwndt paa thz ſiſthe/aff andre
fiender/ſom Gudt opwacte paa theris halſ ſidhē hans wrede war
ſtÿkledt ÿ modt hans eghet folk/oc thet bleff hanwm lefft/at han
wille thenom forloſe oc benaade. Saa will thet oc nw gaa/emel-
lom leegfolk oc klerckeriidt/ſom burde atwære eett ſamlaw oc eet
ſamfwndt/wdi Chrō Jeſu /men the haffue ſeg ſelffue atſkildt/
aff homodt/had/oc gerighedt. Gudt will ÿ ſādhedt at klerckeriidt
ſkall reformeeris till pligt oc ſodt/oc ſkall bæder bruge kirckins læ
æn oc renthe/en mange haffue lenge giortt. Men leegfolk wele att
the ſchule reformeeris till armodt oc hwnger/fattigdom oc trengſil
ſkade oc forderffue/haanhedt oc wanære/oc att thz er theris menig
giffue the daglige till kende nar the icke andhz dromme tale oc di-
ſputhere/natt oc dag aarle oc ſÿldhe/hiēme oc aff by en om theris
rigdom oc welferd/dog at kirckins rigdom war icke mÿndre /oc
meer beſkaarm ÿ mange hwnderdt aar en han nw er/at nogre fur
ſter haffue ÿ lang tidt hēgdt oppaa kirckins gotz oc renthe/met een

hengdt oppaa kirckins gotz oc renthe/met een beswaring paa een
andhen/dog thett er thenom wederfaridt aff gudtz retferdige dom
nar wij pleye att sige wdi een gammilt tale/ther saa lyder/huess
Christus icke fanger/ thz tager well fadebwridt till seg/oc fordi
the haffue icke then mening/som hader synden/men klerckerijdtz
welferdt/tha kan theris anslag icke lenge fordis oc fremmis paa
theris wildt Lader nw saa wære strenge herre/att ther regneer
stor gierighet blant klerckerijdt/dog att ieg icke kan meer dom-
me een en een anden nar ieg seer iw saa mange gerighedtz teghen
paa the leege som paa the lerde Schall fordi gerighedt reformee-
re gerighedt/wkyskhet oc homodt theris lijge tha bliffuer thz hw
tidt/fordi at eet dieffuelskaff kan icke fordriffue eet andhz til gan
Matthe. xii kas . Wor herre siger saa/ther som eett troldt foriager eett andhz
huore skall theris rijge tha worde bestandigt Wore gerighedt the-
nom aff hiertthet leedt/tha styrde the forst theris eghen gerighedt
oc saa hwlpe the till/att andre folkis gerighet motte oc saa styris
oc raadis bodt/icke metspot oc hadt/eller met roff oc trengsill men
aff een besindig kierlighedt/oc een kierlig besindighedt ther alting
berāmer gudt till loff/oc argher paa inthe mēniske/geestligh eller
werdsligh/ondt eller godt/ fattig eller rijg/icke anseendis theris
eghen fordeell oc profijt/men huess gudt kan wære tacknēmeligt
oc thz menige klerkerij bestandigtt till theris siels salighedt Jeg
orsager inghen mātz gerighedt homodt eller wkyskhedt nar syndt
bor icke at haffue magt eller stadfeste aff noghū cristen mandt Oc
dog at wij maa sommelige hade syndt/oc ondtskaff/wdygdt oc wo-
renhedt/tha bor oss forst att hade wor eghen syndt oc wdygdt/ther
oss all ene fordømmer om hwn icke bædris Andre menniskers/
synder kwnne oss inthz skade/nar the haffue icke raadt och samtyc-
ke aff oss eller wore tilskynde
Skall ther faldis fra noghen mz wlydilse/spot /forattilse haā
hedz

hedt/trengsil oc bagtal for synder skyldt/tha schule wÿ først træ-
de fra oss selffue/at wÿ aff inghe synder saa farlige beswaaris som
aff wore egne Jeg befrøcter fordi at thett maa sigis om oss alle/
som Christus sagde till thenom ther forklagede then qwinne som
war paa fwndhen wdi hoor Huilken aff eder (sagde han) som er Joannis viii
for wdhen syndt/han kaste paa henne then første sten Oc wille
fordi hwer aff oss besinde syne egne gierninger/och offuerlæse sÿn
eghen constientzÿs bog/tha haffde wÿ moghett att tale om oss sel-
ffue/oc gantsche lidhett om andre Saa siger Christus om the ø- Matthei vii
ghen skalke ther ere saa strenge dommere offuer andre folkis skro
belighedt Thu øghen skalk (sigher han) hwÿ seer thu eett grandt
wdi thÿn broders øge/oc wdi titt eghet kanthu icke besee een stor
bielke Thu leede skalk/see først noghe till att thu kant wdelte
thÿn eghen bielke/oc sidhen motthu ther hielpe till att thin bro-
ders grãdt kan oc saa wddragis/ellers fordommer thu teg selff som
han siger bode paa thet stedt oc andre flere/kwnne icke aandelige
mendt/ gudfrøctige/oc retsindige/refor meere then cristhen kirc-
ke/ dranckere oc daablere/dantzere oc springere/boolere oc skrep-
pere giøre ther inthe till Thi giors meer behoff att huer mandt/
kreg oc lerdt/herre oc wndersotte/fattig oc rÿg/betencker syne eg-
ne synder/oc setther sÿne gerninger seg for øghen/oc haffue sÿn/
ieff ncristhens synder paa sÿn bagh/oc tencker Huess andre haffue
giort/maa the see seg om/mẽ desse gierninger ere iw mine leede oc
fwle synder Saa mange haffuer ieg forderffuet oc besagt/saa mã
ge dødhz oc drept paa mitt wildt/wdaff gerighz/hadt oc affwindt
saa mange haffuer ieg beskatthett/plagghet oc beswaaridt/ saa ma
nge offuerfaldhz mett wrettfirdig dom/ woldt/magt och andhen
trengsill Jeg haffuer ther till mett giortt saa/mange fattige
widuer/ faderløse børn/oc trengdt arme oc misslige menniskir
till

till stor hwngers nødt/till atoppeholde myn statt hormodt oc herlig
hedt/oc wdi alle desse gierninger wille ieg dog siwnis at wære god
oc holdis for een cristhn̄ mandt/ther dog ÿ sādhet icke andhz war/
en at wære een øgkere/een siekemørdere/een glubinde wlff oc een
afftrengere. Om andre ere saadane syndere thet wedt ieg icke/oc
wÿste ieg een ther noghz wdaff/thz esthu myn Gud oc skabere the
ris dōmere er icke ieg/att myne synder wdi myn conscientze ere tyn
gre en bly/thz fornømmer ieg/men huore moghz andre mēniskir
beswaaris aff theris synder/fornømmer ieg inthe til. Met saadāē
oc andre cristelige tancker/kwnne wÿ forskylde oss een gwnstig oc
barmhiertig Gudt/i thz stedt han er oss nw wredt oc wgwnstig/
Men som wÿ nw handle met huer andre/tha opweckis Gudtz wre
de meer oc meer emodt oss en hwn stÿllis/nar hā fornømmer inthz
aff then kierlighedt blant oss ther han mett syn kiere søn Christo
Jesu haffuer oss offuer alt befaledt/men strenghedt hardhedt/hadt
ii. kib. historie tripart. ca. ii — oc affwindt/spott oc haanhedt/ther han wdi alle maade haffuer oss
forbudhz. Constantinus thn̄ cristhn̄ keÿsere/torde icke domme pa
prestmentz sager/ther the wore hanwm foregiffue/oc hās dō war
begæridt/men bad oc bød/att the schulde seg mett huer andre wē
lige fordrage/oc sagde thz war hanwm icke sømmeligt att rette sÿ
Cōstantinus Cesar — ne guders sager. Men wÿ som huerckin ere saa gode eller saa met
tige som Cōstātinus war/taare icke alsomeniste dømme paa klere
keriidtz sager/brøst oc skrøbelighedt/men oc saa beroffue thenom
Nota bene — slaa/dræbe/mordhe/henge oc stegle/spotte oc foragte/oc thz saa
ønckelige/at ther maa hierte blode wedt. Desligest sagde sāme
Cōstantinus Ther som ieg befwnde noghn̄ prest eller clostermādt
wdi synd/tha wille ieg hanwm betecke mett myn mantell/at ha
nwm schulde inghen bekicke. Men som Constantinus haffuer ic
Neronis mestere — ke nw syn lÿge/saa findis oc mange som ere Neronis mestere/till
att føre cristhedt folk mett løghen oc skalke digt wdi mÿstancke for
the synder

the synder som the afdrig tenckte en sidhen gierde

¶ Sanctus ignatius sancti Joannis euangeliste discipell/haffuer icke screffuett wdhen sag/huadt skicke ther bør att wære wdi Cris- in epist. ad thendoms regemente nar han saa siger. J som ere furster (siger philadelphia han) schule wære keÿserin wnderdanige/oc hoffolk fursterne/messedegne presterne/ligerwÿss som thenom ther haffue gutz hemelige sacrament wdi befaling/men prester/messedegne/mett then menige almwge/mett hoffolk oc fursterne oc keÿserne desligest schule alle lyde bispen/oc wære hørsōme for hanum/oc bispē scal lyde Cristo oc Christus sÿn hīmelske fader/oc saa kan eendrectighedt/wdi alle maade bewaaris

¶ Sier han oc saa framdelis ÿ sāme breff. Mitt wÿtnisbyrdt till thz ieg nw haffuer sagt/er then for huess skyldt ieg er fanghen oc bwndhen fordi han wedt at thette er icke taghz aff noghen mēniskis mwndt/men then helliand haffuer meg thz kwndgiort/saa sigendis. Desse ting schule ÿ icke giøre wdhū bispens raadt oc samtycke/elsker eensindighedt oc flyr all twedract. Prester ere gode oc thenom er gudtz ordt befalet/men bispen er tha bædre/som haffuer then hellighedt wdi befaling/ther offuergaar all hellighedt

¶ Siger oc sāme Jgnatius martyr/wdi eett andhz sendebreff Alt in epist. ad som inghū er bædre en gudt/oc inghē er hanwm heller lÿg/saa er Smirnēses heller inghen werdt wdi then hellige kircke større ære en bispen ther bruger gudt till loff prestedømmett/for werdsins salighedt

¶ Framdelis siger han oc saa. J schule wære wnderdanige fore bi- ad ephesios sper oc prester J huo som helst thenom er lydig han er Cristo lydig som thenom haffuer giffuett sāme magt Oc huo som icke er eensindig mett thenom/han schall icke see liffuett/men gudtz wrede scall hanwm offuergaa

Oc fordi siger sanctus Cÿprianus alt ketterÿ wære ther aff be- libro primo gyntt/nar som noghen gick fra bispers oc presters lydilse epistolarum

¶ Eders naade kan lade forfare hooss wÿse mendt/som ere eensin- epistola iii

dige metthūmenige cristhū kircke c wdaff kiettere skall Eders Na
de aldrig lære thū rette sādhedt) oc tha schule ÿ bemercke/at wer-
dhū haffde sieldhū noghz cristeligt regemente/wdhū nar bisperne
oc fursterne haffde magt oc regemēte tilhobe/saa at werdsēs magt
icke anderledis brugedis/en wdaff bispers raad oc sigilse/huar som
thz icke skede/ther war altid tyrāne regemēte/sō icke ansaa Gudtz
loff oc ære/men welde oc magt stat oc rigdom/oc andre begæring
som wore besynderlige wildige/

¶ Huadt furstedømme war wdi then gāiske cristhūdom fra then
tidt som Nero war keysere/oc indtill Cōstantinus feck regemen-
then wdhū een skalke menge / huar een war wærre en een andhū
oc hengde paa huermantz lycke oc liff/wellferdt oc salighz/oc thet
skede thenom fordi at the wille huercki wære Gudt eller mēniskin
lydige eÿ heller anāme thz budskaff som thenō fordis paa Gudtz
wegne/aff the hellige apostele/oc theris effter kōmere som waare
bisper oc Martÿres/alle wore the wmildetÿrāner/grwmme løÿ-
er/wlffue oc biorne/nogre faa wndertagne som wore cristhū keÿse
re oc fordi drepte oc forraadde aff sÿne egne wndersotte/som ginge
effter sāme magt oc embede/oc ÿ saa maade forfulde Christum w
di thenom/oc thenom wdi Christo/

Cōstātinus ¶ Men sidhen at Cōstantinus bleff keÿsere oc cristhū/oc kirckins
prelater kōme wdi agt oc ære/oc werdhū begynte at regeris effter
theris raadt oc sigilse/tha kom ther een cristelig regemēte wdi wer
den oc saa offte sō Constātinus lod seg leede aff the Arrianiske kiet
tere/tha raffuede han bode wdi troen oc regementhe/men sidhen
han endelige falt indt mett then menige cristhen kirckis prelater
oc forstandere/modt samme kiettery/tha bleff han een astadig cri
sthen mandt/oc een taknēmelig keÿsere/bode for Gudt oc werdhū
¶ oc aldrig stod cristhūdomē wdi bædre pynthe/en nar hā haffde
Siluestrū Paffue regheridis mz seg oc lodt seg aff hanwm sige oc
saa lenge som thū horsōme war ÿ thū hellige kircke/at werdsins

furster wore eendrectige mz Chri statholdere her paa iordhū/oc in
ghen ting paa sloge wdhū theris raadt/tha foregtis cristhūdomē
huilkedt ieg motte wijdelige nock bescriffue/ther som tidhen kūne
till recke/aff sāme Constātini Theodosij/Iouiniani/Pipini Ca
roli magni Sancti Chanuti/oc Sācti Erici historier oc andre mā
ge wtalige Cronicker /

¶ Oc ij nar somhelst fursterne anseendis theris besynderlige for-
deell aff gerighet ere tredde fra bisperne/oc gāgne aff theris raadt
tha bleff altidt cristhendōmen beskaarin/oc alle kiettery befeste oc
destyrckede/huilkedt Gudt wedt att saa ij sandhedt er/for huess an
sigt ieg thette scriffuer/wdi een ret godt/oc eenfoldig mening/ic-
ke anseendis noghz timeligt wildt/eller noger mēniskis wenskaff
gwnst eller gaffue/thz kende Gudt/som inghū ting er skiwldt fore

¶ Ieg huerckin haffuer eller begær noghen werdslig rigdom/wdh
en daglig føde oc biæring/ther ieg wedt meg aldrig fattis. Thū
som gaff liff/han giffuer oc saa fødhen/ther forlader ieg meg alde-
kis till /oc ther som han icke will er ieg dog till fredtz mett hans
Guddommelige willie/nar ieg wedt/at han inthe will wdhen ret
ferdig sag. Ieg besinder mett meg/huess som er skedt ij gammell
tidt aff saadā bulder oc forwādlig sō begæris oc anheffuis aff māge

Thet swagre Tyrckij er aff saadane røder begynt/som haffuer
nw standhet wdi viii hwnderdt aar/cristhendōmen till een wbo-
delig skade/oc altidt er thet meer oc meer forøgt/oc scall ydermee-
re her effter/for thū store wlydilse/som nw brugis imodt thū Rho
mere kircke/oc menige cristhendoms prelater/

Sancta Birgitta siger klarlige at Turkin haffde aldrig bleff-
uet Grekelādt saa weldig/om thz haffde standhet wnder thū Rho
mere kirckis lydilse/som hā er nw bleffū oc thz sagde hwn meer en
l-aar for en thz noghū tidt skede/oc wore thz icke nw saa sēnelige
skedt sō thz er nw for øghū oc daglige begrædis tha motte wij troo

Iii   att hwn

ett hwn haffde drømpt/bode thz oc andhet meer. Men nw er thett noghz meer en lxxx aar sidhen Tyrcken bleff thenom mectig/mãge twsinde mẽniskir till siels fordømmilse

Desligist er thet gantsche rytzlandt faldhz fra Cristendom aff saadan orsage/thenom selffue till een ewig treldom/oc een wcristelig beswaaring/att inghñ er seg selff eller sith eghz weldig oc myndig/nar alting wdi the landt ere wdi een Tyrannis hender/oc wnder hans welde oc store magtt/ther fordi henger paa huermandtz lycke oc lyff salighedt oc wellferdt/at ieg schall icke oc saa tale om then wtalige siele fare/oc skade/som ther aff er kõmen/nar dess ỹ mellom ere saa mange twsinde mẽniskir fordømde

Her motte moghz scriffuis om Beẽmyn/oc andre mãge lãdt/som ere faldhñ aff then menige Cristen kirckis horsõme oc lydilse/ordinantz sætt oc skicke/affeett homodigt sindt/forblindet skell/oc eett forswffidt oc fortredhz hierte/. Gudt wndhe ellers thett menige klerckerÿ/at rettelige bruge theris magt oc rigdom/till thñ menige cristhñ kirckis fredt/oc till fattige mẽniskirs forswar/hielp oc trost/saa sant som thett er icke syndt at the haffue noghz gott/oc ere skickede wdi heder oc ære/magt oc befaling

Thet siger ieg en nw oc haffuer offte sagt (dog ieg icke ther fore will ransage gudtz konlige dõme) att ther som bisperne/kirckins prelater oc thz menige klerckerÿ/haffde icke wæridt wdi agt och magt/blant cristet folk/som the wæridt haffue ỹ mange aar/tha wore cristendommen moghz meer beskaarin/en han nw er/oc for mange aar tha wore storste parthñ aff gantsche Europa anthen forwendt till thz forbannede Turckÿ eller oc till thett beemske oc rytzske affkiordt

Men ieg befrøcter at som mange aff the landt ther wore Cristhen ere forlatt aff gudt for theris synder skyldt/oc haffue fordi kast troen/saa will han oss oc saa forlade oc offuergiffue/oc wdkaare seg

eett andhz

ett andhett folk / ther han kan tiene større tack hoss en han haff
uer tient hooss oss/ ther haffue nw ÿ mange aar wæridt hanwm saa
re wtacknēmelige oc bliffue daglige meer oc meer / aff thz forbÿstre
de hierte oc sindt/ som mange (dess wær) ere nw bestedde wdi

¶ Men gudt will tha bewaare sÿne wduolde børn / att the schule
huerckin forblindis eller forbÿstris/ wdhū huess māge raffue ÿ thē
ne forgifftige tidt/ ther schule tha icke endelige falde

¶ Ther som thū almectige gudtz willie wore meg icke bewÿsning
nock/ att klerckerÿdt motte haffue gotz oc renthe/ magt oc befaling
som hør till gudtz loff oc retferdighedt/ huess willie som er forkla-
redt wdi mange hwnderdt aar/ wdaff store oc wnderlige ierteghen
mett huilke han haffuer thenom æridt som haffue mānelige gan-
ghedt till døde for kirckins rett oc friihedt/ oc haardelige straffidt
klerckeriidtz fortwckere oc afftrengere/

¶ ydermere ther som Keyserlige samtycke priuilegier oc stadfeste
mett mange cristhen Fursters/ oc thū menige cristhen mantz ÿ saa
mange aar/ som forledne ere/ sidhen the alle begynte at troo paa
Christum/ lerdt/ oc wlerdt/ ædill oc wædill/ furster oc menighedt

¶ Ther som alle desses samburde raadt oc eensindige/ stadfeste/
haffde icke stor magt hooss meg till at bewiise sāme artickell/ tha er iiii li. capite
meg sancte Birgitte boger/ oc bør saa at wære huer cristū mandt/ xix et lxxxi
en stor oc sterck bewiisning Wdi huilke Gudt hardelige straffer thū ge
righedt/ homodt/ oc wkyskhedt/ som nw (dess wær) brugis hooss
mange aff klerckeriidt/ oc hoder thenom desligest mett thū plage
som the nw haffue wdi hender/ om the seg icke bekende/ mett ett
tillborligt anger oc penitentze/

¶ Men at besÿde gotz oc eiedom/ oc haffue magt at forsware/ oc for
dettinge fattige mēniskir theris wndersotte oc andre mange modt
fortrengere oc woldsmendt/ thz straffer eller forbiwder han icke mē
ÿ mange maade mett atskillige exempell/ lær oc wnderwiiss huore

the schule retteligge bruge theris magt oc befaling gotz oc rigdom oc
desligest at the maa holde saa moghz folk som behoff giors till att
straffe skalke tilbørlige/som haffue affwe oc redsle behoff/
Sanctus Clemens scriffuer/at sãctus Petrus bødt strengelige
In cõpendio de fide et or- dine christian. att inghũ sculde skickis til dõmere oc rettere offuer thenom som bry
de Gudtz budt oc kirckelige sæt oc skicke wdhen the mendt som ere
aandelige/oc besynderlige prest mendt. Jeg formwger at cristhz
folk bør at haffue nogher bædre mening om sãcto Clemente som
war sancti Petri discipell/en om Morthen Lutther eller noghen
aff hãs tilhengere. Jeg er icke prophet /inthe wedt ieg heller aff
Gudtz lønlige dõme fordi ieg er een syndig mandt. Men ieg tha
besinder at som cristendõmen er altidt beskaarin/nar klerckeriidt
falt wdaff sÿn agt/saa will han oc nw beskæris ÿ mange landt/oc
besÿnderlige the landt ther ere saa metfeldige at indgaa/desse wcri
stelige lerdõme som nw ere opropte/aff fordømde oc affskaarne kie
ttere ÿthen hellige kircke/
Libro vi. cap lxvii. Fordi sancta Birgitta siger/at ther hwn spordе aff Christo Je-
su nar thũ store Anticrist schulde kõme/feck hwn saadane swar at
for en hã worder kõmendis tha scall een partt aff Hedenskaffuett/
kaldis till thũ cristhen tro/men nar cristhet folk falder sindt oc wil
kie till kiettirske lerdõme/oc møghen syndt er till/oc ydermere nar
klerckerÿdt er kõmet wdi stor foragt/oc wndertrædis aff wmilde
mendt/saadane tegen ere wiisse/at Antichriũs scall snarlige kõme
Oc ihuore the kwnne nw fordrage huer andhũ/thermaa the see
seg om/men the schule tha wÿde/at cristhendoms furstedømme/
wære seg geestligt eller werdsligt/er icke welde eller magt/men
een till siwn/welgiernig/oc een kierlig befaling
Oc thũ sãme Gudt som aff een hiwrde giorde første Konge som
hannom war taknemmelig ÿ thet gammill Testament/han haff-
wer oc ÿ thz Ny Testamẽt giort aff een fÿskere første bisp ther han
wille

wille saa æris/att alwerdhen schulde wære hanwm lydig oc wn-
derdanig paa syn kiere søns wegne Jesu Chri/seg til loff heder oc
ære/huilken magt oc befaling han haffuer bestyrckedt oc stadfest
met saa store teghen oc wnderlige gierninger/at the kwnne aldrig
ryggis/wdhen huess een dwll dierffhedt/oc een dierff dwlhedt/la-
der seg tycke at kwnne giøre ÿ thenne tidt/oc serdelis wdi the styc-
ker ther huerckin kwnne eller maa till prÿcke grantskis

Wÿse mēdt som bescriffue lādt oc riigis cristelige regemēte haffue
saa sagt/ at befale thē gantsche regemente wdi een mantz hēder
er saare farligt/nar folkz wele tha buldre oc giøre opror. Thet er
fordi alsomretferdigst/at som elementhen temperere huer andhē
oc thzene fÿrer thet andhet saa schule oc saa Kōge magt/Bispers
statt oc ære/Raadmentz agt/oc menige Almwgis eensindige sam
tycke/foÿe seg effter huer andhē/ fÿre oc wiige huer andhē oc thz
saa wÿslige at regementhē huerckin endis mz opror eller tyrannÿ

Eras. In insti-
tutōe pricip.
christiani et
preterea i lin
gua.

Wore thz en moielig at Landt oc Riige kwnne aff eett hoffuett
regheris/tha wore thz eet daarligt hoffuett/som wille seg fordriste
till saa stor een byrde. Nar inghe furster kwnne thz noghē tidt giø-
re huadt heller the wore cristhē/eller wcristē/gestlig eller werdslig

Thē menighedt staar fordi allerbest hwar som nogre gode mēdt
gestlige oc werdslige haffue raadt oc regementhe mett een godt fur
ste icke hanwm til twang eller trengsil/men till hielp oc trost Er
han oc saa ondt at han kan icke fordragis/oc will huerckin bædre
seg eller lade seg sige/

Erasmus
vbi supra

Tha er thet gott att saadan magt er til/som kan een mandtz wo-
fordraffuelige homodt oc dierffhz twinge oc tæmme/men for enthe
thet giøre/scule the alle paa kalde Gutzraadt oc bægere hans hie
lp/att som han best kandt saa wille han selff straffe/thensom wa-
re een straffelig furste/een woldsmādt/een fortrēgere/een beskat
tere/plaggere eller wforrettere/ther huerkin haffde raad eller skel

oc een

oc een wfordraffuelig tyrañ/fordi huess thz icke skede aff Gudtz ra
adt/hielp/trøst/oc retferdige dom/tha kwnne thz skee at wy for
een tyrãne regementhe/finge mãge oc tha wore thz bædre wgiort
nar thet er well møielig att styre een mantz gerighedt/eller een
mantz wkyskhedt men att styre mange er bode wmøieligt oc wfor-
darffueligt

¶ Thet siette spørsmaall/

¶ Om noghen andhen tieniste er Gudt tacknemmenlig en mãdt
holder Gudtz budordt/

¶ Suar

¶ Thette spørsmaall er giortt wdi saadan mening/at althz som
nw kaldis mẽniskins sætt/digt/ordinantz oc skicke/scall myshaff
uis oc foragtis/som er at læse oc siwnge/ faste oc waage/at ære
gudtz helgen mett loff oc amyndilse/at haffue forskell paa madt
oc dage paa tidt oc stwndt/paa wygde oc wwygde steder closterleffnz
pelegryms reyser/oc andhz moghz/som haffuer wæridt wdi agt oc
ære/sidhen the hellige aposteler oc theris disciepeler/wore her paa
iordhen/

¶ Oc thette haffue the wbesindige kiettere saa flyttelige framsett
oc mett saa pyntelige ordt /som the ther wore tilkraffde aff Gudt
att the schulde takehans terff oc gagñ modt desse beneffñde stocker
oc andre flere/ther icke kwnne nw besynderlige indscriffuis/nar w
di eet exempill ii eller iii besluttis mange/om the thenom foregiff
uis/som ere forstandelige wiise/

¶ Gudtz budt giffuis stwndwm saa fore/att the ere x dog att the
ere bode flere oc fiere flere om the swmmeris aff thñ gantsche heb
oc fier e om the kortelige besluttis/oc beskæris. Wdi thz gammill
Testamẽt/nar wy wele swmmere then gãtsche hob/tha finde wy
wdi Moisi bøger allene vi hunderdt oc xiii budt/men the kwnne
tha alle beslutis wnder oc wdi the x Gudtz budt/oc fordi ere.the faa

at the kwnne korteligе beslwttis/ oc mange at the haffue møghett
meer oppaa seg/ en the blotte ordt siwnis at indholde. The ere faa
wdi syn bare text/ men saare mange wdi mening/ oc wnderskede
¶ Wor herre Christus Jesus haffuer selff sagt/ at huess som fin-
dis wdi Moisi low/ oc Prophete bøger / besluttis ÿ desse twenne Matt. xxii
budt. Elsk Gudt offuer alting/ och thin ieffncristhen lyge wedt
teg selff/
¶ Siger oc sanctus Paulus/ at then som elsker syn ieffncristhen Roma. xiii
han haffuer laaghen fulkõmet/ fordi at then kierlighedt wÿ bruge
i modt wor ieffncristhen/ han besluter bode Gudtz kierlighedt/ oc
alle the andre budt/ nar thñ som elskir syn ieffncristhñ/ giør huerc-
kin mandrab eller hoor/ eller ÿ noghen ander maade argher paa
hanwm/ aff thette foge forskell/ som scall een andhen tidt gioris
noghett wÿdere/ kan mandt nw grãtske/ huadt som er Gudtz budt
oc mẽniskins klare sætt oc skicke/ ÿ desse faa exempill/ som thette
swar scall forfølgis mett/ ÿ huadsomhelst er sætt oc skickedt i then
mening/ at Gudtz budt scall ther aff dessydermere fordisot frẽmis
thet bør icke at kaldis mẽniskins blotte sæt/ fordi saadane sæt hø
re saa till Gudtz budt/ at the thenom for wdhen kwnne icke holdis
thi haffue the saa stor magt hooss Gudt/ som the wore hans egne
budt/
¶ Som Gudtz budt schule holdis aff attskillige menniskir/ ther
huerckin haffue eet sindt/ een naade/ eller een natur saa wele the
oc holdis oc fuldkommis met atskillige wilkaar oc fwndt/ om the
schule noghen tidt holdis/
¶ Sõme haffue then naade/ at the mitt ÿ blant løsactige qwind-
folk oc kaade pÿger/ kwnne beholde theris kyskhet oc reenhz wskã
færidt/ men sõme haffue icke then naade/ oc ther som the een haff
de sãme naade/ tha frøcte the at hwn kwnne spÿldis aff syndig or
age/ oc for then sag giffue the seg wdi samfwndt oc samlaw mett

Ki nogre gode

nogre gode mēdt blāt huilke the kwnne fly saadan orsage ther the
nom kwnne drage wdi fordømmelige synder/meg tyker ÿ sandhz
att saadan men nz er icke menniskins blotte digt oc sætt/men thū
Helliandtz raadt oc budt/

¶ Somme haffue thet findt at the kwnne bruge werdhen oc affle
rigdom/oc the dog bekwmre theris hierthens tancker oc begærig
ther icke saare met/men bruge samme rigdom mange till hielp oc
trost/oc forsomme ther inthet andhet offuer som magt paa ligger
Men een andhen som icke haffuer then naade/oc taar fordi icke gie
ffue seg wdi noghen stor handell befroctindis seg at han skall falde
aff saadan syndig orsage. Oc om han for then sag at gudt skall ic
ke fortørnis slaar seg fra saadan syndig handell oc giffuer seg till
eett gott oc erligt selskaff huar han icke haffuer wdhen daglig føde
oc bliffuer ther offuer frÿ oc frelse fra manghū syndig orsage/mwn
de thū menig wære aff gudt /ÿ sandhet er hwn aff gudt/nar kiødt
oc blodt kan icke giffue saa hellige indskudt/

¶ Om noger mandt wore wdaff ett løst selskaff kōmen wdi bolerÿ
drick oc daabill/oc andre syndige gierninger/oc kwnne ther mett
icke well wdaff komme/wdhen han bleffue fremmet oc elendig nar
han for then sag wille mett stor wmage oc arbeÿde søge till helli-
ge steder ÿ fremmede landt/oc lÿde ther offuer stor hwngers nødt
oc andhū werdsins modgang/met legoms twang oc trengsil Jeg
kan icke forstaa ÿ huess maade saadan wandrig till een tidt er for-
dømmelig/nar ther offuer inthz andhz forsømmes aff the ting som
gudt tilhør/oc serdelis om ther settis inghen wrang leffue/till saa
dan wmage/tieniste/eller gierning/

¶ I saadan mening oc agt bruger thū almectige gudt sÿn egne cre
atur/anthen till pligt oc bodt modt syndhen eller oc fordi at hans
hellige budt kwnne mett saadane wilkaar dess ydermere fordis oc
¶ Som han wdi thz gāmill testament brugede sÿne (fremmis

wenner

wenner propheter oc prester/till at forkynde syn willie/bode meth
scrifft oc leffuendis rost/

¶ Saa haffuer han ocsaa wdi thette ny testamēt brughz syne wen-
ner / propheter/martyres/hellige bisper oc fædre/till att forkyn-
de syn guddōmelige willie/bode mett scrifft/exempill oc leffuen-
dis rost/oc neppelige scall mandt finde noghn̄ bædre wnderskede
eller mening paa gudtz ordt/huar som thz er icke blott oc bartt/en
hellige mentz gierning leffnett oc exempill

¶ Scriffthen biwder oss att wy schule elske gudt aff all wor magt Deutero.vi
hierte/sindt/wnderstandilse/oc styrcke Dessligist att alle creatur Matth.xxii
lekelig oc wskelig/huer wedt syn natur oc gaffue/scule hanwm loff Psal.cxlviii
ue pryse ære/ophoye oc hoytidelige begaa Danielis iii

Saabiwder oc sanctus paulus att wy Cristhz folk schule wnder ad ephesi.v
stūdwm forsamles/till attgudelige begaa herrens naffn̄ mett aan ad colloss.iii
delige psalmer oc loffsang/wdi rett hierthens glede oc kierlighedt
For saadane sager haffuer thn̄ hellige kircke seg fore taghz een part
aff the hellige psalmer/som ere aff thn̄ helliandt digtede oc obenba-
rede/oc ere talde i genom propheternis mwnde . Sompt aff then
hellige scrifft paa andre steder Een part oc saa aff hellige aposto-
lorum martyrum oc Confessorum scrifft oc lerdom/som wdhn̄ twyl
haffde bode raadt oc samtycke/aff thū helliandt wdi saadane mer-
kelige huerff oc i gierninger/ther ÿ sandhedt offuerginge bode men-
niskelig magt oc wnderstanddilse/till huess bestyrckilse oc stadfest-
ning/theris hellige oc strenge leffnett/mett wnderlige teghn̄ oc gi-
erninger/ere oss een sterck beskede oc bewysning/

Til gudtz loff oc bestandt fordi/tha haffuer then hellige kircke
som sagt er/wddraghz her aff syne tyder/loffsang/gudelige bøner
hiertelige begæring oc inderlige paa kald /mett huilke gudt nw
i then hellige kircke / hederlige loffuis/ æris/prysis/ anrobis/
oc hoytidelige begaas/ oc skall saa loffwis till ewig tidt/naar
alle kiettere ere affgangne/oc haffue wndfanghett theris rette løn

6

¶ Ther som kirckins raadt oc forstandere haffde icke magt till at berāme saadan digt/sætt oc kow/Gudt till ære. Hwÿ sagde tha Christus/nar som ii eller iii forsamblis wdi hans naffn̄ till att

Matth. xviii.

samtycke oc wære offuer eens wdi nogre artickell ther icke ere saa blotte oc saa klare/at the kwnne thenom selffue grantske/tha wil hanselff wære mit iblant thenom/at raade oc wnderwiise thenom wdiall then sandhedt som the kwnne wære begærindis/

¶ Oc wdhen twÿll tha haffuer han thz saa tith oc saa offte giortt som the wille noghettberamme Gudt till loff/oc then menige cristhenmandt till hielp oc trøst/oc een forwarsill modt syndt/syndig orsage/dieffuels lÿst oc eggilse/

¶ Thi er ther eet stort forskell paa the skick oc sætt/som berāmis aff Gudtz raadt oc Gudt till loff/oc thenom ther berāmis all ene aff mēniskins sindt oc samtycke/paa theris eghz wildt / fordell/ gagn̄/profÿt oc bestandt/anthen forblindede aff girighedt/eller werdsins forfengelige loff oc ære/at the kwnne ther aff agtis/oc affholdis/

¶ Icke gioris heller saadane skik i then mening/at noghen kan worde salig aff theris brugilse for wdhn̄ Gudtz budt/mē at Guds budt schule aff theris orsage dess bæder holdis. Worherre setter oss fore nogre budt wdi sÿne blotte oc bare ordt/ther wÿ schule holde men alle the wilkaar som the schule holdis mett setter han oss icke fore/

¶ Som een stor herre sender sit budt ÿ fremmede landt/mett noghen merckelig befaling/icke fanger sāme budt andhen befaling en at thz stal mz allerstørste flÿdt forarbeÿde herris hwerff. Mē wu der dess scall sāme budt moghet berāme aff sit eghz forstandt/som kan forde oc fremme hans herris befaling/huilkedt han gior nar han seg wogter for drick oc daabill/for roffuere oc skalke oc andre hinder oc forraskilse/som kwnne bode forhindre hans reÿse / oc

forsømme

forſømme herrins befaling/oc merckelige ærinde/

¶ Saa giffuer oſſ Gudt nogre blotte oc bare budt/ther wÿ ſchule holde oc forware/men dog ÿ then mening/at wÿ ther till ſchule berāme nogre retſindige wilkaar/met huilke wÿ kwnne bewaris modt alle the ting/ther oſſ kwnne locke fraa Gudtz rette weÿ oc willie. Saa haffuer Christus ſagt hooſſ Lucam/hwÿ beſinde ÿ Luce xii
icke aff eder ſelffue thz ſom er retferdigt/Gud haffuer oſſ icke begaffuet met ſkel oc redelighet wdhū ſag/men til at bruge thenom mz een beſindig wnderſthandilſe/oc een wnderſtandig beſindilſe. Eet andhett exempill/

¶ Gudt haffuer oſſ budhet/at wÿ ſchule icke driffue hoor/oc thett budt kan tha icke holdis/wdhen wÿ fly alle the orſager/ſom oſſ kūne drage wdi ſāme ſyndt/ſō er for moghū dierffhz/omgēgilſe/hemelig tale/ſæde/oc ſnack mz qwindfolk/deſſe wilkaar ere indgāg till then ſtore ſyndt/ſom allerforſt war forbudhen/

¶ Nw framdelis then cristhen kirkis prelater/ſom ere omhyggelige for cristhen menniſkirs ſalighedt/nar the fornomme/at māge offuertræde ſāme budt/ther icke wele lade ſyndhen for Gudtz ſkyld /ſom thenom burde/tha legge the wÿde ther hooſſ oc straffe met pÿne thenom ſom offuer træde ſāme budt. The for meene thenom hoore hwſſ at tale oc handle met loſactige perſoner/

¶ The fornommeat māge ſynder oc ſtor wrenheit kōmer aff fraadſerÿ oc drwckinſkaff/oc for then ſag bwde the faste/at the ſchule ſparlige tære icke wdi noghen wrang mening/men till kyſkhedtz bewaring oc beſtandt/deſſe budt ſom icke andet ere en een forwardill oc een beſkermilſe modt ſyndt kaldis nw menniſkins ſætt oc ſkicke/oc thz foÿer ſeg tha ÿ alle maade effter Gudtz budt ſætt oc ſkicke/nar legomlige menniſkir kwnne Gudtz forſte budt icke holde wdhen deſſe wilkaar/

¶ Oſſ burde well at wære ſaa frōme/at wÿ ſchulde icke anſee mē

niskins magtt/froct/eller trengsill/men alsomeniste gudtz god-
hedt oc for hennis sky oc lade thz som ont er/men nar thz kan icke
anderleedis skee/aff wor eghn skrøbelighedt oc ondskaff/tha er thz
iw bædre att wy holdis fra synden/met pyne oc trengsil saa lenge
wy kwnne meer fuldkōmis wdi Cristo Jesu/en wy schule wblu-
elige synde wdhen froct oc fare/forst gudt till fortørnilse/oc sidhn
saa mange wskyldige børn oc simpell mēniskir till een syndig eff-
tersiwn oc een skammelosś orsage

¶ Wy thz nw see/oc thz burde att sees mett grædindis øghen hwo-
re wbluelige hoor thz nw brugis/ sidhen att kirckins bandt haff-
ner huerkin agt eller magt/nar thz nw huerckin elskis eller rædis
Oc huore manghen fattig pyge ther nw forgeffuis beliggis aff for-
loben oc forsoorin skalke/prester oc mwncke oc andre onde Cristn
Oc helst fordi at prelaterne maa icke nw bruge theris gamble ret
I Corin. v. som the haffue aff gudz low/oc sanctus paulus haffuer brughz for
thenom/huilken rett som er stadfest icke alsomeniste aff kircke el-
ler keysere low/men oc saa aff menige cristhndoms waane oc bru-
gilse

Nydermere/thz er gudtz budt/at wy schule icke dræbe folk. Nar
som een furste will forde oc frēme thette budt/tha afflegger han bå-
lant syne daarlige wndersotte dodelige wabn oc wærie/nar han se-
er at sāme budt aff inghn ting saa møghz offuertrædes/som aff the-
ris orsage/om the maa bæris oc brugis effter huermantz willie at
the ere tha redeboen/till at heffne theris harm oc wrecke theris ska-
de/nar the haffue att giore mett/

Thette budt oc afflegge siwnis nw att wære mēniskins sætt oc
skicke/men hwn føyer seg tha saare effter gudtz budt/nar thz kan
aldrig beder holdis oc bewaaris en mett saadane wilkaar/

Wy daglige fornømme/huadt synder som fødis aff drwckinskaff
oc offuerflødighedt/oc huess ther skeer aff sāme synder/som aldrig

skede

skede/wore icke the saa moghz affholdhensom the ere. Oc fordi at
mange ere befwndhen wdi store faldt/aff saadane synders orsage
tha biwdis oss sparsomhedt wdi madt oc dricke/oc forbiwdis nogh-
en besynderlig madt till een tidt the karske oc saade/att leg: m-
mett kan aff een føghe twang worde sielin des meer wnderdanigt
wdi tilbørlig lydilse/oc beqwēmere till att tiene gudt/huo kan tha
sighe eller maa sighe (wdhen then som haffuer huercken blygsill el
ler ansigt) att saadane sætt oc andre flere skickede wdi sāme menig
ere mēniskens blotte sætt oc skike/effter thi at gudtz egne budt kw
nne thenom for wdhen icke holdis/rettelige oc tilbørlige. Oc for
di ere saadane skick icke andhet en gudtz budtz sandhe oc edele wn-
derskede/oc rene forklaring/saa at i huosomhelst thenom offuertre
der/han oc saa snarlige offuertreder gudtz budt

Saa finde wij mange twsinde helligemendt/som haffue seg fø-
ghz effter saadan skick/sidhen the besindede att ganske faa men-
niskir kwnne wndgaa the mange syndige orsager ther werdhen er
mett besætt/oc bestædt wdi. Huem er then (siger wijsmandt) som Prouerb. vi
kan bære yldt wdi syn barm/oc icke brende syne kleder? Huo kan
dagligе wære i blant oc hooss qwindfolk oc icke beswijgis/eller fal
de/wdhen then som er anthen een dødt knwb eller oc een engill?

Huem er then som haffuer sith wæsinde blant daabelere oc dranc
kere/dantzere oc sprijngere/daarir oc gecke/oc andre løsactighedtz
mestere/ther icke snarlige bliffuer theris lijge?

Eller hwem er then/som kan daglige omgaas blant werdsins
rigdom/forgēgelig heder oc ære/oc aff thenom icke bedragis eller
befangis? Oc helst nar han seer ij thūne forbānede tidt/att inghen
affholdis/wdhū thū som er rijg/mectig/oc wdi stor agt oc ære

Eller hwē er nw saa sterck oc saa from ther icke føijer seg effter thē
ne syndige werdsins begæring/om han skal wære i blant thenom
som

som nw oppeholde werden/ oc agtis oc saa for the ypperste oc beste oc for en hwn bleff noghen tidt saa homodig/ forgifftig skadelig oc forderffuelig som hwn nw er/ tha fwndis mange hellige mendt Gudtz besynderlige wenner som besindede/ at inghen kwnne well wndgaa werdsins syndige nædt/ at hwn haffuer altidt wæridt be- stedt wdi ondskaff/ som scriffthen siger/ oc fordi haffue the beämmz
1. Joan. vi hooss seg selffue dog aff Gudtz raadt/ att wbewaridt mett werdsis syndige handell/ war allerbest/ oc aller tryggist/

¶ The haffue ocsaa besindhet/ at ÿ blant mange twsinde fantz neppelige een eller too/ ther icke wille heller sith eghet gagñ en hin ieffñcristhens/ aff hwilken willie the och saa bekwmrede seg mett stort omhygge/ for thenne werdsins forgengelige gotz oc pẽ ninge/ saa at the for then sag efftersfwlde/ och bedreffue/ manghe store oc groffue synder/ sõ ere gerighetz anhẽgere Thi wille the heller fly en figte/ at the wore wwÿsse paa seÿer/ nar the haffde tilfor nett seett/ at stercke oc mectige Kemper bagsede seg wdi samme strÿdt/ oc wære fordi offuerwwndhen/ somme aff wkyskhed/ nogre aff gerighedt/ een partt aff homodt/ offuerflodighedt oc leckerhedt

¶ Oc mett faa ordt saa mange som en nw haffue figthet met wer- dhen mitt ÿ blãt werdsins falske lÿstighz/ oc lÿstige falskhedt/ tha ere the alle offuerwwndhen oc slaghen till rygge/ at hwn war the- nom for sterck oc for mastig/ mit wdi sith eghet riige/ oc sidhñ the fornomme att the torde icke møde mett henne/ paa thet stedt som hwn war sterckere en the/ tha rombde mange Gudtz mẽniskir til marck oc wdørck/ till bierg oc storeskoffue/ ther berammede the no- gre fwndt at leffue effter/ icke wdi saadan mening/ att the wille worde salig for wdhen Gudtz budt/ men att the kwnne dess bædre beware Gudtz budt/ som altidt biwde oss reenhedt/ ædrwghedt spar- somhedt/ sagtmodighedt/ taalmodighedt/ kierlighedt/ eenfeldig- hedt/ oc andre saadane dygder/ som neppelige kwnne haffuis oc
beholdis

andre saadane dygder/som neppelige kwnne haffuis oc beholdis blantt thenne syndige werdsins handell/oc besynderlige som nw leffuis y werden/

¶ Thet kendis mange oc rwndelige tillstaa/att schulde the wære saa retsindige wdi kobmenskaff/embede/oc andhen handell oc saa leffue y andre maade som scrifften wdwyss tha bleffue the aldrig wedt brodhz oc beholdhen reyse. Oc ther som brodhz kwnne icke tilrecke/huor schulde tha the dyre/kaastelige/mange oc homodige kleder bliffue/ther the nw drage fattig oc ryg/eller store hwss oc pa latz the nw bygge/ligerwyss som the schulde boo her paa iordñ till ewig tidt. Eller huore schulde mange giore store kiøb wdi iorde gotz oc rente ther the daglige kiobe/oc pathe seg till/att the kwnne lade effter seg ryge arffwinge her paa iordhen/dog thz wore the nom bædre/att the besindede thz wore som Esaias prophett omtall Esaie v oc saa sier. Wee worde eder/som kiøbe oc legge hwss till hwss/oc agher till agher/fra thz ene marcke skell oc till thz andhz/mwnne y alleene schule boo oc besyde iordhen

¶ Om noghen fordi giffuer seg fra thenne farlige orsage/ther hanwm kan drage wdi mange synder/som nw fortalde ere/icke giffuer han seg fra gudt/eller gudtz hellige budt/men hã giffuer seg heller till gudt/som mange helligemendt haffue giortt/ther leffde wdi closter oc gode mentz samfwndt/dog dess wærdatt ieg syndige mandt er icke aff thett slag/men ieg kenner tha mange saa frome att ieg wille heller haffue een reffuen Cappe mett theris werdskyldt oc wskyldighedt for menniskin/(nar inghen kan sigis att wære wskyldig for gudt)Den keyserins purpur kleder mett all hans lycke oc rigdõ statt oc ære icke fordi ieg wille lade meg tycke/att ieg wore ther aff dess bædre/men ieg wille haabis att ieg wore noghett myndre ondt/at syndig orsage /haffde wæridt meg fra taghñ Hellige Matt v mendt haffue icke anderleedis forstandhz thz som Mattheus scriff

 wer

uer/Er thet saa (siger han) att tith øghe giffuer teg orsage till no
ghet faldt/thÿn fodt oc handt desligest/tha hwle øghet wdt/hwg
wdaff handt oc fodt/Thet er/ladt tith øghe icke see thz som syndt
er/ladt icke thÿn fodt gaa till noghñ syndig orsage/icke thÿn hãdt
heller wdreckis till noghen wretferdighedt/
¶ Sõme lærefædre wnderstaa mett øghen hender oc føder/forel
dre frender oc wẽner/som ere wore leffuendis leẽmÿr/thenõ schu
le wÿ oc saa affhugge oc wdgraffue/thet er/att wære thenom wbe
waarede/nar the wele oss drage wdi syndt met seg/lære oss till att
bruge syndig handell/oc syndige embede/som icke kwnne brugis
wdhen falsk oc swÿg/arighedt/oc swrfittighet/ eller nar the wele
oss føre wdi gotz oc arff/som er affledt mett falsk oc swig/syndt oc
wretferdighedt/
¶ Saa siger Christus huosomhelsth ther elskir fader eller moder
Matthe. x offuer meg/tha er han meg wwerdig/oc huo som elskir søn eller dot
ter offuer meg/han er meg oc saa wwerdig/oc paa eett andhz stedt
Luce. xiiii siger han saa i huo som kõmer till meg/oc han icke hader sÿn fader
moder/hwstrw oc børn brødre oc systre/oc ydermere sÿn eghñ siell
the er sith eghz liff/tha kan han icke wære mÿn discipell/ffordi ha
ffue Gudtz wænner forløbett fader oc moder/arff oc eÿe/at syndig
orsage schulde wære thenom dess mÿndre/
¶ Oc fordi at mange som nw kaldis klostermẽdt/icke haffue wæ
ridt i thñe rette oc eenfoldigemening/tha ere wÿ aff Gudtz retfer
dige tilladilse kõmen i thñ store foragt oc plage som oss nw offuer
gaar/men oss dog alle till penitentze om wÿ en nw wele oss retteli
ge bekende for Gudt/oc bædre thz som brwtt er. Wÿ wel wÿde at
inghñ giernig kan teckis Gudt/wdhen thñ som forder oc frẽmer
hans hellige willie oc budt/dog at samme gierninger ere hannom
icke tacknemmelige aff theris eghen natur/men wdaff Gudtz naa
delighe miskwndt/oc miskwndelighe naade/ther alting tager till
tacke

sacke mett oss nar wort oghe er retferdigt/oc eenfoldigt/thz er nar
wÿ haffue een godt oc retferdig mening/
¶ Christus haffuer oss saa lært hooss Lucam/J nar ÿ faa giort Luce. xvii.
alt thz som eder bor at giore/schule ÿ en tha sige. Wÿ ere wnotti-
ge tienere/dog at wÿ giore Gudt icke fyllist (nar inghen tieniste el
ler gierning kan wære hannom eett tilborligt wederlaw) han wil
tha ligewell ansee mēniskins gierninger/ther the haffue giort aff
hans naade oc miskwndt/hielp oc trost. Saa siger apostelin Wel Ad Hebr. xiii
willigh rwndhedt oc geestery schule ÿ icke forglēme/nar Gudt for
skyldes mett saadant offer/ Christus siger oc saa/kalde folkedt till Matthe. xx
stede som haffue arbeÿdt thz oc giff thenom theris lon/oc hooss Mar- Marci. ix
cum. Then som giffuer een drick kalt wandt/wdi mitt naffn han
scall icke mÿste sÿn lon. Sier han oc saa om thenō som bede/faste Marci. vi.
oc giore almwse/for werdsins loff oc prÿss at the haffue icke lon ho
oss Gudt/men thenom som thz giore wdi hierthens hemelige agt oc Ad Gala. vi
mening/will Gudt lone. Saa haffuer oc Paulus sagt/Wdi gode
gierninger/schule wÿ icke keedis oc trettis/nar wÿ mett tidhen schu
le hoste thet som giort er/oc at wÿ schule wÿde thet wære sagt om
wore egne gierninger/tha siger samme Paulus paa eet andhz stedt .i. Corin. iii
Huert menniske scal anāme sÿn eghen lon effter sÿne gierninger/
fordi at wÿ ere Gudtz methielpere/
¶ Then samme gierning som Gudt bruger oss till aff sÿn benedide
willie oc seg for wdhen mode oc wmage/giore wÿ mett stort arbeÿ- Ad Ro. viii
de/ther fordi kaldis wor gierning/ydermere siger Paulus. Wÿ ii Corin. v.
schule alle stædis for Christi domstooll/att huer scall anāme huess
som giort er/wdi legōmz effter sÿn gierning oc forskyldig huadt hel
ler hun er ōdt eller godt. Frādelis siger sāme Paulus huess ÿ giore schu Ad Collo. iii
le ÿ giore wdaff alt edert sindt oc hierte/thet wÿdendis at ÿ schule
anamme wdaff herrin eder arffuelige løn/oc paa eett andhet stedt Ad Hebre. x
Wat ÿ ere giorindis Gudtz willie/tha schule ÿ opbære oc

wndfange hans helkige løffte oc ietter/ Cristus haffuer oc saa sagt
Matt vii Then som gior myn himilske faders willie han skall indgaa wdi himerigis ryge. Oc eett andhz stedt. Then som gior gudtz willie han bliffuer ewinelig. Oc sanctus Petrus haffuer saa sagt Gio
i Pet v rer eder flydt ther till/ att y kwnne mett gode gierniger styrcke oc befeste thn naade/ som y ere tilkallede/ huess nar y stedse giøre tha syndhe y aldrig/

The scriffter som kwnne her till dragis/ att gudt anseer wore gierninger/ oc giffuer oss ther fore himmerigis ryge/ ere saa mäge att tidt oc stwndt bleck oc pappyr/ schulde for tryde/ en meg fattis be wysning. Oc dog at wor herre will naadelige ansee/ icke alsome niste the gierninger/ som ere hans blette budt/ men oc saa alle the huerff/ som kwnne säme budt forde oc fremme/ eller ere thenom no ghz anrorindis. Ther som wy kwnne alle desse gierninger fram bringe/ aff wor eghen magt/ om thett wore moielıgt att kwnne skee som thz icke er/ schulde wy en tha kennis att wy ere wnottige tie
iy libro con cap vltimo nere/ fordi thn er altidt ondt for gudt/ som seg holder godt oc ret fer dig/ oc then er alsombest/ som kender seg for thet han er eet syndigt menniske som haffuer Gudtz naade oc miskwndt behoff. Augusti nus haffuer sagt Wee worde alle menniskirs leffnett/ y huore hel ligt thet siwnis at wære/ om thet skall dommis oc grantschis for
Psal c ii wdhen Gudtz naadelige miskwndt/ nar Prophetin saa siger/ Herre gack icke wdi rette met thyn tienere/ fordi at inghn kan worde ret ferdig for titt ansigt/ nar thu wilt bruge thyn strenge rett

Thi siger ieg endelige till thette sporsmaall/ at som Gutz budt kwnne icke holdis/ for wdhen nogre besynderlighe wilkaar som sagt er/ saa findis oc mange fwndt/ som icke ere andhet y sandhet en een ret wnderskede/ oc een sandt indgang til säme budt/ huilke ther Gudt haffuer y mange maade bewiist at wære seg tacknēme lige/ icke for theris skyldt/ nar han theris naturlige godhedt icke

anseer

anseer. Men fordi att the ere giorde wdi saadan mening aff hans guddõmelige raadt oc indskwdt/ath hans hellige budt schule dess ydermere/holdis wedt magt oc bestandt/nar all thē orsage borttagis wdaff saadane sætt/som bwdhen kwnne mett brydis oc effuer tredis.

¶ Thet siwnde spørsmaall

¶ Om noghē kan worde salig for sith affladt/eller almwse/ oc fåge himerige for wdhē Gudtz naade oc miskwndt/oc om andhet sõ mēniskin biwder faste oc bøner er Gudt teckeligt

¶ Swar.

¶ Thenne artichell giffuer merckelige til kende/at een wrang mening som noghen witterlige falder wdi er een farlig och een fordommelig ting/nar som mandt ÿ saadane wrāge meninger/icke kan brwge noghē fast bewiisning/men løghē oc skalckhz/wridt oc wranghedt/huilckedt som alle kettirscke oc fortwÿlede conscientzer haffue giort/fra første begyndilse /saa straffe thenom Gudt mett thet snariste/wdhen the seg snarlige bekende

¶ Saa giffuis thette spørsmaall fore/sõ ther haffde wæridt lærtt wdi noghē forledhen tidt/ÿ thē hellige kircke/at mēniskin kwnne worde salig for wdhē Gudtz naade och miskwndt/al someniste aff syn eghē forskylding / ther aldrig war tha giordt huerckin aff Cristhē eller Krettere/ther naffē kwndige ere/wdhē huess een/ eller andhē oghēskalk haffue meent anthē affwanwittighz/eller dwlhedt/huar fore thē hellige kirckis gantsche lerdom maa icke dømmes/Oc helst fordi at the lærere/som møghet agte menniskins gierninger/oc giffue afflادt stor magt/wele icke heller andhz sige/en thet er altsāmen Gutz naade oc miskwndt/at wÿ bestyrckis wdi the gode gierninger/oc fordragis wdi the onde/oc all thē behaffueligghedt som afflادt haffuer met seg for Gudt/icke andhz wære/en Gudtz naade oc miskwndt/oc Jesu Christi døtz oc pÿ-

nis werdſkyldt/oc icke thet alſormeniſte/men att wÿ ere till ÿ wer
dhen/haffue liff oc aandt kwnne ſee oc høre/kwnne ſtaa oc gaa/ha
ffue wellferdt/oc modgang/kalde oc kende wÿ altſammen att wære
Gudtz naade oc miſkwndt/

¶ Thi fornædrtis eller foragtis icke Gudtz miſkwndt ther wdaff/
att wÿ gøre gode gierninger paa een godt trøſt/oc fordi at Gudt ha
ffuer thenom budhet/men hun ther wdaff meer ophøies/æris oc
priiſis/at wÿ oſſ icke tillegge ſamme gierninger/eller wor eghen
magt/men Gudtz naade oc miſkwndt ther oſſ bruger ſeg tillloff oc
ære/wdi dygdt oc criſteligehuerff/oc ther ſom kiettere agte Gudtz
naade oc miſkwndt wdi een maade oc mz eett wilkaar/tha agte wÿ
henne wdi mãge twſinde maader oc met ſtore oc ypperlige wilkaar
at wÿ huer then dygdt oc godt gierning ſom noghẽ tidt giøris oc bru
gis holde for een beſynderlig Gudtz naade/nar ſom hwn giøris w
di een retſindig mening/oc wdi hierthens hemelige oc ſandhe een
foldighedt/begærindis at Gudt ſkall oſſ miſkwndelige anſee/wdi
ſÿne egne gierninger/ther han oſſ tilbruger/ſom ſÿne methielpere
oc icke at nogher menniſke ſkall oſſ ther ffore anſee/anthen mz loff
eller ære/gwnſt eller gaffue/men at the alting ſchule legge Gudt
til loff oc ære/oc for hans ſkyldt giøre hueſſ thenom tycker gott att
wære/eller menniſkin till hielp oc trøſt/oc Gudt till heder oc tack
oc dog at thette ſporſmaal haffuer tilfornett ſÿne ſwar hooſſ thz ſtet
te/Jeg wil tha noghz meer her om tale/oc wÿdere recke thette ſwar
fordi at thette ſporſmaal kalder bøner och faſte mẽniſkins ſæt och
ſkicke/ligerwiiſſ ſom at hueſſ mẽniſkin giffuer oc frãſetter for een
lerdom/anthen mett tale eller wdi ſkrifft/ſchulde ſtrax wære kom
mett aff menniſkins aandt/heller oc inthett ſchulde wære Gudtz
budt/wdhen thet ſom ſtaar ÿ then blotte ſkrifft/oc ÿ hennis bare
ordt/Meg forwnder ſtorlige att wÿ icke giffue the hellighe Mar
tyres ſom haffue ſidhet ÿ thet Romere ſæde/then magt ther thenõ

haffuer

haffuer wæridt giffuen aff saa mange twsende helghen/som haffue
wæridt wdi cristhendommen/sidhen the hellige apostell wore her
paa iorden/ther haffue alle wæridt ÿ thenne troo/at ÿ the stocker
som kwnne forde oc frēme Gudtz willie oc budt/desligest wdi alle
the stocker som høre till gode oc erlige seeder/tha haffde Chrī stat-
holdere her paa iorden/magt saa at sette oc skicke/som the hellige
apostele ther Christus selff kallede oc wduolde/nar thū sāme magt
schulde bliffue wdi kirckin saa lenge som werdhen stodt/ther Gud
haffde giffuett the første aposteler. Hwess sāctus Paulus/Petrus
Jacobus oc Joannes haffue screffuett oc lært/holde wÿ een part for
Gudtz klare ordt oc budt/een partt oc saa for theris oc Gudtz raadt
som møghet er hans hellige budt anrørindis/oc wÿ wele tha icke
giffue thū sāme magt thenom/som haffue oc saa wæridt Jesu Chrī-
sti statholdere her paa iorden/ther oc saa ferde fra seg then samme
tro/oc henne bestyrckede aff Gudtz magt/met the samme teghen
som giordis aff the hellige apostele/for huilken stadige tro oc loffue
the ginge wdi døden oc stiørte theris blodt/ther mz at befeste bode
tro oc lerdom/magt oc befaling. Jeg wil inghen høre som her set-
ter i modt/onde paffuer oc bisper/som haffue giortt nogre skick paa
wildt/aff gerighedt oc theris eghen aandt/for wdhen Gudtz raadt
Att saadane prelater haffue mā ge wæridt i then hellige kircke er
merckelige klaghedt wdi sancti Bernhardi sancte Birgitte oc andre
hellige mendtz bøger. Nar ieg tall om the hellige mendt som ere
Martyres oc Confessores huess sættoc skicke som findis for wdhen
alt wildt oc gherighedt/skickede alsomeniste Gudt till loff/oc till
een skerm oc forwarssell modt syndt oc syndig orsage/som er besyn-
derlige bøner och faste/ther haffue syn forsthe begyndilse och rø-
der aff then heiligescrifft/

¶ Ther som oss icke burde att lyde kirckins forstandere wdi saadaa-
ne budt som oss skynder till dygdt och ære/och formeen wdygdt

oc wandere

ad Hebre. xiii oc wanære/Hwi sagde tha Paulus/ij schule wære lydige edre for-
standere/oc thenom schule ij fyre och fordrage/ nar the woge for
eder salighedt/ligerwiiss som the ther schule giore for eder regen
Luc. x. skaff? Eller hwij sagde Christus ij huo som eder forsmaar han for
smaar oc saa meg. Oc wdhñ twyll/ij huarsomhelst scrifftħñ tall
om theris magt/tha meen hwn/at the maa noghz berãme aff gutz
raadt/thñ menige cristħñ mandt till hielp oc trøst/ath forwaris
modt syndt/oc bestyrckis wdi hiertensreenhedt/oc at affstyre ther
mett Gudtz fortornisse/oc frambringhe hans loff/heder och ære/
Nar som noghet er giort aff prelaterne/thenom til w.lde som nw
ere kiettere/tha agte sãme kiettere bode embede oc magt. The we-
le inthet anãme oc giffue magt wdhñ thñ hellige scrifft/oc ther sõ
kirkis forstadere haffde oss icke giort for skel paa ædil oc wædil scr
ifft/tha wijste wij icke at scrifft wore scrifft. Ther mãge haffde scre
ffuz Euãgelia fra første begyn dilse/oc andre scriffter/tha lode kir
kins prelater offuerweije thet ene fra thet andhet/fordi hwn haff-
de dess magt hooss sijne forstandere/athwn schulde met Gudtz ra
adt dømme paa alle scriffter/oc tha gaffue the sõme magt / oc the
nom dømde the at wære ædele bøger/somme gaffue the icke magt
oc thenom skaare the fra thñ edele scrifft. Icke wijde wij at thz før
ste Euangelium er screffuet aff Mattheo/thet andhet aff Marco/
oc tredie aff Luca/oc thet fierde aff Joanne/wdhen effter kirkins
forklaring oc lerdom/ther wij brwge for een affsagd rett. Icke kun
ne wij heller skelne alle Sancti Pauli sendebreff/ fra the andre
aposteler/wdhen met kirckins dom/nar ther findis huerckin the
ris indsegle fore/eller handtscrifft wnder/oc ther som the en kwn
ne findis/tha see wij hwore offte falske titell oc bøger ære mange
lærere wrangelige tillagde. Thi tro wij kirckins prelater att haff
ue thet forskell fra rettelige giortt/at ther maa inthet twijlis op-
paa/oc forditro wij eet Euangelium at wære Matthei/oc saa frã
delis

delis som the ere oss fore giffue aff prelaterne/oc for then sag siger sãctus Augustinus at han icke wille tro euangelio/wdhñ han haffde tillfornet troett kirckins samburde raadt oc samtycke/. Wÿ tro euangelio Mathei/at thet er stadfest aff kirckins forstãdere. Wÿ tro icke euangelio Nicodemi/att thet er icke stadfest/men affskaaridt fra andhen ædillscrifft/aff samme forstandere/ oc saa maa wÿ sette exempill paa alle andre ædele scriffter/ modt thenom som icke ere ædele

¶ Nw framdelis/The sãme kirckins forstandere/som haffue mz theris redelege dom giffuett scriffthen then agt/som hwn nw haffuer hooss then menige cristhenmand/haffue oc saa aff samme magt stadfest oss møghet andhet till cristhñdomtz bestandt/ther dog icke findis wdi then blotte scrifft/som er besluthet wdi thet ny Testament/men wdi the helligementz bøger/som wore apostolorum discipeler/oc daglige hørde theris lerdom/ther the wdgaffue met leffnendis røst/ÿ thñ mening att sãme discipeler schulde samme lerdõ lade framdelis scrifftelige wdgaa/som wdhen twÿll wore hellige mendt oc martÿres/Dionÿsius/Linus/Clemens/Cletus/Ignatius/Policarpus/Ireneus/oc andre mange/som bode haffde hort the hellige apostele/oc lært aff thenom/huess the sidhen paa scrifft lode oss effter seg/huess lerdom then hellige kircke haffuer oc saa stadfest oc giffuer magt/nest then edeliste scrifft/som hwn kalder thet ny Tastament/

¶ Saa haffuer oc then samme kircke stadfest oss then fasthe oc the bøner/som the fwnde wære holdhen fore seg aff hellige mendt sõ nw regnere met Gudt/at the fulkõmelige wÿste thenom wdi saadane skick oc sætt wære regerede aff then Helliandt. Møghet er aff sagt for een rett wdaff menige cristhñdoms raadt/ther oss bør saa fast at tro som mange aff the stocker ther findis wdi then blotte scrifft. Wore icke then magt wdi then hellige kircke/tha finge wÿ

drig endhe paa trette/
¶ ydermere paa twÿlsmaall wdi then hellige scrifft nar hwn er
diwb oc wklar/schule wÿ altidt haffue een dommere/som skal stik
ke huess trette som opkommer paa samme diwbe oc wklare scrifft/oc
thz mz een endelig dom/huilkedt icke maa giøre Peder eller Paa
well Jens eller Lasse/men the som ere wiise och kloge/och haffue
ther til magt oc befaling/raadt oc sindt/met Gudt oc then hellige
scrifft/eller wdaff Gudtz sande oc wisse obenbaring/nar scrifftthen
er anthen hwll oc wklar/eller oc icke forskeder/nogre aff the ste-
ker som scall sigis oppaa/
¶ Huar findis thet wdi scrifftthen att søndaghen er skickedt ÿ ste
dhen for lørdaghen som fÿredis ÿ thet gammill Testament/men
han er tha holden blant cristhet folk/sidhen the hellige apostele
Apocalip.i were her paa iorden huilkedt sctūs Joānes oss giffuer klarlige tilkē
de wdi sÿn obenbarilse bog/huar han haffuer sagt/at han feck sam
me obenbarilse først paa een søndag/huilkedt nafffn sāme dag al-
drig tilfornett haffde men war hanwm tha forsnÿmen giffuett/att
Christus Jesus Gudtz søn wor herre paa then dag opstodt aff døde
Desligest at Gudtz søn er Gudt fader lige mectig wdi Guddōs wæ
relse/er een artichel/oss bør alle at fastelige tro/men ther dog kā ic
ke bewiisis aff thē blotte scrifft/saa at Kiettere lade seg thermz nøye
¶ Framdelis att then Helligandt framgaar aff fader oc søn/er een
cristhen artickell ÿ then hellige tro/men wÿ haffue tha icke thē be
wiisning wdaff scrifftthen/ther wÿ mett kwnne stoppe Kietteris oc
afskaarne menniskirs mwndt / nar the icke giffue cristhendoms
raadt thē agt oc magt/som thenom er borlige giffuē fra cristēdōs
første begyndilse/
¶ Ther nest att paaske dag schal holdis paa een søndag er icke hel
ler bewyslig aff thē blotte scrifft mē hā haffuer tha saawaridt holdē
i thē hellige kircke ÿ mānge hwnderdt aar. Icke kā thz heller bewi
sis aff scrifftthē/at thē som er døpt aff een Kiettere schal icke igien
døbis

døbis paa thz ny/men bliffue døpt. Thz er tha affsagt for een klar sandhedt/aff thett menige cristhendoms raadt/ som war holdhet wdi Carthagine stadt

¶Jeg tha wel wedt/att ther motte twykis paa nogre aff desse beror deartichelar ÿ gãmill tidt for wden syndt/oc paa andre flere/nar the ere aff thett slag/wdi huilke huertt mēniske motte till een tidt effterfølge syn mening/saa fenge ther bleff endelige sagt oppaa aff kirckins ypperste prelater/oc menige cristendoms raadt/ther haff ue magt att skillie trette/till eendrectighedtz bestandt/saa att huess the affsige for een rett/ther maa inghen fortredelige stande ÿmod wdhen seg till fordømmilse/

¶Att nogre blant thenom som wore grecker haffue wæridt besyn derlige ÿ sõmelerdomme modt then menige cristen kirckis affsag- de rett oc dom haffue the dyre nock betalett/nar the nw weldelige beswaaris paa legom oc siell/aff thz wmilde oc fordømmelige Tyr- kÿ/ fra theris gudt oc skabere skell oc wÿdt/tro oc salighedt /paa thz ieg skall icke oc saa tale om thn̄ legomlige trengsill ther the met beswaaris fra all theris welferdt/saa at mange aff eett wsieligt ty- rannÿe trengis wdi mÿstrøst oc myshaab Huilkedt sancta Birgitta vii. li. ca. xx
haffuer oc bescreffuett nogre xx aar for en thz skede/oc i saadan me- ning/at samme plage schulde thenom hende for theris wlydilse/ aff huilken the tredde fra then Rhomere kircke/oc menige cristen doms samfwndt

¶Saa findis ferdi mange stycker wedtagne blandt cristhett folk fra første begyndilse/ther icke ere saa aff scriffthens bare text/att thn̄ mene mand kan thenom ther wddrage/men findis dog saa w di scriffthn̄s sande oc diwbe menig/ther gudt haffuer saa tith oben baridt som behoff giøris/oc ny ketterÿ oprop tis ÿ then hellige kir- ke /att ther maa inghen twÿle oppaa wdhen then som will for tredelige wære cristhendoms obenbare fiende oc modstandere

¶ Wÿ sighe (deff wær)at faste oc bøner ere menniskins sætt for-
dt at cristhn̄doms forstandere haffue oss budhz nogre besynderlige
tider /som wÿ schule faste och læse oppaa/ligerwiss som wÿ motte
icke læris eller trengis till Gudtz budt/sidhen wÿ ere een tidt ble-
ffuen cristhen/oc besynderlige nar wÿ icke findis welwillige till at
giøre huess oss burde/aff eett rwnt oc godwilligt hierte/
¶ Jeg haffuer tha well hørt huore sōme wele sige/at inghen maa
trengis modt cristhn̄doms friihedt/som the sige seg at haffue in
Christo Jesu Men thz er tha icke friihedt som the kalde friihedt
Cristendoms friihedt er icke loff oc magt at giøre huess oss lyster/
eller tycker gott at wære/men att giøre alting aff kierlighedt mett
een godt oc rwndt willie/icke alsomeniste thz oss falder till sindhe
men oc saa andre menniskir till willie/
¶ Som Christus Jesus wor herre och frelsermandt/icke giorde
syn willie/men sÿn himmelske faders oc wor willie. Thz som the
kalde friihedt er een sandt treldom/nar inghn̄ er større trel/en thē
som bliffuer fortredelige hooss sith sindt oc mening/att han for in-
i. corin. ix ghen mantz willie eller kierlighedt will trede ther fraa. Sanctus
Paulus føyde seg effter huermantz sindt/nar thet motte skee for
wdhen syndt/oc Gudtz fortørnilse/paa thz han kwnne iw noghn̄
giøre salig/oc drage till Christum/
¶ Men nw will huermandt saa bliffue hooss sÿn mening/och sith
sindt/att han will seg effter inthe menniskins willie føÿe/wdhen
allene efterfølge sith strage sindt/oc fortredelige bliffue hooss sÿn
ad roma. xv mening/dog at sanctus Paulus haffuer saa sagt. J schule meer skø
de oc agte thz som er andre menniskirs willie och fordell/en eder-
eghn̄ oc huer scal wele teckis sÿn ieffncristhn̄ till gode oc forbædrīg
¶ Ther som boner oc faste en wore noghn̄ trengsill/modt wor frii
hedt som the icke ere/wÿ schulde en tha wære prelaterē lydige ther
wdi nar wÿ icke maa wære noghen offuer magt modstandige/wdē
then

thē som will oss trenge wdi syndt/eller til noghz syndeligt sålycke
¶ Men nw er faste skickedt oss till gagñ oc een skerm modt syndt
oc syndig orsage/oc icke forplicter noghen/wdhē thē som er karsk
oc swndt/ oc haffuer fordi twang behoff/till att spæge och tæmme
then gammelt Adam/som altidt haffuer och bruger eett weldigt ty
rannye wdi wort syndige legomme/
¶ Icke findis ther heller noghz wildt wdi faste hooss prelaterne
(wden wÿ schulde alle søge theris bordt/at the saa kwnne spare ka
ast oc tærig)oc besynderlige hooss the prelater sō haffue fra thz første
skickedt oss fasthen/nar the wore saa strenge oc frōme/at the haff
de henne icke fall for penninge. Jeg tha well wedt att faste er een
aff the mÿnste dygder/om hwn besÿndis wdi seg selff/men hwn er
tha moder till mange dygder/om hwn offuerweÿes mett all sÿn
fruct/oc holdis wdi een retsindig mening/for wdhen all wrang och
falsk loffue/som kan till henne settis/anthen wdaff wanwittighz
eller daarskaff/ ¶ Ther som
hwn haffuer icke kierlighedtz oc miskūhedtz dygder till met følgere
tha er hwn wbehaffuelig for Gudt som Esaias propheta haffuer oss esaie lviii
merckelige lært/Thet giffue Gudt att wÿ kwnne altidt sparlige
tære/tha haffde thet icke wæridt aff nødt/at beswaaridt oss mz no-
ghen faste/dog at hwn er inghen beswaaring wden the wwillige/
Wÿ see blant thenom som willige ere mange ther faste icke alsom
eniste kirckins budhen faste/men giøre ther fast offuer
¶ Thi lader ieg meg tycke/at faste icke andhet er/en een kierlig
willie/oc huo som hanwm haffuer/hā klager inthe paa faste/In-
ghen nagger ther heller oppaa/wdhen riige oc mectige folk sō al-
drig wille gierne faste/nar the om fastedage haffue altidt hafft saa
stor leckerhedt met krwdt prÿlle madt oc klÿngerkaast/at theris fa
ste offuergick wdi offuerflodighedt then menighe mantz gÿlde och
gestebudt/ Howiske folk pleÿe mett stor blygsil att tale theris terff

paabwghens wildt/nar thz siwnis att ware een groffhedt oc eett
fraadtzerij. Mē nw talis om inghē ting saa rwndelige oc saa flitt-
elige som om bugefylding/ligerwijss sō all wor welferdt ther hen
gde oppaa/eller oc noghen haffde seg fasthz till døde/eller wdi an-
dhen dodelig krankhedt/kwnne wij aff kiødt oc flesk worde wdødes-
lige/oc frij for all krankhedt/ tha motte wij saa mannelige strijde
for wor frijhedt/

Men nw ere the bode dodelige oc krancke som æde altidt kiødt oc
inthz faste/oc maa wel ske att een part aff thenom som æde kiødtÿ
faste/giore thz neppelige een andhen faste. Thette er tha ike sagt
ÿ then mening/at ieg foragter alle thenom som æder kiødt om fas-
tedage/oc besynderlige nar the ere krenckelige oc haffue ther till
nødt/

¶ Jeg well wedt att nødt oc kerlighedt bryde alle mēniskins bud t
sett oc skicke/ther fordi icke haffue magt/nar som mēniskins well
ferdt oc salighedt/ere bestedt wdi fare. Madt oc drikke ere skapte
for mēniskins skyldt/oc icke menniskin for theris skyldt/dog icke
giordis behoff/at ieg schulde thette orsage nar kirckins budt ere ic-
ke flere anrørindis/en the som ere karske oc swnde/ledelige oc aar-
kelose/ther fordi haffue twang behoff/att the aff for møghen kæ-
de skyndis wdi mange legomlige synder

Oc att faste er gudt tacknēmelig/nar hwn holdis oc brugis wdi
een retsindig mening/kan ÿ mange maade bewijsis/nar Chrūs
haffuer oss oc saa beskreffuett huess wilkaar wij schulde faste mett
Matthei.vi Sa siger han hoss Mattheum. Nar ÿ wele faste/schule ÿ icke wæ-
re sō øgēscalke/som gøre sith ansigt mijsligt/at the scule ansees aff
mēniskin for theris faste. Sandelige siger ieg eder (sagde Christ-
us) theris løn haffue the wntfanghz. Men nar thu faster scal thu
two oc smørie tith ansigt/at thu scalt icke ansees aff mēniskin for
thijn faste/men aff thijn hīmilske fader som er ÿ løndō oc tha scall
thin fader

thin fader thz haffuer seett y kondom/ther fore kom teg. obebarlige
Framdelis sagde han saa hooss samme Mattheum/till Joannis Mat. ix.
Baptiste discipeler/then tidt the sporde/huar fore the offte faste-
de/oc Christi discipeler thz icke giorde. Mwnne brudgomens sø-
ner (sagde Christus) kwnne sorge oc græde/then stwndt brudgom
men er hoss thenom. Men the dage schule tha komme/nar brudgom
men worder thenom fra taghen/oc tha schule the faste. Oc ý såd-
hedt haffue the saa giortt/ther wij kwnne merkelige beside aff såc
ti Pauli sendebreff till the Corinthier/huar som han i blant stor ii Corin. xi
trengsil oc modtgang hanwm offuergick/opreyner oc saa faste wdi
møghen hwnger oc tørst/
Oc ther som faste haffde icke warridt gudt taknemelig/tha haff i Corin. vii
de icke sanctus Paulus lært giffte folk att the schulde fyre somme
tider/oc paa thenom icke bruge naturlig samgang/oc besynderlige the
tider/nar the wele bede oc faste/Oc ther som noghen will sige. Wij
well wyde at faste er godt/ nar hwn haffuer syne fry wyllkaar/oc
inghen trengis till att fasthe/
Ja myn wenn thu siger fast/at mandt schulde faste aff syn eghen
fry willie/oc huert menniske nar thz haffuer ther til lyst. Thz er saa
faare sielden at somme haffue ther til lyst. Ther motte saa mange haff
lyst til/at bescriffue oss noghen faste haffde icke storlige warrit aff nød
Jeg will dog sige myn mening her till aff myn faa kwndig-
hedt. Saa er myn tro. Att dess meer wij haffue wor eghen willie
wdi nogher ting/ dess myndre werskyldt haffue wij hooss gudt/Oc
fordi tror ieg/att then som faster een dag aff lydilse/mett then me-
nige cristen kircke dog aff een godt willie/haffuer ther fore større
forskylding oc behaffuelighet hooss gudt/en han fastede andre x da
ge effter sith eghett sindt
¶ Thet er Gudt saare lefft/at wij wellwillige giøre een andhens
willie wdi sommelige ting modt wort eghz sindt som Christus icke gi
orde syn willie men syn faders oc wor willie. Thet haffuer/
Alt no

alt noghet paa ſeg att ther findis ſaa møghet budhet wdi ſcriffthen
ad roma. xiii om kerlighedt/Er thet ſaa (ſiger Paulus) at thÿn broder er bedrøffuet for madt ſkyldt/tha bruger thu icke kierlighedt modt hanū
Om bøner wÿ ſchule bede/oc till hwem oc met huadt wilkaar/the ſchule giøris/ſcall om talis ÿ thette neſte ſwar her nw efftersølger
¶ Oc fordi ſiger ieg endelige til thette ſpørſmaall/ſom haffuer ſport/Om menniſkins budt ere Gudt tacknemmelige/at alle the ſætt oc ſkicke ſom føÿe ſeg effter Gudtz willie oc budt/eller forde oc fremme ſamme Gudtz budt/eller oc ere een forwardſtill/ſkioldt oc ſkerm modt ſyndt och ſyndig orſage/the ere alle Gudt behaffuelige om the rettelige brugis/oc ther ſettis till thenom inghen falſk loffue/eller wrang tro oc ſækerhedt/och ſom wÿ ere plictige att fly all ſyndt ſaa ere wÿ oc plictige at holde ſamme budt/nar ſynder thenō for wdhen kwnne neppelige wndgaas/
¶ Oc fordi burde thenom icke/at kaldis menniſkins bare oc blotte ſætt/at the wdhen twÿll ere aff Gudtz raadt begynte oc wedtagne dog at han haffuer ther till brughet menniſkin/at the ſchulde wdgaa/ſom han ÿ mange maade bruger ſÿne creatur/ſegh till loff heder oc ære/Wÿ thett wÿſſelige troo/at thenom kommer alting till gode (ſom Paulus ſiger) ther elſke Gudt
Ibidem viii ¶ Oc hengde ther en noghen føÿe brøſt hooſſ ſamme budt/tha for drager wor herre ſamme brøſt aff ſÿn wbegrÿbelige naade och miſk
i. petri. iiii wndt/om meninghen er ſimpell oc godt/nar inghen ting kan wære ſaa fuldkommelig ÿ thenne werdhen/att hwn haffuer tw noghū brøſt/oc fordi haffuer ſanctus Petrus ſaa ſagt at kierlighedt betecker mange ſynder. J huar ſom han findis/tha er han icke for wdhen fruct/nar han er aldrig leedig eller aarckeloſſ/

8 ¶ Thet ottende ſpørſmaall/

¶ Om mandt ſcall fÿre/dyrcke eller tilbede helghen eller theris belede/oc om the ere wore patroner eller forſwar till Gudt

Swar

Swar

Jeg kan well tencke att mange aff thette swar och nogre andre/ wele sige/at ther nw forklaris oc wdtrockis nogre stocker/wdi sō me lerdomme y then helKige kircke noghet wydere och met storre flydt en tilfornet er giort/oc for then sag wære nøttigt/att thette Lutherij er opkommet/om thet icke en wore saa klart och gott y an dre maade som thet burde att wære/nar wij kwnne nw faa orsage oc nodis till att lære then menige cristhen mandt/noghet ydermere/en the haffue tilfornett hørtt/

Huore ther om er/er ieg nw icke well ledig at forklare noghet wydelige. Men sanctus Paulus gleder seg ther wdaff/att Gudtz budskaff gick fore seg/dog att thet kom till paa then wrange syde Thet er skeedt fra første begyndilse/at wdaff stor trette er kōmen stor grantsche/oc serdelis paa the stocker som ere trettin anrorindis Dog(dess wær)att saadan grantsche haffuer wnderstwndwm/ giort fyre eller sex tretter/for en een kwnne stykkis/ ad philip. i

Then tidt cristhendommen haffde lawheffdt paa syne lerdōme och syn troo/tha giordis icke andhen grantsche behoff/en een simpell loffue oc eett retsindigt hierte. Thet gaar nw mett nogre lerdō me wdi then cristhen kircke/som thet hender een rig mandt/ther haffuer paa syn eiedom bode breff och lawheffdt. Then stwndt han nyder syn lawheffdt/oc inghē kalder paa hans gotz oc eiedom tha gemmer han syne breff och bruger thenom icke. Men ther som han trengis fra syn lawheffdt/tha opsøger hā all thē bewiisnig som hā haffuer paa at staa ther hā dog altidt haffde mē icke altidt brugede

Saa findis thzoc saa mett mange blant cristhendoms lerdōme seeder/ordinantz oc skicke/ther hwn haffuer altidt fredsōmelige be sydhz/wdhē huess nogre kiettere haffue wnderstwndwm fort ther trette oc twilsmaall iblant. Oc for en the thz giorde/tha lodt kirc kin seg tycke/att hennis eenfoldige tro/war henne nok/som war

hennis rette lawheffd. Men sidhn̄ hwn kwnne thet ick nyde/tha
haffuer hwn opsogt syn bewiisning/ther hwn haffde bode wdi scri
ffthn̄/oc wdi the hellige apostelers oc apostolorum discipels sætt oc
skicke/ther hwn haffuer altidt hafft men icke altidt brughꝫ/
¶ Skeer thꝫ fordi saa at wij nw nogꝫ foregiffue mꝫ større beskeede
en tilfornet er skeedt/eller hørt/wij giore tha icke andꝫ en bruge
then hellige kirckis gamble bewiisning/ther hwn haffuer altidt
hafft/men icke brughꝫ wdhn̄ nar som behoff giordis. Fordi at kirc
kin behiolt syn lerdom met fredt oc for wdden all giensielse/saa lē
ge att kiettere nw y thn̄e tidt/haffuerført bulder/oc trette/blantt
then menige cristhen mandt/huilkedt bulder ther er saa stortt/att
thet will wdhen twyll giore fyre eller sex tretter/for en thet bliff-
uer stylledt/som thet pleier altidt att gaa/nar wij wele for møghet
ransage/oc diwbelige grantsche the stocker wij icke maa/oc icke la
de oss nøye mett een maadelig wiisdom som menniskin er aldelis
nock/at Gudt motte beholde noghꝫ tilfornet/som han haffuer godt
rett till/
¶ Thenne trette om helghens ære och dyrckilse/er icke ny i then
hellige kircke/dog att hwn er nw nylighen opropt/nar hwn war
begynt wdi cristhendommen for vii hwnderdt aar/men sidhn̄ styl
ledt wdi nogre hwnderdt aar. Saa war hwn opropt for fyre hwn
derdt aar wdi sancti Bernhardi tidt/oc atther styllet wdi iii hwn-
derdt/saa lenge at thet Beemske kietterij bleff opropt nw for hwn
derdt aar/ther oc haffuer wæridt stylledt blant cristhett folk y saa
lang tidt/saa lenge att Antichristi drawantere ere nw forsnymen
indfalden som glwbindis wlffue wdi then hellige kirckis lerdōme
oc haffue opropt icke alsomeniste thet kietterij/men andremange/
som wore aff gammill tidt fordømde/wdaff menige cristhendoms
raadt/formedels then hellige scrifft wdlagd met retsindig beskede
formedels Gudtꝫ sandrwge obenbarilse/oc then Helliandtꝫ Gud-
dōmelige

dommelige indskudt/

¶ Saa offte som kiettery ere begynte wdi then hellige kircke/ och ē modt cristelige lerdomme/ tha haffue Jesu Christi statholdere/ thñ hellige kirckis forstandere strax eendrectelige besøgt then hellige scrifft/ the hellige apostolorum sæt och skicke/ hellige Martyrums seder och exempill/ och Gudtz obenbarilse/ thenom haffue the aff Gudtz raadt/ grantskedt till prycke/ oc saa paa thet siste affsagt for een rett/ huess the haffde fwndhet sant at wære/ mod all then forgifftige lerdom/ som kiettere haffde berammet aff eet forswffedt hierte oc eet forbystridt sindt/ till at orsage syndt oc wdygdt/ till at spotte Gudt oc helgen/ embede oc werdighedt/ oc till att forføre alting wdi blodt oc bulder/ trette oc hadt/ syndt oc sorg/ roff oc mordt/

¶ Maadelig grantsche haffde tha wæridt allerbest/ och wdhen fare men effter thi wij nødis oc trengis aff cristhendoms obenbare fiender/ tha maa wij och giffue tilkende/ att oss fattis huerckin hender eller tender/ nar behoff gioris at thet kan komme wor Gudt till loff heder oc ære/ ther bør helst at nyde the gaffuer han oss giffuet haffuer/ om the noghen tidt schule rettelige brugis/

¶ Huilken som icke wdi thenne tidt/ bruger then naade Gudt hanwm giffuett haffuer/ till att affwærie oc saa mett syn halss om behoff gioris/ thenne Gudtz fortørnilse som nw skeer/ i then menige cristhen kircke/ tha er han Gudtz ~~samtyckere~~ oc een tilskyndere till forredere
all then syndt oc wdygdt/ som nw brugis oc bedriffuis/ modt Gudt oc helghen/ modt dygdt och ære/ modt sacrament och thet gantsche cristhendoms samfwndt/

¶ Icke gioris heller thette spørsmaall wdi andhen mening/ en att the kwnne øde legge ther mett Gudtz tieniste/ prebender och andre kirckins læn oc renthe/ ther siwnis att wære fwnderede Gudt och gode helghen till loff/ oc thet menighe klerckery/ till hielp och bestandt/ oc saa manghe fattighe menniskir till

 hielp oc

hielp oc trøst/ som ther bode fødis oc kledis wdaff. Oc haffuer en
thz wærldt forsommett aff noghz klerckerÿ/ther findis tha man-
ge gode mendt/som haffue rwndelige nock brughz kirckins læn oc
renthe/mange fattige mēniskir till hielp oc trost/

¶ Saa haffuer oc gudt forseett att mange schule kōme mett tidhū
ther i sāme maade schule seg føÿe effter hans benedide willie. Oc
merckelige nock befinde/at huess the haffue aff kirckins læn oc ren
the wære thenom antwordett till tror handt att besørge ther wdaff
fattige oc arme menniskir/

¶ Oc nw først att sige/tha agter ieg icke wdi thette swar/att orsa
ge thū wrange simpelhedt oc simpell wranghedt/som findis hooss
thū menige cristhen mandt/om gode helgen/ther the wnderstwn
dwm saa paa kalde/att the plat forglēme gudt/wdi saa maade eff-
terfølgendis theris eghz sindt/oc icke then hellige kirckis/cristeli
ge seedt oc waane/

¶ Saa fidis ther oc brøst oc gantsche stor paa theris sÿde/som for
agte helghens paakaldt/nar the føre oss wdi the mÿstancker/ther
then hellige kircke haffuer aldrig tilbrwtt. Oc thett skeer/att the
beskære saa kort nogre ordt som findis wdi scrifften/att the maa
icke nyde thū grwndt oc beskede/som the haffue hafft hooss alle læ
refædre aff arilde tidt/ men wele thenom drage oc wriÿe till theris
ketterlige menig oc sindt/Saa at huess trette som fidis om thūne
artickell/ hēger icke wden paa eett ordt eller tw/ther the tage saa
saare kort/dog at scrifften tager thenom moghz wÿdere/hulkedt
the oc well wÿde/mē icke wele nw bekende/nar the haffue seg for-
tredelige foresett/at huess the haffue wredelige anheffuett/wele the
staaltelige forfølge/ i huore thz kan nw bestaas/meett rett eller w
rett/skell eller wskel/sandhedt eller loghen. Strax the hore thet
te ordt/att tilbede/tha anāme the thett saa kort/oc sige att huess
thz brugis noghett creatur till ære tha er thz strax eett affgudÿ nar
the

the wele sige/att inghen maa tilbedis wdhen gudt allene. Att in
ghen scall tilbedis wdhen gudt wdi een besynderlig maade/thett
kendis wÿ gierne/oc tacke then sandhe Gudtt att wÿ haffue lengē
wÿst/

¶ Men wÿ finde dog sāme ordt wære brughz wdi scriffthen/Kon- i.regū.xx. oc
ger Prester oc Propheter till ære/saa att the ere tilbeden mett yd xxv. oc ii.reg
myge knæfaldt neder paa iorden/. ix. oc iiii regū
¶ Oc ther som kiettere wele sighe/att the som giorde thū ære Kō v.
ger oc andre gudtz statholdere/haffue thenom icke anseett/mz saa
dan ære/men gudt huess befaling the haffde. Thett sāme sige oc
saa wÿ att helgen schule icke ansees for theris skyldt allene/men
wdi thenom scall gudt agtis oc ansees. Wÿ well wÿde att Chrūs Joan. xvi.
saa sagde hoss Joannem/J huad somhelst ÿ bede mÿn fader wdi
mitt naffū thett schall eder wÿdis/
Icke haffuer heller noghen helghū saa sagt/huadt som bedis oc be
gæris wdi mitt naffū thz scall skee/dog thz er wrangelige indført
wdi tree eller fÿre legender som ere screffuen om helgen/aff huilke
then menige cristhū kirckis seeder icke schule eller maa wredelige
dømmis/nar hwn tilsteder māge støcker/for cristhū folkis wlem
pe skyldt/paa een tidt/ther hwn tha icke giffuer magt. Att thett
icke skeer aff kirckins brost eller wildfarilse/bewÿse oss merckelige
the bøner som læsis wdi kirckins tider/nar wÿ loffue gudt wdi sÿ-
ne helgen/ther wy kalde collecter/ efterfølgendis ther wdi latinē
wdi huilke collecter/wor tale icke giørs till nogre helgū/men till
gudt/
¶ Icke beslutti heller sāme tale oc bøn i thū mening/att wor wil
lie oc begæring scall oss wÿdis/for medels thenom/eller theris off
uerflodige werdskyldt. Men at bode wor bøn/oc theris inderlige
begæring for oss/maa wÿdis formedels wor herris Jesu Chri wer
dskyldt/som leffuer oc regneer mz gudt fader/wdi thū helliandtz

eenighedt/een sandt Gudt ewinnelige

¶ Wdi thēne mening giørs alle the bøner/som læsis i then helligs kircke/Gudt till loff oc ære wdi seg oc sȳne helghen. Men wȳ kwnne dog bewiise aff then hellige scrifft/at nogre aff the naffn sō Gud besynderlige tilhøre/maa och saa sigis om menniskin och tilleggis Gudtz creatur/oc att thet er icke alsomeniste someligt men och saa børligt nar thenom bør at effterfølge aff therris yderste formwge nogre aff Gudtz eiedomme kan aff nogre scriffter bewiisis. Saa siger Christus I schule wære fulkōmelige/som eder himmelske fader
Matthei v er fwlkommelig/

¶ Thz som han er aff sȳn Guddōmelige natur/bør oss at wære wd aff hans Guddoms naadelige gwnst oc gaffue ther han oss mett begaffuer/nar wȳ thz indelige bede oc begære/

¶ Ther scriffuis hooss Joannem/at Christus war liwss oc icke Joannes Baptista/Men Crūs haffuer tha sagt hooss Mattheum til
Joannis i sȳne apostell/I ere(sagde han)werdsins liwss oc fordi nar thette ord
Matthei v liwss/maa wdleggis wdi all sȳn wȳdhedt/tha war bode Christus liwss oc Joānes/ Chrūs war thz sande liwss/som aff sȳn Guddommelige natur/opliwste thē gātsche werden. Mē Joānes oc the ādre Christi discipeler/wore eett liwss/som war optendt/aff thz sandhe liwss Christo Jesu/till att opliwsse framdelis for andre/mett lerdom oc cristelige exempill/ther the mett liwsde mange menniskir till himmerigis riige/

¶ Desligest swarede Christus eett wngt menniske hooss Lucam ther saa talde til Christum/Gode Mester huad scal ieg giore at ieg
Luce xviii kan faa thz ewige liff/huȳ kalder thu meg god(sagde Chrūs) nar som inghē er godt wdhē een/oc thz er Gudt. Men han haffuer tha
Ibidem vi. sagt paa eet andhz stedt hooss sāme Lucā/at eet got mēnisk giffuer godt fruct/wdaff thz hierte/som haffuer eet got liggende fææ/att Gudt er godt/thz er hans Guddōmelige natur. Mē att mēniskin er godt

er godt thet er Gudtz gaffue/

Saa kwnne wÿ met thw ordt forklare then modstandighedt/som
findis wdi the ordt/ktwsß oc godt. Saa siger Gudt offte wdi scriff- Leuiti. xix
then/I schule wære hellige fordi ieg er hellig/dog wÿde wÿ well
at Gudt er allene hellig/allene herre oc allene offuerst/ thet er/
han haffuer all hellighet at skiffte met andre/nar alle the som ere
hellige/haffue theris hellighedt aff hanwm/Inghen er heller mi
skwndelig wdhen Gudt/Men Christus haffuer oß tha budhet ho Luce vi
oß Lucam/at wÿ schule wære miskwndelige/som wor himmelske
fader er miskwndelig/som lader syn sooll oprÿnde/bode offuer ōde
oc gode menniske/oc lader himmelin reÿne offuer retferdige oc wa
retferdige/aff desse faa steder wdi scriffthen/kan mand see/hwadt
thz er een farlig ting att grÿbe scriffthens ordt mett staallhanske/
oc thenom icke tage wdi then rette mening/wdi huilken the ere bo
de talde och screffne/

¶ I then samme mening/kaldis Gudtz milde moder Maria/wo
ort haab liff och sødme/icke fordi at hwn saa er wdi then første och
kortiste mening/men nest Gudt/saa at thz liff han haffuer at giffe
ue dødelige menniskir/kan hwn thenom forhuerffue met sÿn helli
ge bøn. Wÿ pleÿe at sige om then wen̄/som wÿ sette stor laffue till
at han er wort haab nest Gudt/nar wÿ begære hans hielp oc trost
wdi nødt oc trang/och arme mennisker som icke ere werdige at sool
scallskene paa thenom/kwnne icke taale for theris store homodt/
at wÿ kalde thē̄ milde moder Mariam wort haab oc trøst nest Gud
ther hwn haffuer baaridt oc født aff sith Iomfruelige liff/och met
sÿn hellige bøn haffuer hugswaled saa mangt eet sorgefwlt hierthe
oc trøsthet saa manghen mÿstrøstig conscientze/

¶ Then retferdige Gudt ansee snarlige thenne forgifftige tidt/
till at straffe the wbluge skalke/sō huerckin spare helghē̄ eller gud
Een krwrēdere oc een boleree kalder syn boole sith liff oc sith hierte

Korn̄ oc then̄

8

Oc thenom fortycker att wij kalde gudtz moder wort liff/som haf
uer wntfanghett/draghett/oc fodt wdi sith Jomfruelige liff/ all
werdsins liff haab oc salighedt/

¶ Icke er heller wor loffue dess myndre till gudt/men møghz dess
større/att wij begære theris bøn oc werdskyldt /nar som wij ther
wdaff besinde hans miskwndt att wære gantsche stoor . Tenckin
dis att ther som han giorde thenom aff syndige mēniskir gode oc be
haffuelige helghen/for then stadige loffue the sette till hannwm/
Saa will han oc saa for sāme sag ansee wor skrøbelighedt /oc oss
mildelige benaade effter wor hierthens begæring/oc for theris hel
lige bøn skyldt/

¶ Om noghen haffuer eett dodeligt saar eller anden kranchedt/ic
ke setter han fordi dess myndre loffue till gudt/att han kalder till
sig een godt læge/Men ther som han thz icke giorde /tha frestede
Eccles. xxxviii han gud/oc fortørnede hanwm saare/effter thi at gud haffuer skapt
læger oc lægedom/menniskin till hielp oc trøst Eller om noghett
menniske haffuer een hierthens sorg/ther inghen kan raade bodt
wdē gudt allene/oc ther fore bær syne raadt till gode oc wyse mēdt
icke foragter sāme menniske gudtz hielp oc trøst/ eller setter dess
myndre loffue till gudt/men han begær thz aff menniskin hwn er
hanwm plictig/

¶ Fordi at huess raad/sindt/oc wijsdom wij haffue wdaff gudt/haff
ue wij till tror handt oc wdi forlæning/ thenom till hielp oc trøst/
som ere tørfftige oc haffue saadane gaffuer behoff/Oc nar wij kalde
paa helghens hielp oc trøst/giore wij thz icke fordi at wij tror wæ
re større mildhedt oc barmhertighedt hooss thenom en hooss gudt/att
the schulde fordi dess snarere høre oss en gudt Men anseendis wor
wwerdighedt/taare wij icke wære for møghz dierffue hooss worher
re oc gudt/oc fordi bruge wij ther till/hans tacknēmelige wenner
oc ther mett ære thenom som gudt haffuer besynderlige giortt heder
oc ære

oc ære/Centurionis tro er moghet loffuett oc prÿst wdi thȳ Euan Matth. viii
geliske scrifft/ther sagde seg wære dess wwerdig at Chrūs schulde Luce vii
komme wdi hans hwss/

¶ Eller hwem er then som kan met rette straffe then qwinnis yd- Matthei ix
myghedt/som icke torde gaa wor Herre wnder oghen men sagde Luce viii
wdi sith hierthe/Er thz saa at ieg alsomeniste tager paa hans kle Marci v
der tha worder ieg karsk oc swndt/

¶ Thi lader ieg meg tycke ÿ sandhedt/att saadan ydmyghedt for-
mÿnsker icke wor loffue till Gudt/men henne meer forøger/huadt
er tha thet/som kiettere oc skalke icke giffue lack ÿ thenne tidt nar
the fornømme at the gierne høris aff løsactige menniskir/

¶ Then herre er alsombarmhiertigst som er bode selff miskwndelig
oc haffuer alle sÿne retsindige tienere miskwndelige. Aldrig er no-
gen herre saa godt/at han sigis miskwndelig/nar hās wnderdane
fogeder oc embtzmendt ere tyranner oc skalke. Thi foragte wÿ ic-
ke Gudtz miskwndt ther fore/at wÿ giore andre miskwndelige mz
hanwm/men hennis wsieligħz oc wbegribelighedt ther wdaff besi-
dis/nar han er fordi Gudt/at han kan skiffte sÿne gaffuer mett sÿ
ne wduolde børn̄/

¶ The spottere ther saa berømme seg aff Gudtz miskwndt/att the
wele hanwm inghen retferdighedt offuergiffue/ere kiettere oc icke
wÿ/som ære hans miskwndt bode wdi seg/oc sÿne helgen/ther hā
saa skiffter met thenom/at hwn aldrig formÿnskis. Then som set
ter loffue till Jesu Christi dødt oc pÿne/oc till hans hellige mādō
som ere creatur/icke haffuer han fordi noghen mÿsloffue till Gudt
eller Guddoms natur/

¶ Icke lÿgne wÿ heller Gudt ÿ saa maade wedt noghū weldig her
re eller streng Furste/eller een grwm oc haardt tyrañ/som kiettere
wele sige/ther pleÿe aff saadan statt och herlighedt/att oppeholde
theris Furstelige agt oc ære/om wÿ wele thz redelige dømme/eller

 oc till

oc till at bestyrcke theris welde oc magt/swarhz oc trengsill/nar
thet ylde tagis/oc wredelige dømmis /oc fordi at huer mandt skal
icke løbe thenom wnder øghen/mz huess huerff oc ærinde noghē
kan haffue till samme Furste/tha haffuer han hoffmesterr/raadt
hoffsinder/ daarswenne/camerswenne/oc drawanttere/ther offte
pleye at røgte then menige mantz ærinde hooss Furstē wdhen han
will aff besynderlig gunst oc naade/høre noghen selff till ordtz

¶ Wi di saadan mening besynde wy icke then milde oc barmhierti
ge Gudt/ther wy wiide mære saa mildt oc godt/at han icke er al-
somenîste redeboon till att høre bøn men biwder oss welwillighen
syn gunst oc naade/hyllist oc wenskaff/nar wy ere redeboon till at
føghe oss effter hans Guddommelige willie/ther inghen werdslig
Furste eller weldig tyrañ pleier at giøre/oc serdedelis nar wor her
re seer oc fornommer wor twetige ydmyghet/oc ydmyge twet/Aff
een staalt oc homodig dierffhedt/lader han seg y sandhedt inthz aff
trenge /

Esaie.lxvi. ¶ Saa taler han wdi scriffthen/ Hwem scall ieg mildelighe ansee/
wdhen then som er ydmyg rædt oc forfæridt for myne ordt . Thet
er en syndt/at bruge noger menniskis godhedt/for wdhen een be
qwem och een skickelig twet och ære/en sidhen then alsommectiste
Gudtz godhedt/naade/oc miskwndt/

¶ Wor herre will tilbedis æris loffuis och priisis/icke som mandt
driffuer fææ oc swyn till marcken/eller før sommer y by/mē mz
een erlig beqwemhedt/oc enbeqwem erlighedt/met knæfaldt/och
een bøgdt halss som icke er for møghet strag eller stindt/oc ther ic
ke taar oplade syn øghen oc see till himmelin/met then obenbare
Luce.xviii syndere/men slar seg for sith bryst saa sigendis/O herre Gudt/
ansee icke myn wwerdighet/oc myne synder mē thyn eghñ godhed
oc fordi miskwnde teg offuer meg . Om noghñ stor oc mectig herre
er from oc godt icke schule wy fordi wærete for wdhñ tilbørlig twet

oc erlig

oc erlig blygsil/men dessmeer wære twttige oc bluge/at hã er good
Saa er thz oc saa till borligt at wÿ oss ydmyge for Gudt mett all
tuct oc ære/ydmyghedt oc blugsill/at wÿ schule icke mÿsbruge hãs
godhedt/met wor wtuctige dierffhedt
¶ Gudt er miskwndelig thz kẽdis ieg gierne/mẽ hã kan tha straffe
wort homodige skalkhedt/nar behoff giors. Sanctus Paulus haff
de icke dess mÿndre loffue till Gudt/at han begærede/the cristhũ
folkis bøn som bode wdi Rhom/Saa sagde han/Brødre iegh be- ad. Rho. xv
der eder formedels wor herre Jesum Christum/oc then Helliãdtz
kierlighedt/att ÿ hielpe mett edre bøner for meg till Gudt/att ieg
motte frelsis fra the wantro mẽniskir som ere wdi Jodelandt/
¶ Thette giorde sãctus Paulus icke alsõeniste wdi sith sende breff
til the Romere men oc saa wdi andre flere aff sÿne hellige episteler
¶ Icke haffuer heller thz noghz paa seg /nar the sige/at leffuendis
mẽniskir oc leffuendis helgẽ maa weil bede for huer andre/nat thz
biwdis oc begæris paa mange steder wdi scriffthũ/men the affgã-
gne oc døde kwnne thz icke giøre/Forst tha er Helgen icke døde/sõ
haffue sagt godenat thũe syndige werden/men the haffue nw førßt
begynt at leffue/at the ere mz Gudt bleffuen wdødelige/
¶ Ther nest/motte thet wære een wnderlig ting (som sãctus Hie- Hieronÿ cõtra
ronimus haffuer sagt)at ther sãctus Petrus heller Paulus/wore Vigilãtiũ.
her dødelige paa iordẽ/tha haffde the magt at bede for thenõ sõ wo
re theris bøn begæridis/oc nw sculde theris mwndt wære saa luct
at the taare icke tale/oc serdelis sidhũ the ere sterkere wdi wiisdom
oc kierlighz och righere paa alle dygder/en the wore then siwndt/
the beswaaredis met theris dødelige legõme/och fordi nw møghet
beder wiide wort terffen the tilfornz wÿste ¶ Icke fattis
oss heller scrifft til thũe bewiisnig/om wÿ maa hẽne nyde wdi sÿn Genesis. xlix
rette oc edele menig. Saa sagde Jacob Patriarcha thẽ tidt hã sculde
døø om Josephs sønner Manasse oc Ephraim Mit naffũ oc mÿne
Oc i fæders naffũ

8

naffñ scall paa kaldis offuer desse børñ. Desligest haffuer Salomõ
Psal. cxxxi begærid taff Gudt/at han motte minde Dauid syn fader gott/then
tidt hã saa sagde/Herre kom i hwg Dauid/oc all hans sagtmodig-
ii Mach. vlt hedt/Om sancto Hieremia prophett læse wy saa/at han er thñ sõ
moghet badt Gudt for then hellige stadt Hierusalem/

¶ Oc wille noghen sige att the Machabeiske bøger ere icke wdaff
then edele scrifft/ oc i blant the wdueckde bøger/oc besynderlige ho-
oss Joderne. Sware wy saa/att ther som Joderne haffue magt att
domme paa edele scrifft och hellige bøger/tha schule mange bøger
settis wdaff then hellige scrifft/forst een part aff thzgamble Testa
ment ther kan saare bestyrcke wor cristhñ tro oc loffue/oc sidhñ thz
gãtsche ny Testamẽt /ther alle Joder icke meer agte en fabell oc
sqwalder. Skule Joder domme paa scrifften/tha bliffuer cristendõ
men sætt oppaa een løss grwndwoll/nar the haffue altidt forwãd-
xviii libr. de kedt the scriffter som skynbarlige drage indt paa cristhendommen/
ciuitate dei Om samme bøger/haffuer sanctus Augustinus saa sagt. Dog att
capit. xxxiiii Joder icke anamme the Machabeiske bøger for ædil scrifft/the a-
nammis dog aff then hellige kircke for sandrwg oc ædill scrifft/

¶ Nw framdelis som tilfornett er sagt/at som desse naffñ/liwss/
godt/fulkommelig/miskwndt/liff/haab/och andre flere bekõme
bode Gudt oc menniskin/men dog wdi atskillig mening/saa kan
thet oc bekomme seg/at bode Christus oc Helghen maa kaldis wo-
re middeler oc patroner/for oss till Gudt/dog wdi atskillig menig
Nar Christus er then ypperste oc beste middeler/ther allsomeniste
haffuer thz met syn lydilse forskyldett hooss Gudt Fader/at ÿ huo
somhelsth ther noghet maa hooss hanwm/thet nyder han aff Jesu
Christi werdskyldt/oc fordi ere Helgen middeler oc patroner wdi
een andhñmening/en Christus han er/Christus er for syn eghñ
skyldt/men the ere for hans skyldt/at for then behaffuelighz the
wore Gudt tacknemmelige wdaff/for theris stercke loffue/the set-
te till

te till hanwm/hans kiere søn Christum Jesum/oc aff thz wskyl-
dige leffnet the seg bewiiste wdi effter hans Guddommelige willie
then tidt the dødelige leffde wdi thenne syndige werdhen/

¶ Schule desse ordt saa korteligt tagis/oc saa nøye beskæris/ther
Paulus scriffuer till syn discipell Timotheum. Een er middeler i.Thimo.ii.
(siger han) emellom Gudt oc menniskin/som er Christus Jesus/
oc schule saa blotteligt wnderstaas/at han er then allene som scall
oc maa bede Gudt for menniskin/tha maa icke heller eett leffwen
dis menniske bede for eett andhz/till Gudt/nar han er ydermere
middeler for the leffuende en for the døde/men then mening haff
uer thz mãge modstandige steder wdi scriffthñ/som icke alsomeni
ste tillade men och saa biwde oss att wij schule bede for huer andhen
indbyrdis/

¶ Mele the oc sige/att the leffuendis haffue scriffthen mett seg/ oc
icke the døde/tha er ther till nw strax tilbørlige swaridt/huore the
døde haffue oc scriffthen mett seg/om hwn maa nyde syn rette me-
ning/oc wndfælde thenom en scriffthen/the hoffue dog stadfesting
aff Gudtz obenbaring/aff cristhendoms raadt/oc then menige cri-
sthenmantz samburde tro oc samtycke/som haffue standhet wdi mã
ge hwnderdt aar/sidhen the hellige apostell ere affganghen/hwil
ken stadfesting som er beskede nock att saa gammill een seedt scall
haffue magt/ther wijdelige nock scall forklaris wdi thet swar her
effter følger/till then artickell om skerdsijldt/

¶ Dog at ther som wij icke haffde andhen beskede/en thñ artickel
wdi wor cristhen tro ther saa lyder. Jeg tror helghens samfwndt/
huilken artickell/wdhen twyll icke alsomeniste beslutter leffuẽdis
menniskir/men oc saa retferdige siele/som ere wdi Gudtz hender Erasm. i mõ
oc ther till mett alle Gudtz hellige Engle/Om nogen hilser syn orandi
hellige Engill/som Gudt hanwm giffuett haffuer for een gẽmere
oc begær aff hanwm/att han scall forføre hans bøn till Christum

Eras. i modo orand ¶ Wdi sandhz (siger Erasmus Rhoterodamus) kan ieg icke forstaa oc besinde/ wdi huess maade thz mēniske wore straffeligt. Icke wore heller sāme engill aff saadan befaling/ noghū Gudt/ men alsem eniste Gudtz oc menniskins tienere/

¶ Will noghū sige (haffuer sāme Erasmus sagt) huadt giørs behoff at giffue engelen saadan befaling/ nar man kandt mz thz kortiste saa tale til Christū/ anāme myn willie. Hanwm giffuer Erasmus saadan swar/ huadt giordis behoff att giffue oss engle/ som oss schulde gemme och beware/ nar wy kwnne wære trygge nock aff Gudtz beskermilse? Men thz falt tha icke Gudt saa till sinde/ sō fra ewig tid thaffuer alting beramett/ icke effter mēniskine raadt oc sindt/ men effter syne eghen Guddommelige wille/

Actorū v ¶ Han gaff syne apostele thū naade/ at the krancke mēniskir som bleskyggedis aff sancti Petri skwgge/ bleffue karske oc swnde. Desligest the swette dwgge som haffde strwghz sancti Pauli ansigt/ och

Actorū xix skiortt som han arbeyde mett/ lagde paa siwge kroppe/ och paa the menniskir som were met dieffuelskaff besette/ giorde thenom strax swnde oc heellbreyde/ oc dog at then kraffi oc ære horde Gudt till/ hwn kō tha the hellige apostell wdi stor agt oc ære. The swette dwge oc skiortt for wdhū/ kwnne wor herre mett syn Guddommelige willie well haffue giort samme teghū/ men han wille tha ære syne tro tienere ther met/ dog thz er oss wmoieligt att sige skelig sag till Gudtz gierninger/

¶ Thz er tha myn tro/ at sō Gud fader wille æris foredels syn sen Christū Jesū/ saa wille oc Chrūs agtis och æris wdi syne discipeler oc at saa schulde skee war oss moghz notteligt til at rettelige besīde cristhū mēniskirs sāfwndt/ oc huad thz haffuer paa seg/ nar lēmerne bliffue wdi saa mange maade deelactige mz theris heffuett Christo Jesu/ ¶ Nw som sagt war om wor engell at wy maa hanwm hilse hwy maa wy icke thz sāme sige til Petrū

oc Paulū

oc Paulū? aff syn eghñ natur tha henger ther inghñ wredelighz ho
oss eller wrāg menig. Thz er cristeligt at tro hellige mēniskirs sie-
le haffne liff sidhñ the haffue forlat theris dodelige kroppe oc at tro
thenom leffue mz Chrō er oc cristeligt effter sācti Pauli mening/
sō haffuer saa sagt. Jeg begær at forløsis aff thenne dodelige krop ad Phili. I.
oc wære mz Chrō/ Att tro thenom frādelis wæ-
re tacknēmelige for Gudt/ for huess kierlighedt skyldt/ the icke ha-
ffue spartt theris liff ey arff eller eye/ ey gotz eller pēnige/ eller no-
ghñ andhñ welferdt/ er oc saa cristeligt. Jcke er thz heller wcriste-
ligt/ haffue then mening/ att Chrūs wille theris amyndelse wære
wdi høgtidt oc agt hooss oss nar hā wille selff æris her paa iorden for-
medels thenom/ ther han haffuer nw begaffuet mz wdødelighz/ eff-
ter thi han wille æris formedels thenom/ thñ stwndt the wore dø-
delige/ Thi er thz oc cristeligt at tro at hā for theris skyldt will oss
noghz giffue/ nar han haffuer mz thenon omkring wæntt alle som
hanwm bekende met hwilke han will oc saa domme all werden/

Oc effter thi at helghñs paakaldt icke andhet er/ en een øffuilse
wdi troen kierlighedtz fullkōmilse/ oc een stadfestig wdi wort haab
Hwij schulde tha sāme paakaldt foragtis? kan leffuende mēniskirs
werdskyldt/ kōme andre till gode/ Hwij schulde icke och saa theris
werdskyldt wære ganglig som nw regnere oc aldrig kwnne falde?
Jnghñ kan thz negte/ at helgen haffue iw stedtze begæring til wor ad Rho viii
salighedt/ som Paulus haffuer sagt till the Rhomere/ At alle crea-
tur ere biendis och wentendis Gudtz wduolde børns salighedt/
hwilken begæring icke andhz er en eendaglig bøn som the giøre for
oss till Gudt/ Jcke begære wij
heller andhet en att theris willie wdi saa maade scall haffue magt
hooss Gudt. Er thz saa som sanctus Joannes siger in Apocalypsi/ Apocalip. vi
Att Gudtz helghen robe heffñ offuer the weldige tyranner som the-
nom drepte oc trengde/ och samme heffñ begære the mett een hast/
at theris

8

at theris glede motte ther wdaff fuldkommis/wdhen twyll tha be-
gære the oc saa att alle theris metbrødre och metarffwinge/schule
fulkommis wdi all dygd och godhedt/helsth fordi/att nar the robe
heffn̄ tha giffuis thenom saadan swar. J schule en nw haffue taall
een lidhen stwndt/saa lenge edertt broderlige selskaff er fulkommz
som oc saa dræbis oc i hiell slaas/oc fordi kan thet icke wære syndt
nar wÿ begere aff Gudt oc theno̅/at thenne theris begering motte
daglige forøgis/som ÿ sandhedt icke andhz er/en een ÿdelig bøn so̅
the altidt giøre for alle Gudtz wduolde børn̄

¶Men kiettere lade seg tycke att the haffue saa stortt omhygge for
Gudt/att hans ære schulde ther wdaff formÿnskis oc foragtis/om
Joann. xiiij wÿ mett noghet paakaldt/ærede hans Helgen/Dog att Christus
icke selff froctede noghz for sÿn ære/thn̄ tidt han saa sagde. J huo
somhelst ther tror paa meg/tha scall han giøre the samme teghn̄ so̅
ieg gør/oc moget større. Then benedide oc almectige Gudt kwnde
well alting haffue skapt/oc giortt/wdhen noger menniskis hielp/
ther som han wille brughz all sÿn Guddo̅melige magt/me̅ han wil
le tha bruge wore foreldre till sÿne methielpere/oc dog att thet icke
andhet er en Gudtz naade oc miskwndt/huess ther skeer wdaff wo-
re foreldre/nar alting hør fordi till Gudtz ære/Gudt haffuer tha
besynderlige budhet at wÿ ther fore schule fÿre och ære/wore forel
dre/ther tha ÿ sandhedt icke andhet er/en at fÿre oc ære Gudt nar
som mandt ther met giør oc fuldkommer Gudtz willie/

¶Saa kwnne oc saa then mectige oc stercke Gudt/alting bestyre
regere oc skicke/for wden nogher menniskis hielp/men han wil
le tha ther til bruge menniskin/oc att hwn schulde ther fore elskis
oc haffuis kær/æris oc affholdis/nar samme ære och agt hørde tha
inghen till paa thet siste wden Gudt/Gudtz ære forminskis icke
ther wdaff/men moghet forøgis/att hans Helgn̄ æris oc affholdis

for hãs

for hans skyldt/ hanwm till loff oc ære/
¶ Then som agter oc holder wdaff een Furstis sendebudt/oc tiene-
re/icke foragter han ther met samme Furste/men hã wdi saa maa-
de meer agter/oc foroger hans heder oc ære/at han icke alsomeni-
ste will fyre oc ære Fursthũs eghen persoen/men och saa for hans
skyldt al e thenom som hanwm ere anrørindis/mett embede befa-
ling eller tieniste/Saa pleyr mandt att sige/Hwo som will icke
meg gott/hã gior icke heller myn swendt til gode/Saa siger ieg oc
saa att then som icke haffuer Gudtz wenner for øghñ/han haffuer
Gudt icke møghet kier/
¶ Icke haffuer thz heller nogz paa seg/nar the saa sige/Gudt la-
der seg inthz trenge wdaff mett noger bøn/desligest for en han be-
dis tha wedt han om han will thz giffue som begæris heller oc ey/
Ther som han will/skeer thz well wden wor bøn/nar hãs willie
er saa fast/at han kan icke wendis/Will han oc icke/tha kan in-
ghen bøn thz forhuerffue hanwm wdaff/Ther som wy motte giff-
ue oss wdi saadan daarlig snack modt Gudt/tha giøre wy aldrigh
Gudtz willie/
¶ Att wy maa grãtske huess Gudt haffuer om oss forseett eller huess
han will giøre eller lade for wor skyldt/haffue wy icke befaling el-
ler noghz budt wdi thñ gansche scrifft/Men at wy schule giøre hãs
benedide willie biwdis oss paa mange steder/
¶ Han wedt alting for en hwn noghen tidt skeer/han wedt oc saa
huess han will giøre eller lade for wor skyldt/men han biwder oss
dog att wy schule altidt bede/oc thz schule wy giøre met stor attraa
saa at wy aldrig lade wdaff att bede/
Then som ydelige beder/oc wdi een stadig loffue/han mwnde iw
noghz forhuerffue/som Christus haffuer oss selff lærtt hooss Lucã Luce xviii
I huadt han will oss giffue eller oc ey/sette wy gierne wdi hans hẽ-
der/och lade hans Guddommelige willie ther mett betemme/nar
 wy ære

8

wÿ ere ther wÿsse oppaa/at han huerckin giffuer eller sender oss no ghet wdhū huess oss kan wære nottigt oc bestādigt/oc fordi wele wÿ altidt bede/som han oss biwder/oc mett stor attraa/ligerwiiss som wÿ schulde trenge oc node hanwm noghz wdaff/sō thū widue giorde ther omtalis aff Christo Jesu hooss Lucam/att hwn trēgde een wretferdig dommere wdaff/then rett mett een traa bøn/som henne kwnne icke ellers skee/saa sagde Christus. Ther som thū wretferdige dommere i modt sÿn eghū natur/giorde miskwndt mett sāme widue/nødt oc trengdt aff hennis traa bøn/huadt kwnne ÿ tēcke eder Himilske Fader will giøre/som er barmhiertig och godt aff sÿn eghū natur/om ÿ ere warafftige wdi edre bøner och begæring/ Then wmilde dommere sagde saa/dog ieg huerckin rædis Gudt eller frøcter noger mēniske/men fordi thū qwinne løber meg saa titt wnder oghū/oc begær sÿn rett/tha scall ieg straffe hennis modstādere oc wforrettere/

¶ Men Christus Jesus haffuer sagt/Beder wdi een stadig troo/oc eder scall wÿdis bøn/huess han will giffue haffuer hā wÿst aff ewig tidt/men han haffuer oc wÿst for huadt sag han will noghet giffue oc fordi will han bedis om sÿne gaffuer/oc dog will hā wnderstwndum forhale thenō effter sÿn benedide willie/paa thz wÿ schulle altid bede/och dess ydermere optendis wdi een stadig troo/ och loffue till Gudt/

Icke haffuer thz heller noghz paa seg/nar the sighe/att sō helgen icke wÿde wortt terff oc begæring/saa wÿde the icke heller nar the scule for oss bede/oc helst fordi att the ere saa langt bestedde fraa oss oc desse forgengelige werdsins ting/att the icke wÿde/eller kwnne skønie huess her skeer paa iordhen/huore ther om er sette wÿ gierne wdi Gudtz hender/ som andhet møghett hans kønlige domme er anhēgendis /

¶ Men dog tro wÿ fuldkommelige att the icke beswaaris mett no-

ghet

ghen groffhedt/ther thenō kan forhindre/wdi forstandt/wÿtskaff
oc begreb/paa alting/wdhn̄ huess Gudt will thenom besynderlige
wære skiwlt fore. Christus haffuer sagt att the Engle som tiene
menniskin her paa iordhen/see dog altidt Gudt Faders ansigt wdi Matt. xviii
hīmelin/Hwÿ kwnne icke oc saa hellige menniskirs siele/bestede
hooss Gudt/wÿde oc see huess her skeer oc giørs blantt menniskin?
kwnne hellige Propheter/then stwndt the wore beswaarede mett
groffue oc dødelige kroppe/see oc wnderstaa huess ther schulde skee
mange hwnderdt aar effter theris tidt/Hwÿ schulde icke oc saa hel-
lige menniskirs siele/kwnne wÿde oc see nerwærindis ting/oc be-
synder lige sidhn̄ the ere frÿ och frelse for all groffhedt/syndt/och
wanwittighedt/oc oplÿste mett større gaffuer oc naade/en nogre
Propheter wæridt haffue/

¶ Nÿ wÿde oc troo moghz wære sāt/huess alle wilkaar wÿ kwnne
tha icke forstaa eller begrÿbe/Sāctus Paulus well wÿste/at han ii. Corin. xii
war optaghn̄ till thn̄ tredie himmell/oc han ther besaa the Gudtz
konlige domme/som inthe menniske motte bemæle/men han tha
icke wÿste om hans siell war bestedt wdi kroppē/eller oc ey/oc si-
ger fordi at Gudt thet wÿste oc icke handt/

¶ Saa troo wÿ oc saa moghz wære santt/oc wÿ dog icke wÿde huess
wilkaar ther henger hooss. Och ther som the icke kwnne wÿde wor
begæring wdi andre maade/heller huess her skede paa iorden/tha
kwnne wore hellige Engle thet wdhen twÿll bedude thenom/effter
Gudtz tilladilse oc wor begæring. Saa læse wÿ att Gudtz Engill Tobie xii
sagde till Tobiam. Then tidt thu giorde thÿn bøn/mett almwse
gierninger/oc begroffst døde menniskirs kroppe/tha offrede ieg oc
framforde thine bøner for Gudtz ansigt/

Er thz saa at Gudtz Engle glede seg / nar eett syndigt menniske
gior pligt och bodt for syndhn̄/wdi sandhedt tha haffue the oc saa Luce. xv
stor glede nar the føre wortt budt indt for thet himmelske selskaff/

8

Huilkedt budskaff icke andhet er/en een begæring oc een indgangh till Gudtz hylkist oc wenskaff/som er een begyndilse till een sandt oc retsindig penitentze/Sãctus Moises sagde till folkedt wdi syn liffs tidt. Jeg wedt(sagde han)at ÿ schule synde oc giøre ÿlde effter

Actorum xx. myn dodt/Sanctus Paulus oc saa. Jeg wedt(siger han)att effter myn affgang/tha schule indfalde blant eder/glubindis oc swaagre wlffue/som icke schule spare thũ fattige hiordt/kwnne the thz see aff Gudtz besynderlige gaffuer/dog mett the wilkaar/ther wÿ icke kwnne begrÿbe/wdi eet dodeligt legõme/Hwÿ schulde icke oc saa the hellige siele som nw ere wdi Gudtz hender/frÿ oc løse fra all dodelig groffhedt/kwnne wÿde oc forstaa/huess her nw giøres paa iorden? oc som sagt er at Gudtz engle glede seg aff menniskins penitentze/Hwÿ schulde icke oc saa helgen glede seg/aff syndige mẽniskins bekending/

¶Mene the oc sige som mange nw mene at helgen fordi icke wÿde wore terff/bøn/oc begæring/at the icke en nw regneere met Gudt men ere bestedde wdi een drom oc een dwale/saa lẽge at Gudtz son Christus Jesus igenkommer paa thũ yderste domme dag/nar the først schule anamme met hanwm himmerigis glede/Thenom kã ieg icke andhz sware/en kwnne the thz bewiise met then blotte och bare scrifft/tha wele wÿ thz som andhz møghz ther kã aff scrifft thũ bewiisis gierne troo/

¶Er oc then hellige kirckis bewiisnig befest mett storre beskede/som tror att the nw regnere met Christo och ere hooss hanwm/tha lade wÿ oss saa tycke at hwn scal nyde syn bewiisnig/modt alle kiet terissindi oc mening/ther huerckin haffuer scrifften met seg/iertteghũ eller obenbaring/eÿ heller samburdt aff menige cristhũdõs raadt eller samtycke. Maaff ii eller iii lerde mentz mening/kã inthet fastelige bewiisis/huess mening ther haffuer tha inthz andhet paa seg/nar hwn retteligebegrwndis/en att helgen haffue icke the

ris ful

ris fulkommelige løn oc glede/for en kroppen opstaar aff døde/oc thz wduolde tall till himmerigis riige/er opfylt oc fuldkommett/

¶ Thette sige nogre hellige mendt/oc thz wdi sandhz/om the maa nyde theris rette menig/Nar the icke andhet meenthe/en at gutz helghens glede scall tha forøgis/nar thet gätsche himmerigis selskaff bliffuer forsamblett/oc kroppen opstander till wdødelighedt mett siælin begaffuett met atskillige naader oc gaffuer

¶ Ther som the wele wdi thenne mening noghet tale/ tha er thet moielígt at finde bewiisning aff then hellige schrifft Oc fordi att mange haffue anämet thenne artichell wdi saadan mening/at som een part aff helghñs glede/forhalis til then yderste tidt/nar kroppen scal opstande til wdødelighedt/tha wele the oc sige att theris gantsche løn oc glede/scall saa lenge forhalis/at thet heele himerigis selskaff er forsamblett paa thñ yderste werdsins dag. Thi haffuer then menige christen kircke/offuerwegdt scriffthñ mett then Helliandtz sandhedt/ath the hellige menniskirs siele/som ere forloste aff theris dødelige legomme/regneere nw met Gudt/dog saa at theris glede scall tha forøgis nar legommett opstander till wdødelighedt/oc andre merckelige gaffuer/som Paulus omtaall til the Corinthier/oc ther som menige cristhñdoms raadt haffde icke thñ magt hooss meg/att hennis affsagde dom oc rett wore meg scrifft oc bewiisning nock/som han dog ÿ sandhedt er/nar somscriffthen er hwll oc diwb/oc icke blott oc klar/tha ere sancti Pauli ordt till the Philipper meg bewiisning sterck nock ther saa siger/Jeg begær at forløsis aff thñe dødelige krop oc wære sidhñ met Christo/dog ieg will heller paa een tidt wære wdi legõmet/ eder til gode oc salighz ad philipp.i
i Corin. xv

¶ Er thet saa at Pauli begæring er fuldkommen tha er han ÿ sandhedt hooss Christum. Men wele the tha sige/wære moieligt att Paulus er hooss Christum/oc er dog icke wdi himmerigis riige/ at Christus kan ocsaa wære ther forwdhñ/paa nogz besynderligt

medt hooss sÿne helgen/indtill then yderste domme dag/

¶ Mhn fromme læsere i huo thu æst skall meg forgiffue/at ieg her indscriffuer saa stor grofft hz/nar som ieg thz icke giør aff mitts indt men wdaff kietteris mening oc sindt/ther inghen ting blugis. Jeg well wedt wære een forferlig ting/at lycke Christum aff himmerigis riige/nar han haffuer thett først oplatt met sÿn hellige dødt oc pÿne/

¶ Men huadt er thz som kiettere taare icke sige sidhen the haffue berãmz/at the wele fortredelige bliffue hooss then mening som the ere en tidt tilfalden/oc haffue indganghet. Nar the kwnne icke skilie helghen fraa Christo eller Christum fra helgen/tha wele the heller sette thenom wdhen for himmerigis riige/een the wele thenom wnde then glede/ther Chrũs haffuer thenom forskyldhet/

¶ Icke kan heller wanwittighet orsage thenom/som aff dwlhed oc witterlig ondskaff/tale oc scriffue / thet som syndt er att tencke en sidhen tale/wdhen the wele sige at the icke haffue hort eller læst thet som Marcus scriffuer i thenne mening. Att Christus er opta-
Mar. vltimo ghen ÿ himmelin oc sidher hooss Gudt Faders høgre sidhe/huilked som er oc saa indt sætt wdi wor cristhen troo/som kaldis the hellige apostels samlegge/paa thet ieg skall icke oc saa her indføre thz som Lucas scriffuer om sãcto Stephano/ÿ thẽne mening. Jeg seer(sag-
Actorū. vii de han)himmelin wære oplatt/oc Jesum standendis hooss thn̄ weldige Gudtz høgre sÿde/oc fordi nar Paulus begærede at wære mz Christo/eller hooss Christum/tha begærede han att wære wdi himmerigis riige/oc ther som han haffde dÿdt icke kommet/effther thẽne timelighe dødt/tha schulde han heller begæridt eett langt liff/ att then som leffuer kan haffue oc daglige fange stor forskylding hooss Gudt/men then som dødt er oc ligger ÿ søffn̄ oc dwale/kan huercken haffue forskylding hooss Gudt eller menniskin/ oc ther som scri-

fften

ſtthen icke klarlige ſagde/att Chriſtus ſiider wdi himmerigis riig ge ther er dog himmerige nock huar ſom Chriſtus er/
¶ Jeg wille heller wære ij Helwede hooſſ Chriſtum/om thet wore moielige at han ther kwnne findis/en ieg wille wære wdi Himmerige wdhen Chriſto/oc fordi tror thē̄ hellige kircke/att hellige mē niſkirs ſiele ere hooſſ Christum/ſom Joannes ſcriffuer. J huarſomhelſt ieg er(ſagde Chriſtus)ſkall myn tienere wære Joann. xvi

¶ Oc er Chriſtus wdi Himmerigis riige ſom han ij ſandhedt er/ tha ere the hooſſ hanū/oc ere the hooſſ hanwm/tha ligge the icke wdi ſoffū oc dwale wētendis glede/oc got/men the tacke loffue oc ære Gudtz Lam/ſom haffuer offuerwūdett alle theris ſynder/oc forkoſt all theris ſorg oc drøffuilſe/met ſyn hellige dodt oc pyne/opſtādilſe oc Himmellferdt/haffuendis nw een partt aff then ſalighedt ſom ſielen allene tilhør/och wentendis ydermere paa then yderſte domme dag/till kroppins glede/och ſom the leffue mett Gudt/ſaa haffue the oc wytſkaff om the ting ſom driffuis oc gioris her paa iordhen oc omhygge for thet ther ſkeer Gudt ij modt eller mett
¶ Haffde then riige oc fordomde fraadtzere omhygge for ſyne fem brødre/att the ſchulde icke komme wdi then ſamme pyne ſom han war. Mdhen twyll tha haffue the hellige menniſkir ſō regnere mz Gudt/moghz ſtørre omhygge/for theris criſtelige brødre/att the motte met een haſt bliffue deelactighe aff thē̄ glede ſom the nw beſiide Luce xvi
¶ Jcke haffuer heller thet noghet ſkell mett ſeg/nar the ſige/ath wij giøre oſſ Guder aff helgen/oc ther mett ſynde wdi affgudij nar wij icke ære heller anſee thenom for Guder/men for Jeſu Chriſti leemmyr oc Gudtz wenner/ther Gudt haffuer ſelff giortt ære/ſom Chriſtus ſelff ſiger hooſſ Joannem/
¶ J huoſōhelſt meg tien/hanwm ſcall myn Himilſke Fader giore Joannis. xii

8

Then som will møghz giøre eller lade/icke alsomeniste for noghñ Furstis eghen skyldt/men oc saa for hans wenners och tro tieners skyldt/han giør samme Furste møghz større ære/en then som in-thet agter hans wenner eller tiennere. Nar then icke hiertelige el-skir syn herre/som icke agter thenom ther ere hans herre anrørin-dis/oc besynderlige hans fromme oc erlige tilhengere/

¶ Saa kan icke heller noghen rettelige elske Gudt/wden han och saa haffuer for øghen Gudtz besynderlige wēner/ther saa ere wor herris Jesu Christi tilhengere/at the ere hans wduolde tempill oc leemmyr/wdi huilke han wille æris offuer then gantsche werdhñ som hans Himmilske Fader war ærefuldt giort/wdi hans befalig ther han skaffede mett syn hellige dødt oc pyne/oc som inghen kan rettelige elske Gudt/wden han oc saa elsker syn ieffñ cristhen/saa kan icke heller noghñ mandt ære Gud om han giøre Gudtz helgen noghen wanære/

¶ Icke agte wij heller Gudtz helgen mz ære oc tienisthe for theris skyldt/men Gudt til loff/ther alsōeniste bør at æris for syn skyldt oc inghen andhen/wden hanwm til loff oc pryss/willie oc tieniste oc fordi siger sanctus Augustinus merckelige/att wij cristhū folk ic-ke agte Martyres for wore Guder/nar bode Martyrū oc wor Gud er een sandt Gudt/oc fordi er theris Gudt oc saa wor Gudt/oc icke the/huem haffuer noghen tidt hørtt (siger Augustinus) nar ther si-gis messe offuer theris legomme eller been/att noghen haffuer saa sagt. Jeg offrer teg/Petre/Paule/eller Cypriane/nar wij alle offre then almectige Gudt/oc icke thenom wdi theris amyndisse/

Thett som staar wdi scrifften att wij schule tiene Gudt all ene/ skall mett saadan wnderskede forstaas/att wij schule Gudt thiene offuer alt oc inghen lyge mz hanwm/fordi ther sō desse ordt (Tiene Gudt all ene) schule saa kortelige beskæris/at tieniste maa inghñ bekomme wdhen Gudt/tha bliffuer ther saa stor modstandighedt/

wdi scriff

wdi scrifften/att wÿ komme ther mett aldrig till endhe/nar no=
ghen tienisthe biwdis ther icke hor Gudt till all ene/dog att hwn
gioris Gudt till loff/att fremme ther mett hans hellige budt och
Guddõmelige willie/Som er nar oss biwdis att tiene fader oc mo=
der herre oc husbonde/oc oss selffue indbyrdis/oc fordi er thz gant=
sche swaagert/att handle mett luthers tilhenge. c/nar the beskære
alle ordt saa kortelige/oc fordi wrÿe till een b ott mening/all thñ
merckilse som sãme ordt met rette tilhør/saa at the maa icke nyde
huess mening/the haffue hafft aff arilde tidt/først hooss hedninge
oc sidhen blant cristhet folk/ther haffue saadane ordt brughet wdi
theris almennelige tale/

¶ Then eiedom haffuer alle twngemaall/at mange aff theris ord
tagis wdi atskillig mening oc brugis/oc bekõme bode Gudt oc mẽ=
niskin. Om noghen will efterfølge Hell gementz exempill/ther
wdaff foragtis icke Christus/som wdhen twÿll er eett exempill/
effter huilket oss alle bør at skicke wort gantske leffnett wdi alle wo i. ad Cori. xi
re gierninger/Saa siger sanctus Paulus. J schule wære myne eff
terfølgere som ieg er Jesu Christi/

¶ Saa foragter icke heller thet menniske Christum Jesum/ther
anseendis sÿn eghen wwerdighz oc wtacknemmelighedt/will gaa
till Christum som er then yperste middeler oc patroen/formedels
noghñ helligmetz bon/som er oc lenge warridt haffuer Jesu Chri
leffuendis leen oc tempill/

¶ Jeg formwger att som legomlige leemmer ere hoffuedhz moghz
behaffuelige/saa ere oc saa aandelige leemmer Christo Jesu/som
er theris hoffuett/moghz behaffuelige/saa att han will for theris
skyldt/moghz giore och lade/ther han haffuer saa brughet seg till
ære/at han aff thenom er forkyntt offuer then gantsche werdhen/
oc ther wdaff ærefuldt giort/ligerwiiss som han selff ærefuldt gior
de sÿn Himmelske Fader/her paa iorden/

¶ Thi maa helgen wære oc i sandhz ere wore middeler oc talsmed
till Gudt/ men dog saa/ at the framdelis bruge Christo Jesu/ till
at forhuerffue noghet aff Gudt/ som er then ypperste middeler/ aff
huess enaste forskylding alting haffuer magt oc behaffueligh hooss
Gudt/
¶ Oc fordi ther som wij atspories om wij tilbedhe helghen. Ther
till swaare wij saa/ at maa thette ordt/ tilbede/ nyde sijn gāble meerc
kilse/ som thet haffuer aff gammell lawhe fd/ tha tilbede wij thē
som Konger oc Prester tilbadis wdi thz gammill Testamentt/ thz
er/ wij agte oc hære thenom/ Gudtz magt gaffuer oc befaling/
ii Regū ix ¶ Saa finde wij att Dauid war tilbedhen/ desligest Salomon oc
iii Regū i saa aff sijn eghū fader/ som Kongelige bøger klarlig indholde. Mē
maa samme ordt icke nyde sijn meerkilse/ tha bede wij thenom och
icke tilbede/ at the som nw sagt er/ kwnne wære wor trost men nest
Gudt/ wore talsmendt middeler/ men nest Christum Jesum/ som
haffuer oss thet forskyldhet att bode helghen och wij maa tale wortt
beste oc worde bonhorde. Oc thet er icke att dyrke affguder/ men
at bekende bode therris oc all werdsins sadhe Gudt/ som kan bruge
seg till ære stock oc steen/ oc døde elementer/ en sidhen leffuendis
menniskiir/ ther haffue skeell oc redelighedt/ sindt oc forstandt/
¶ Framdelis talis wdi thette sporssmaall om belede/ oc sporiess om
the schule tilbedis/ eller oc ey/ ligerwiiss som noghen haffde wærid
saa groffuelige cristhen/ at han tilbade belede/ som icke andet ere
en teghen/ oc hellige menniskiirs amijndilse/
¶ Som scrifft oc bogstaffue icke andhet ere en teghen och paamijn-
dilse till then merckilse som beteckis wnder sāme scrifft oc bogstaff-
ue/ oc haffde en noghett menniske wæridt saa groff/ at thet haffde
tilbedhet belede/ tha burde icke fordi/ then menige cristhen kirc-
kis seedt att foragtis/ eller fordømmis/ nar ther offte blant thū me-
nige mandt findis saadan brost/ som kirckin kan icke hastelighen
affleggé

afflegge/for theris wkempeskyldt/ther icke kwnne besinde neghē
wiiss beskede/

Om ieg helder myn bog reen/oc henne bewar for yldt oc wandt
met stor wegt oc gemme/icke er hwn fordi myn affgudt/nar iegh
thet icke gior for boghens skyldt/men for then merckilse som wdi
boghen findis/huess teghen oc amyndilse hwn er/

Saa ere icke heller belede wore affguder/nar wij icke fyre thenō
for theris skyldt/men for theris merckilse huess amyndilse the ere

Wij well wydeware screffuet/at wij schule icke tilbede mennis
kins handewerck oc gierning/hulket wij icke heller giore nar wij
holde belede wdi een sommelig erlighz oc een erlig sommelighz

Nar ieg boier krop och knæ for Jesu naffn skyldt/icke gior iegh
thet for then røst eller the bogstaffue skyldt/men for theris merc
kilse/saa ære wij oc saa belede icke fortern skyldt/men wij lade the
nem nyde syn merckilse/som the haffue hiem att bære/oc fordi til
bede wij icke belede men wij tilbede Gudt/oc bede helgen hooss Befe
de. Saa falde wij paa knæ icke stock och steen til ære/men Gudt
hooss stock oc steen/som wdi neghen figur betegne helgen/

Wij tacke Gudt som oss haffuer kærtt/at wij kwnne lenger tencke
en then dødelige krop kan strax mett tancken komme/oc fordi wæ
re mett legommett her paa iordhen/men haffuer dog hiertthens tāc
ker oc begæring hooss Gudt wdi Himmerigis riige/oc for then sag
schulde alle belede giors oc wdstafferis/for wdhen losagtige noder
oc hofferdigt smyckery/att the kwnne mett eett teruffueligt allswar
meer optende eller opwecke menniskin till Guddelighedt/en los
actige oc wnyttige tanckir/

Wij see thet offte skee mett belede/som dagelighe hendher mett

the Bøger ther prydis mz forgylthe Bogstaffue/loffuerck/och wyn
rancker/oc formalis mettatskellige fwgle oc dyr/papegaayer och
aber/wgler oc markatte/att wy meer wndre paa flydt oc konst/en
the hemmelige sacrament som beteckis wnder scrifft och Bogstaffue
¶ Saa skeer ther oc mett Belede /nar wy saa Bruge thenom/at wy
meer forwndre flydt oc konst/guldt oc gierning/oc ther fore agte
wy meer theris mestere/en Helgen som thenom Burdhe eenfoldige
att Betegne. Then Brøst schulde y sandhz forBædris/och een cziste-
lig seedt icke fordi affleggis/
¶ Om noghen mandt haffde the Bøger som han wille heller see op
paa en studere wdi/icke scall mandt fordi Brende samme Bogher/
men han scall lære att thenom rettelige Bruge/
¶ Saa scall mandt icke heller Berøffue tempill syne Belede oc orna-
mētt/om the icke sømmelige Brugis/nar thz scall altidt Bædris sō
Brwtt er/oc wanwittige folk schule læris att rettelige Brughe huess
thenom kan drage till efterfølging wdi/tro/ haab/kierlighz/ taall
sagmodighedt/kyskhedt/rwndhedt/affholdt/fromhedt/och andre
mange dygder/till huilke alle legomlighe ting icke andhet ere/en
teghen oc paamyndilse/ther oss schule optende til aandelighedt/at
Gudtz wnderlige gierninger schulde icke komme wdi glemme/
desligest hans hellige apostels/tha ere the oss forsette til een amyn
dilse wdi then hellige scrifft/
¶ Saa haffue wy oc Belede wdi thē hellige kirckis seeder/ornamēt
oc tempill/att theris dødt oc pyne/dygdt oc hellighedt scall altidt
wære for oghē/oc icke kommey glemme/
¶ The wele sige wære wnøttig tæring sō giørs paa Belede oc kirc-
kins ornament/men huess wnøttig tæring som giørs wdi riige fol
kis hwss/mett forfengelig Bygning/mett losagtig formaling/oc
mett andhet hofferdigt smyckery/ther talis inthet om/oc ther fine
dis dog stwndwm wdi een By viii eller x hwss som haffue meer Be-
kaast

kaast/wdi bygning/offuerflødig tæring/mett bram oc løsagtighz
wdi belede oc formaling/en een gätsche Dôckircke haffuer bekaast
¶ Men fordi att hennis ornamentt/ere optagne for een herlighz
till att beqwemmelige oppeholde Gudtz loff oc tieniste/tha kaldis
thz wnyttig bekaastning/oc een skadelig tæring/oc fordi at the rii
gis homodige bygning oc løsagtige smyckerÿ/er optaghett till att
praale mett oc berømme seg wdaff/at thū haffuer saa moghz giortt
oc saadan amÿndilse ladhet effter seg/tha holdis thz icke for wnyt
tig tæring/Huesslløssactighedt som nw findis wdi herre hwss mett
syndig orsage/wdi belede oc formaking/er forferligt at tale oc scriff
ue om/
¶ Een syndig oc wbeqwem snack drager mange wnghe menniskir
wdi syndtoch sorg/men een ondt leÿse och een forgifftig bog/gior
oc saa/men offuer alt een løsagtig formaling oc controfeÿtt. The
dwmme bogstaffue/oc the dode belede kwnne moghet tale endog at
the ere wmælinde/Thi schulde herre hwss haffue Gudelig forma
king/ther som the nw prydis mett geckerÿ/oc moghen syndig orsa
ge/men nar the icke andhet giøre och tencke en syndt/tha kwnne
the icke heller andhet scriffue oc make een syndt/
¶ Thenom fortycker att wÿ haffue Jesu Christi kaarsis belede oc
hans moders Marie/oc andre gode Helghens/till exempill oc eff
tersiwn wdi Gudtz hwss som ere cristhūdoms tempill. Men at the
formale theris eghen hwss mett nogre affgudinners belede/Palla
dis Junonis oc Veneris/mett boffuerÿ oc boserÿ/mett dantz och
daabill/ther talis inthet om/
¶ Mett saa stort skell burde herre hwss at prydis/at mange aff the
hÿstorier som findis wdi scriffthen schulde ther icke heller indforis ii Regū xi
som ere thet hoor ther David giorde mett Bersabee/oc andre syn-
dige historier/ther offte saa wdstafferis/at the meer skynde leg m
lige folk wdi syndighe gierninger/en draghe thenom the fraa/

8

Men ther om scall een andhen tidt talis noghz wydere/nar Eras
mus Rotherodamus haffuer her till giffuett meg stor orsage paa no
gre steder/huar han mz een tilborlig foragt bespotter/then endhe
ferdt/som nw er optaghn̄ for een herlighz wdi alle herre hwss ther
dog icke andhet er/en eet ophoff oc een orsage till moghen syndt oc
Gudtz fortornilse/

Nw framdelis om kirck:ns ornamentt och clenodier/huore wor
Herre will haffue thenom wdi fredt will ieg aff manghe bescriffue
eett exempill/ther i:ke er screffuett for iii eller fyre hwnderdt aar
men meer en vii hwnderdt/wdi then bog som kaldis Historia Tri
B cap. vi. lib pertita/Julianus Keyſere ein forloben oc forsoorin cristhn̄ mandt
haffde ein meder broder som oc hedt Julianus/Sāme hans meder
broder/feck y sindhe at. han wille forøge Keyserins fadebur/mett
mange dyrebare kar oc clenodier/som fwndis wdi Antiochie kircke
Ther han kom y kirck:n mett stor magt/lod han wdiaghe alle Pre
ster oc klercke/oc saa tilsy:ke kircki/her tager thn̄e scriffue:e y huo
han war kirckin for Gudtz hwss oc temp.ll(dog att kiettere wele ic
ke till staa/att tempill maa kaldis kircke)fordi han siger paa lati
ne(dicitur clausisse ecclesias) Nw ther hā haffde tilluctalle kirckir
oc foriaghet thet gantsche klerckery/tha bleff tilstede alsoeniste een
Prest som hedt Theodoretus. Ther Julianus lodt hanwm paa ta
ge/for then som haffde samme dyre clenodier y gemme/oc befaling
befoell han stray at the s:hulde hanwm onckelige hwgge oc gore sa
ar/drawantere han haffde mett seg/oc paa thet siisthe slaa i hiell/
Samme Prest war tha sterck wdi samme pyne/oc talede merckeli
ge for then cristhen troo oc lerdom/oc cristheligthe offuerwantt then
wmilde tyran/

Then tidt Julianus haffde tha tilhobe packedt alle kirckins kar
clenodier oc k eder sō wore wygde till Gudtz embede loff oc tienste
tha laste han samme packer neder paa gulffuett/oc spottede forsth
Christum

Christum som han wilde oc mest gadt/oc ther nest sette han segh offuen paa samme kar oc kleder/at hans spott oc foragt motte wære fulkommelig/

Straxbleff han saa plaghet aff Gudt/paa sÿn hemelig ting laar oc lendt/at ther woxte wdi matke oc orme/aff rodt oc blodigt kiodt saa att inghe læger kwnne thũ plage stÿlle/eller offuerwine/The giorde besynderlig oc dyrebar lægedom aff feede fwgle/ther mett at besmorie the forraaden leemmer/oc then forkrẽcte kropp. Ther kom tha inthe andet effter/een at the orme oc matke/som foddis enduortis wdi liffuett/wdkrøbe till then sode smorie/hanwm till een stor pÿne/igienom thet leffuendis kiodt/oc thet stodt saa lenge paa mett hanwm/att han armelige dode aff samme plage/

Thette teghen wille Gudtz wrede lade obenbarlige skee/till een klar bewiisning at then cristhen kircke haffde bode wÿgde Prester oc wigde steder wigde kar oc wide kleder ther han will fÿris oc holdis besynderlige wdi heder oc ære

Then samme tidt fwndis ther mange aff Keÿserins kãmersweñe oc renthe mestere som wore wdi raadt och gierning mett samme Juliano till at beroffue Gudtz hwss oc tempill ther oc saa finge onckelig affgang/wdaff forferlig bradt oc wbeseedt dodt/fordomdhe aff Gudtz referdige strenghedt/

Oc framdelis huore thet war Gudt mÿshaffueligt ÿ thet gãmill Testamentt/att Baltazar Konge lodt dricke wdi sith gestebudt aff the kar blantt sÿne hwstruer oc boler/huilke kar hans fader Nabuchodonosor haffdhe røffuett wdaff thet Hierusalẽske tempill/haffue wÿ merckelige bescreffuett hooss prophetẽ Danielem/ Danielis v

ydher mere/huess Heliodoro er wederfaridt/som war wdsentt aff Antiocho Konge till att beroffue samme tempill wdi Hierusalem/ bescriffuis wÿdelige wdi then andhen Machabeiske bog/och mett faa ordt ther som wÿ haffdhe huerckin bewiisningh aff scriffthen ii Macha. iii

eÿ heller

ey helker aff merckelige historier/eller naturligskeell/att een ers-
lig beqwemhedt/oc een beqwem erlighedt/er Gudt behaffuelig oc
tacknemmelig/wdi cristhendoms tempill oc theris ornament/mz
huilke Gudtz loff och tieniste scall opphooldis/tha er Gudtz wrede
een bewiisning sterck nock/ther han altidt haffuer giffuett till ken
de modt wmilde tyranner som pleye att beroffue tempill oc hellige
steder/Nar han haffuer thenom altidt straffedt/anthen mett bra-
dødt/eller elendighedt/wnderstwndwm met wlydilse oc opsigilse
aff theris egne wndersotte/eller andhn werdsins modgang her paa
iorden/Att ieg scall icke sige huore mäge twsinde ere ewige fordem
de/for theris falsk oc swyg weldt oc trengsil/som the haffue brughz
modt Gudt oc hans klerkerij/modt tēpill oc hellige steder/oc modt
kirckins clenodier oc ornament/ther Gudt will wære wdi thn hel-
lige kircke till een nødtz penning/fattige fanger/oc myslige men
niskir till hielp oc trost/nar behoffgiøris/och icke att skalke schule
worde thenom mectige/till at fortære wdi drick oc daabill/wdi ho
modt oc geckerij/eller till att spyldhe wdi homodigt och forfenligt
smyckerij/eller oc andhen syndig forwandling/som nw skeer hooss
mange/ther haffue indganghedt thz Ny Euangelium/dog thet er
icke euangelium men tyrannij/welde oc magt/trang oc last/som al
drig kan lenghe fordragis aff Gudt/men will altidt heffnis/nar
Gudtz wrede er stilledt/modt syne soner/ther han will straffe till
bodt oc penitentze/oc icke till noghen endelig forderffue. Oc dogh
at thette er nw wydelige bestreffuet wdi een retsindig mening/ieg
giffuer tha icke all thn dyrkilse magt/som brugis blant thn meni
ge mandt/anthen Gudt till loff eller helghen till ære/oc besynder
lige for then wrage mening som ther findis hooss/

¶ Wij see dess wær huore mange begære thz aff helgē/att the frā
delis schule thz forhuerffue aff Gudt/ther een blug mandt icke tor
de begære aff een skendig rwffir sche/som han bruger till syndt och

Gudtz

Gudtz fortørnilse/ther leg taar fordi icke paa scrifft wdtrøcke nar
theris begæring er icke alsomemiste wildig wdi legomlig ting/mē
oc saa wdi syndig handell/Somme begære møghet aff Helgen saa
groffuelige/som thet wore wdi Helghens hender att giøre eller lade
huess wÿ wille haffue giortt heller latt/ligerwiss som the icke wore
patroner till Gudtz gaffuer/mē myndige herrir/

¶ Men saadan brøst scall tha fordragis till een tidt/som werdsins
leÿlighedt nw giffuer seg/oc thz scall mett storlempe forbedris som
mÿsbrughedt er/att thet som rett er/kan wære bestadigt/oc bliffue
wedt magt oc fordi scall man icke afflegge Helghēs fÿring/ocære
nar mange agter thenom meer en børligt er/och noghet nær sette
thenom offuer Gudt. Som wÿ icke heller forbiwde att effter folge
gode gierninger wdi Helghē nar mange effterfølge Helghens syn
der oc skrøbelighedt/Thet onde scall mandt altidt fly/oc thet gode Psal. xxxiii
efftterfølge. Ther som Helghens paakaldt schulde fordi affleggis
att mange thz wrangelige bruge/tha schulde oss oc saa forbiwdis at
læse then Hellige Lest/nar mange kietterÿ haffue sÿn orsage ther
wdaff blant the lowkøne/att the wele heller følge theris eghz sindt
en bliffue hooss then Helliandtz mening/ther alsomeniste hør till
scrifftthens rette forstandt. For sāme sag schulde wÿ icke heller paa
kalde Christum oc hans hellige naffn/att the som bruge troldom
oc then soorte konst oc saa paakalde samme naffn/

¶ Tht scall wildfarilsin straffis/oc een godt eenfoldig mening for
dragis/oc er ther sidhen noghen føye wranghedt iblantt/hwn scal
rettis oc forbædris. Oc fordi at helghens dyrckilse skeer wdi trēne
maade/som er wdi effterfølling wdi heder oc ære/oc wdi paakaldt
Mett effterfølling nar som wÿ tagindis exempill aff theris hellige
leffnett giøre effter som the haffue giortt fore. Saa sigher sanctus
Paulus/J schule wære mÿne effterfølgere som ieg er Jesu Chri i Corin. xi
Mett heder oc ære dyrcke wÿ thenom oc saa/nar som wÿ ansee then

store ære Gudt Fader haffuer thenom giortt/for then store forskyl
ding the haffde hooss Christum Jesum hans kiere søn/mett theris
tro tieniste/wdi huilken the ginge y dodē oc forwirkede therishalss
hanwm till ære/oc thet skeer nar wy haffue theris amyndi se/wdi
tempill/altere/høgtidt/loffsang/læsnīg/affholdt/faste/oc andhū
fyring/dog att saadan ære icke andhett er en een effterfolling nar
the haffue saa giortt for oss/then stwndt the leffde her paa iorden
dødelige som wy nw giore/wdi huilcke ting wy dog icke ansee the-
nom allene/men Gudt wdi thenom/oc thenom wdi Gudt/effther
thi wy huerckin kwnne eller maa skillie hoffuedhet fraa kroppin/
eller oc kroppin fra hoffuedhz/dog att kroppins ære hor saa besyn-
derlige till hoffuedhet/att hwn kan icke kroppin bewiisis/wdhen
hoffuedhet till møghett større loff oc ære/en then ære hwn er/som
kroppin bewiisis/
¶ Jeg trøster icke att skillie hoffuedt fra krop eller krop fra hoffu-
wdhen beggis there skamfæring. Mett paakaldt dyrcke wy thenō
oc saa/Narsom wy anseendis theris werdskyldt/wdaff huilkē the
wore Gudt saa behaffuelige/att han wille for theris skyldt møgh-
gøre oc lade/then stwndt the wore bestedde wdi menniskelig kranc-
hedt/oc nw møghett meer will giore eller lade for theris skyldt si-
dhen the haffue offuerwwndet al werdsins skrobelighz/tha paakal
de wy thenom begærindis aff Gudt/att wy maa nydhe theris helli
ge bøn oc begæring/oc wille fordi bruge oss som thenom/seg til loff
heder oc ære/Oc fordi schule the paakaldis oc bedis men dog y saa
maade/att wy giore wor tale oc mening først till Gudt som thenō
haffuer giortt hellige/oc sidhen till helghū/begærindis aff thenom
att the oss icke forglemme hooss Gudt wdi theris inderlige oc dagli
ge bøner/oc for then sag scall wor bøn altidt føies effther wortt torff
oc behoff ther wy sømmelige maa begære anthen att haffue om thet
er gott/eller at myste om thet er ontt oc wbehaffueligt/ ¶ Thi
findis

findis mange ſimpell mēniſkir ſom wrangelige paa kaldt helghē mett pater noſter aue maria/nar then bøn oc thet loff kwnne icke noghen bekomme/wdhen then Himmilſke Gudt/oc Jeſu Chriſti moder himmerigis drotning. Wÿ ſee manghe groffue menniſkir/ meer en ondhe/ſom nar the haffue læſt eett ſtort tall pater noſter tha ſkiffte the thenom till atſkillige patroner oc ſomme faa fleer oc ſomme fierre/ſom theris patroen er thenom meer eller mÿnde kær och dog att the mene her inthet ontt mett/thet er tha een plwmp groffhedt/oc een groff plwmphedt/ſerdelis wdi the aandlige tingh ſom ſchule ſkee/oc brugis mett ſtor wiiſdom oc klogſkaff/

¶ Then ſom wore begærindis aff noghen ſtor herre/at han ſchulde wære hanwm godt oc gwnſtig/oc talde hanwm ſaa till/Wor fader thu ſom æſt wdi himmelin/eller oc ſaa/Heell maria thu æſt fuldt mz naade/tha mēte ſamme herre at thū mandt wore icke wedt ſÿne ſindt/ men anthen drwckin eller daarſk. Icke wÿſthe han heller hwadt han wore begærindis/for en han talde the ordt/ther kwnne forſtandelige wdtrøcke hans mening/helgen kwnne icke bøde for tancker wdhen the wdtrøckis mett mwndhen/

¶ Then magt beholder Gudt all ene hooſſ ſeg/at han allene weedt hiertthens hemelige grwndt oc mening/oc ther ſom noghen will ſighe att ſimpell folk kwnne tha icke andhet bedhe en Pater noſter/ ſchule the wÿde att thet er inghen retſindig orſage/ther maa eller ſkall anammis for orſage/ nar inghē er ſaa ſinpell ther kan tale at han kan iw ſighe ſith terff oc behoff/

¶ Then ſom kan bede madt nar han er hwngrw/oc dricke nar han er torſt/well kan han oc ſaa føghe ſÿn tale/effter andhen nærwærindis nødt och begæring/ſom han er beſthedt wdi/ſaa ſigendis Thu hellige mandt bedt for megh till Gudt/for then heller then

R ii nødt

nødt/att fattis brødt oc bedis eet æble/eller oc sige/thet er høgt til Himmels/er een simpelhedt for møghet groff. Thi schule wÿ met saadan ordt tale/oc bede serdelis Helgen/som kwnne forstandelige oc beqwemmelige fram sette wortt terff oc behoff/nar Gudt kan oss te wÿde wor hierthens hemelige begæring/men thet kwnne icke Helghñ/At ther wdi kirckins tidher/oc saa nar wÿ læse wdaff Helghen/blendis offte pater noster/giørs fordi att wdi Helghens loff oc amyndilse/ansee wÿ icke thenom alleene/men Gudt wdi thenō oc thenom wdi Gudt/oc fordi hør thet Gudt till som hanwm bekōmer/oc Helghen som thenom kan bekomme/

¶ Thi scall mandt lære simpell menniskir/at retteligthe fÿre/ære oc bede Helghen/heller en afflegge/then cristelige waane/som wæridt haffuer wdi cristhendommen ÿ saa mange hwnderde aar/som Gudt haffuer oc befest oc bestyrckedt/mett wtalige iertegthen/ther oc saa haffue stor magt hooss cristhꝫ folk/dog at krettere till een tid maa forhaaÿne oc foragte bode Gudt oc hans wnderlige gierniger Kan thet lenge bekomme thenom wdhen tilbørlig straff faa the oc snarlige att wiide/

¶ Icke haffuer heller Christus lærtt oss pater noster wdi saadā meening/att wÿ maa inghen andhen bon bede en then samme/dog att pater noster er then bøn/wdi huilken alle retsindige bøner schule besluttis. Nar Christus offte badt oc icke then samme bon/desligest Paulus oc andre apostele/oc besynderlige sāctus Petrus ther han skickede Mathiam wdi Jude stedt/Stephanus oc saa ther han sagde/Herre Jesu/tag oc anamme mÿn siell/dogh att then bon kan oc saa besluttis wdi pater noster/oc fordi kan huertt menniske som haffuer skell oc sindt/altidt føge sÿn bøn effter sith terff oc nød som thet er tha bestedt wdi/nar thet giør sÿn bøn/

Actorum i
Acto vÿ

¶ Then allerstørste brøst som findes wdi wore bøner/er eett legōligt wildt som ther henger hooss nar wÿ offte ere the ting begærindis/

dis/ther oss komme meer till skade en gagn̄/otere oss større orsage till syndt oc Gudtz fortørnilse/en till noghen dygdt eller ære/och thz skeer nar wÿ/ begære werdsins store lycke/oc rigdom/magt oc welde/riige oc ypperlige gifftermaall/swndhedt/werdslig fornwfft herre hyllist oc wenskaff/agt oc ære/heder oc befaling blant men-niskin/oc andre saadane sexhwnderde stocker/ther haffue fordømd mange twsinde menniskir/oc desse fordømmelige ting begære wÿ moghet heller en een retferdig conscientze/eller oc eett frompt och mannekigt hierte/ther kan alle saadane legomlighe oc forgengelige ting mannelige forsmaa/oc inthe andhet torste oc begære/en him-melske ting som ere ewige oc aandelige/

¶ Men nar wÿ ere tha icke andhet en menniskir/besette oc bestedde wdi moghn̄ skrobelighedt/tha begære wÿ offte thet paa wortt legō lige wildt oss icke burde/the ting anscendis oss burde mesth att for-smaa/oc fordi nar wÿ wille nogett begære aff Gudt som wildigt er wdi legomlige ting/tha skall thet altidt skee mett wilkaar/om thz kan komme Gudt till loff/oc wære oss bestandigt till siels salighedt Aff eett exempill kwnne mãge besindis/oc fordi nar wÿ ere bested de wdi stor krankhedt/schule wy saa bede/O Herre Gudt/Thu sō ærst alle creaturs liff oc salighedt/oc lader inghen ting skee wdhn̄ retferdig sag/frelss meg aff thn̄e swaagre kräckhedt/om moielig er att thz maa skee/dog ladt alting worde effter thÿn willie oc icke mÿn. Men nar inghen ting er skiwldt for teg/beder ieg gierne/ō thenne kranckhedt kan megh bekomme till thet ewige liff/tha trac-tere meg effter thÿn Guddommelige willie/alsomenisthe giff meg magt oc styrcke/att ieg kan lidhe oc fordraghe mett eett gott taall/ huess plage oc modgang som meg kan noghen tidt tilkomme/

¶ Saa schule wÿ alting sette wdi Gudtz willie som Christus haff uer giortt for oss ther han badt sÿn Himmilske Fader/skillie segh wedt thn̄ haarde pÿne ther hanwm forestodt. Mē sagde han worde Matth. xxvi

dog thyn willie oc icke myn/oc fordi nar wy begære fredt oc timelig werlig/ther oss kwnne frelse fraa feydhe/ pestilentze och dyrtidt/eller andhen plage oc modgang/huess icke skeer som wy begære/wy ere dog bønhørde hooss Gudt/nar wor willie bør at føye seg effter Gudtz willie/haffdhe samme ting wæridt oss nytteligthe tha haffde the ganghet fore seg Men nw wore the icke nyttelige oc fordi skede the icke/Gudt aff syn ewige godhedt føier oss thet altidt til som oss bu de at begære/thi giffuer han wnderstüdwm heller the ting som ere salige en lystige heller aandelige ting en legomlighe/att wor syndige willie kan ther mett spildis/oc Gudtz ewige oc retferdige willie fordis och fremmis/ther altidt bør att fulkommis wor syndige willie till twang oc trengsill/

¶ Then som begær aff Gudt swndhet oc karskhedt/at hã kan wære dess stercke re wdi syndt oc wdygd. Eller fordi begær langt liff/att han maa lenge bruge thenne syndige werden/formwger ieg at ingen partt findis wdi pater noster/ther kan beslutte saa syndig een begæring. Men then som begær wiisdom och eett sindigt forstandt

Jacobi I aff Gudt/han haffuer een retferdig mening/som sanctus Jacobus haffuer oss lærtt saa sigendis. Then som haffuer wiisdom behoff begære seg hanwm aff Gudt/

¶ Men then som begær wiisdom wdi saadan mening/at han scall

Psal. cxviii agtis oc affholdis blant werdsins mestere/tha gior han imodt wor Herris bøn. Dauid han beder/Herre giff meg wnderstandilse mẽ siger han framdelis/att ieg kan lære thyne budt/

¶ Ther till haffue wy och alle wiisdom behoff/thi schule wy icke wdi andre mening begære wiisdom/oc fordi synde mange/att the wdaff større inderlighedt oc begæring/bedhe aff Gudt rigdom och legomlig welferd/en troo oc kierlighedt/eller oc eett sindigt forstandt/wdi then hellige scrifft/ther ere saadane ting/att som huer mandt bør thenom at haffue/saa bør thenom oc wdi wor daglige

bøn

bøn att bedis/oc begæris/

¶ The fare drabelige wildt/som anthen bede werstelige ting aff Gudt/ eller oc thz som er theris ieffn cristhen forderffuelige/oc thz skeer nar røffuere landtzknecte saa bede/Herre giff oss lycke till een bytte penning/nar wÿ faa berøffuett kircker oc fattige bønder. Eller nar werstelige læger begære att mange menniskir schule falde wdi siwgdom oc kranckhedt/att theris baade kwnne ther wdaff forøgis/fordi thenom lider tha best/nar huermandt lider ÿlde/Eller nar som een ondt arffwing begær sÿne foreldris dødt/att han mett een hast kwnne komme till samme arff/som han seg wenter. Saadane bøner/fordi the ere legomlige oc icke aandelige/tha will thn aandelige Gudt thenom icke høre/oc ther som the en bleffue strwndwm bønhørde/tha kommer thet thenom saare ÿlde/ligerwiiss so han hørdhe theris bøn ÿ thet gammill Testamentt/then tidt the wore begærindis een Konge/men thet skede dog thenom till een wbodelig skade/ i Regum viii

¶ Thi scall mandt lære simpell folk att rettlige bede Gudt/oc dyrcke helghen/oc icke foragte eller afflegge/then seedt/som Gudt haffuer selff stadfest/oc giffuett magt mett saa store oc wnderlige teghn ther han haffuer ladett skee for theris skyldt/saa mange wtalighe menniskir till hielp oc trost/att betyde ther mett theris store tacknemelighedt/oc forskylding som the haffde hooss hanwm/dog att samme forskylding er meer wdaff Gudtz naade/en theris eghen magt men hwn kaldis dog theris/att han wille thenom ther till brughe som sÿne methielpere/Inghen wedt bæder om helgn oc theris kroppe schule føris oc æris en Gudt/som haffuer allene giort thenō store ære/en all werden kune affstedt kōme ¶ Ther haffuer oc saa sagt hooss Birgittā om Petri oc Pauli legōme huess optagilse och ophøgilse ther war lenghe forhaledt/att the menniskir en wore wfødde/som schuldhe thenom giøre saadan ære/sigis ther fordhi lib. iiii. ca. vii

saa

8 saa wdi samme Bog. Ther som thu atspør meg om samme kroppe skede noghen heder och ære/ ther the wore lagde wdi then Byrrdt/ Scalthu wyde att dess ÿ mellom/tha giorde myne helllighe Engle/ samme helllighe kroppe stor ære/oc haffde thenom wdi stor wogt och gemme/

Jeg formwger att thet som Gudtz Engle erlige oc omhyggelighe gēme oc bewaage/maa icke wy andet giøre. Mē fordi att tidhñ ers kortt/tha will ieg nw icke lenger recke thette swar/ther ieg fordi lader beremme till een andhen tidt/saa lenge att leglighedhen wor der større/oc tidt oc stwnder bliffue meg meer ledige/oc helst fordi/ att nw nest kōmendis sporsmaall/er oc desse swar anrørindis/ther fordi g ørs behoff/att ydermere forlengis/

9 ¶ Thet niende/spørsmaall/

¶ Om mandt scall seg holde effther obenbarilse/Jerteghen heller andhen regementhe som nw skeer/

¶ Swar/

¶ Jnhen ting gaar kiettere saa nær wndher øghñ/som iertegeñ oc Gudtz obenbarilse/ther ere een klar bewiisning och besegling/som all twedartt kan endelige atskiltie/oc alltrette stylle/saa at Thrus haffuer selff sagt. Er thz saa at ÿ troo icke myne ordt/tha troe myne gierninger/ther oc saa bære wytn sbyrdt om meg/oc helst fordi at ieg gior the gierninger/som aldrig giorde noghñ fra meg. Thi ere kiettere saare befrøctindis/att iertheghen schule giøris paa thet ny wdi cristhñdommen/oc omkasthe theris skalke anslag/oc fordi wele the komme alle iertighen først wdi myståcke/oc sidhñ Guds obenbarilse/ att wÿ schule huer kan troo thñ hellige last/som haffuer all syn bewiisning aff iertheghñ. Icke heller prophetier/som in the andhz ere/en Gudtz obēbarilse/huar han mz haffuer altidt giffuet till kende/oc en nw daglighe giffuer huess som skee schulde/oc w een partt nw framfaridt/een partt som igienstaar scall oc mett

tidhen

tidhen skee/paa thet at Gudtz Prophetens sandrwghedt skall ther mett bewiisis/

¶ The fornomme at thn̄ menige mādt giffuer iertegħn̄ stor magt/ oc helst the tegħn̄/som wor Herre haffuer giort formedels hellige menniskir sÿne wduolde tēpill oc keemmÿr/huilcke tegħn̄ som ere aff hellige mendt bescreffne/for wdhen all wildt oc gerighedt/eller noghen andhen mÿstancke/ther kwnne formÿnske then troo oc loff ue som burde att settis till theris scrifft/digt eller lerdom/Oc mett faa ordt/schule wÿ icke tro iertegħn̄/sō ere giorde aff Gudtz magt tha maa wÿ forsth twÿle paa then gantsche scrifft/ther haffuer all sÿn befesting oc forwaring wdaff iertegħn̄/wære seg anthn̄ laaghn̄ eller Prophete bøger/ÿ thet gammill Testamentt/alle ere the mz iertegħen oc wnderlige gierninger befeste/desligesth thet gantsche nÿ Testamentt/bescriffuer oc saa mange Jertegħen/oc besynder lige the Hellige Euangelia/och then bog som apostels gierninger bescriffuis wdi/oc ther som wÿ haffdhe icke andhen bewiisning till iertegħens bestyrkilse/en thet som Christus siger hooss Marcum/ tha haffde wÿ bewiisning sterck nock/Nar huess iertegħen som ere skede wdi cristhendommen/ere skedhe wdaff Gudtz magt och Jesu Christi naffn̄/

¶ Saa scriffuer Marcus desse tegħen schule efterfolge thenom som tror paa meg/wdi mitt naffn̄ schule the wdelte dieffuelskaff. The schule tale nÿ twngemaall/the schule taghe paa orme/oc dricke the noghet som er forgifftigt/tha scall thet thenom icke skade. Schule the oc legge theris hendher paa krancke menniskir/oc the schule faa bodt/oc dog att een stor partt aff desse tegħen ere oss forgangne saa at the icke nw skee/nar the gøris icke nw behoff blantt cristħz folk Marci. xvi.

¶ Then ene naade medt dieffuelskaff beholdis dog/alle dage/wdi then hellige kircke/huilkedt dieffuelskaff oc saa bekendhe/nar the mett Jesu Christi naffn̄/paakaldt oc Gudtz ordt/trengis till att

9

rømme theris gamble bolige/som the haffue lenge besiit

Serm. xviii ¶ Saa scriffuer oss then werdige herre oc fader sanctus Ambrosius om the hellige martyrum høgtidt Geruasii och Prothasii / huess hellige legōme ther wore hanwm obenbarede/ther inghen haffde wdi langtidt wyst/huar the wore begraffne. Huadt haffue i andhet giortt desse too dage (siger handt) den inderlige hørt Gudtz ordt/oc ther met bekent/at y haffue then hellige troes wiisdom/dog ath somme som plye alltidt at hade the ting Gudt tilhør/kwnne icke for drage thenne eder glede och høgtidt / och fordi hade the saghen/ som gleden begyndis wdaff/oc wdi saa stor daarskaff ere the faldē att the negte hellige martyrum fortienst oc werdskyldt/huess wnderlige gierninger som dieffuelskaff dog bekende.

¶ I hørde dieffuelskaff robe oc skryde/oc bekende ther met at the pyntis aff hellige martyrum nærwærilse/saa siendis. Hwy ere y kommen for tiden att pyne oss saa swarlige? Oc Arriani taare dog sige/at desse ere icke hellige martyres/oc the kwnne icke piine dieffuelskaff/oc icke heller noghen frelse/dog at pynen bekēdis wdaff diefle rob/oc aff the mennisker som wore besette. Oc the oghsā som wore blinde/sige seg at wære forløste fra dieffuelskaff oc kwnne nw see/

¶ The sige (samme Arriani meen han) at then blinde er icke opliwst/men then som war blindt siger dog saa. Jeg nw seer som icke tilfornett saa/oc thet haffuer han bewiist. Met mandhen haffue y alle kwndskaff/nar han war y huermantz tieniste / then tidt han war foor. Manden hedt Seuerus oc kiødmangere embede brugede handt/ men thet motte han offuergiffue sidhen han wort blid han rober oc siger/at then tidt han rørde wedt the kleder/som theris hellige legomme wore swepte wdi/tha feck han strax syn siwn.

¶ Mogh et andhet scriffuer oc samme werdige fader Ambrosius / till at bewiise the ierteghen som y sandhedt skede met myslige mēnisk(e)

niskir/ther samme hellige kroppe were optaghen oc paafwndhen.

Oc fordi siger han ydermere saa. J thet icke allermeniste wiide aff noghet rette/men i haffue seet met edre eghen. Huore mange som bleffue forloste oc frelste fra dieffuelskaff/oc huore mange ther bleffue karske vdaff huadsomhelst siwgdom the haffde/nar som the anrøren rørde wedt marthyrum kleder/eller beskyggedis aff theris hellige been.

Jcke ere heller the thegen som skee hoss helghens graffuer och been/andhet en een wnderskede oc een bewijsning/till theris stadige tro oc faste loffue/ther thenom giorde Gudt saa tacknemmelige/som sanctus Augustinus merckelige scriffuer. Oc siger han framdelis. Huadt heller Gudt selff gior saadane gierninger / wdi lib. xxii de ci-
een wnderlig maade/som han pleier alle timelig ting att beskicke uit. dei ca. ix
wdaff syn ewige krafft eller oc han thet gior met syne tienere/eller han oc bruger ther till marthyrum siele / som han offte pleier ath brughe leffuendis menniskir/eller han oc saa gior alle the teghen som skeer noghen tidt/formedels syne hellige engle/ther han haffuer attbiwde offuer dog met the wilkaar ther wy kwnne huerkin befinde eller begrybe/saa at huess ther marthyres sigis att giore/ skeer icke anderledis en for theris bøn skyldt/eller wdi nogher anden maade/ther ingelwnde kan aff dødelige menniskir forstaas oc begrwndis. The säme gierninger ere tha icke wytnisbyrdt till andhet/en till then tro/wdi huilcken legoms opstandilse predickis till ewig tidt

Jeg dog well wedt att som thet er eett fortwijledt homodt/at negte alle ierteghũ/saa er thet oc eet daarligt geckerij/at tro oc samtyke alle the gierninger/for ierteghũ som nw foris om kring y bøger oc paa scriffter. Thet er myn mening oc haffuer lenge warit/at sō mãge falske teghũ ere dictede aff treglere oc staddere/ oc andre eghũskalke/paa wild oc wdaff gerighedt/oc werdsins forfengelige

Saa haffue oc kiettere een storhob indfortt wdi kirckins bøger/ oc
besynderlige the teghen sō siwnis att wære fabill oc drømme meer
en sandrwghe gierninger/och ere fordi giorde aff dieffuels konst/ oc
icke wdaff Gudtz krafftige magt/ oc thet haffue kiettere giortt wdi
saadan mening/at sande ierteghū schule ther wdaff falde y mystāc
ke oc twilsmaall/nar the falske teghen ere saa groffue oc løgenacti-
ge/att then mene mandt kan thet oc besynde/
¶ huilkedt mange wiise mendt oc saa tro om then bog som Phylo-
stratus screff y gammill tidt om Appollonio/och tha icke andhet er
en eett fabell/ther war screffuett y saadan mening/att Christus oc
hans Euangelium schuldhe ther wdaff foragtis/nar Appollonius
scriffuis ther at haffue giort bode flere oc wnderligere teghū en Chri
stus noghen tidt giorde/dog att Appollony teghen oc andre trolkar
lis icke andhet ere en fabill oc sqwalder/eller oc eett kaaglery/
¶ Men Jesu Christi oc hans helghens teghen/ere Gudtz sandhe
magt oc krafft/wdi thū menig giorde/oc bewiisde/at the schule be
tyde oc wdtrøcke/then alsommegtiste Gudtz wbegribelige naade oc
miskwndt/mett huilken magt/han wille saa bewiise oc bestyrcke
syn himmilske lerdom/att han wille oc wnder eens trøste oc behiel
pe saa māge myslige mēniskir ther wore bestedde wdi Gudtz plage
paa thet ieg scall icke oc saa sige thet som Christus haffuer selff til-
Joannis.ix standhet atspordt aff syne discipeler/om then mandt/sō war blindt
født aff syn moders liff/huadt heller thet war skeedt for hans eghū
syndt/eller oc hans foreldris. Swarede Christus saa sigendis/at
huerckin haffde han eller hans foreldre syndett/men sagde att han
war fordi blindt født/ at Gudtz ære schulde obenbaris wdi hanwm
¶ Saa willen nw thū benedide Gudt/medhū werdhen staar/om
thet kan komme hanwm till ære/oc myslige menniskir tilhielp oc
trøst/bewiise wdaff syn Guddommelige magt/syn store naade oc
miskwndt/oc ther till brughe syne w duoldhe helghen/nar thet er
Gudt

Gudt deß større ære/att han icke alsomeuiste giør selff wnderlighe
gierninger aff sÿn Guddommelige magt/men kan oc saa ther till
bruge andre sÿne wenner/saa att the haffue thz wdaff hans besyn-
derlige naade/ther hanwm selff tilhør paa sÿn Guddommelige eie
doms oc natwrs wegne/

¶ Thi scall mandt the Iertegnen hederlige omtale/som ere wdaff
Gudtz magt/oc Gudtz naffñ giorde/ther tha ere sande ierteghen
nar the offuergaa alt thet som er dieffuels magt/eller naturlighe
gierninger/hulkedt skeer/nar blinde menniskir faa theris siwn/
døde liff/eller nar dieffuelskaff wdeltis/aff mēniskī/spÿdalske wor
de karske/eller oc bestedde wdi andhen swaager siwgdom/worde ha
stelighñ swnde oc helbreÿde/

¶ Som sanctus Clemens scriffuer wdaff sancti Petri lerdom tha iii. libro. recog
er ther sadant skeell paa the teghen ther giøris wdaff Gudtz magt nitionum.
oc dieffuels krafft/att the første komme Gudt till loff/oc Gudtz cre
atur till hielp oc trost/men the andre komme inghen till gagñs/
men folk till att wndre/nar the som bruge dieffuels magt/komme
stock oc steen till att røre seg/støpte Løÿer till att skrydhe/oc hwn
de belede till att gøø/dessigest kwnne the giffue dødhe orme oc pad-
der liff/oc andre skadelige creatur bruge/thenom till onde/som the
anthen haffde feÿde mett/eller ÿ ander maade wele ontt. The te-
ghen fordi som dieffuelin giør ere icke saa krafftige/oc waarafftige
som the ther giøris wdi Gudtz naffñ/oc the teghen som giøris aff
Gudt/eller aff hellgen paa Gudtz wegne/giøris icke wdi andhen
mening/en at bewiise ther mett Gudt wære Gudt/och scall settis
loffue till hanwm allene/oc till inghen andhen/

¶ Men nar falske ierteghen giøris mett dieffuels magt oc konst/
tha giøris the wdi saadan mening/att ther scall settis loffue till cre
atur oc icke till skaberin sō er eett sāt affgudÿ/ther icke bør eller scal
fordragis blantt criffhett folk/oc fordi nar sō ther tiwÿldis paa te-

ghen som ere giorde/oc wdi huad i mening the begæris aff mēnis-
kin/Om wij meer ansee wor willie oc begæring/en Gudtz bene-
dide willie/meer worti gagn̄ en hans ære loff oc priiss/oc ther eff-
ter schule the dømmis at wære sandhe iertegh̄n oc Gudt tacknēme-
lige

¶ Ther findis tha mange sande teghen / men ere tha Gudt icke
tacknēmelige? Fordi nar wij stedtze beghære iorderigis ting/mett
stor attraa/forglemmendis ther offuer the aandelige ting/som størst
magt paa ligger/oc ther alsomenniste burde at begæris/tha wijder
Gudt oss bon/at wij ere icke bæder werde/Saa giffuer han mãge
karskhedt oc swndhedt/lycke oc welferdt/magt oc befaling / statt
oc ære/fordi han wnder oss icke bædre/nar wij huerkin wele eller
kwnne andhet begære/som meer magt paa ligger/oc thenem kan
kōme till større bestandt/paa theris siels salighedt

Matthei v ¶ Gudt han er saa godt/att han lader sijn soell oprijnde/offuer en-
de oc gode/oc lader regne bede offuer retferdige oc wretferdige/Oc
som Gudt lodt aldrig weidh̄n lenge staa forwdh̄n tegh̄n/saa gaff
han heller aldrig nogh̄n obenbaring till kende / wdh̄n han henne
snarlige stadfeste met nogre iertegh̄n/huilckedt som er skeedt fra
første werdsins begyndilse/oc en nw schal skee nar Gudtz wrede
er stijlledt/oc han haffuer forseett at thenne trette scall endis/som
nw er opreppt i then hellige kircke

¶ Thi wil ieg nw sware till then part / aff thette spørsmaal/som
lyder paa obenbaring/ther fordi er giort/at the wele til inthe gio-
re/alle the prophetier/som ere wdgangne wdi thet ny Testamēt
wdsende aff Gudt/formedels hellige mend/qwinner oc iomfrwer
oc besynderlighe thenom som een stor part stode paa thenne tidt
ther saare nagger Luthers tilhengere/at the saa skijnbarlige tale
om thenne tidtz leijlighedt/huore mange schulde komme som wil-
le forskiwde kirckins sacrament/oc foragte the sætt oc skicke/som
hwn

hwn hiffuer ladhet wdgangthet aff then Helliandtz raadt/oc hwo-
re att mange schulde oc saa falde fra then Rhomere kirckis lydil-
se/oc moghet andhz som er tilfornet fortaldt
¶ Oc ther som desse stocker wore icke nw for øghen/huess the haff
ue prophteridt om/tha motte wÿ twyle/ om the haffde wæridt
Gudtz saade propheter eller oc eÿ/Tha lader ieg meg tycke at een
prophetia eller obenbarilse er sandt och fast / nar som hennis
framsett ÿ sandhedt gaa fore seg/ct nar he serdelis foghe seg eff-
ther then hellige scrifft/oc mett eet gott oc redeligt skell/oc ther in
the foregiffuer som er wor cristelige tro modstandigt/men rwnde
lige straffer synder oc wcristelige gerninger/som bedriffuis mod
Gudtz hellige budt/icke anseendis noghen persoon/for wendt eller
wenskaff/for gwnst eller gaffue/frøct eller fare
¶ Oc fordi thet wore gantsche langt/wdi thette swar att noghet
merckelighe bewise om alle the propheters obenbarilse som wæridt
haffue wdi thette ny Testamentt/tha will ieg al sõeniste tage meg
thz fore/om sancta Birgitta/oc ihzm z Gudtz hielp korteligе bewi-
se att hwn er Gudtz sandhe prophetissa/wdsẽdt aff samme Gudtz
befaling/til att straffe all werdsins syndt bode wdi then geestlighe
stat oc thñ werdslige
¶ Oc wille fordi mett een qwinne knage theris halss som huerckin
wille seg bekende for Gudt/eller noghñ wiiss mandt O gatt man
ge hellige mendt oc Jomfruer haffue besynderlige propheteridt om
thenne tidtz leglighed/Blant andre findis oc een hellig Jomfrw
aff Cistertiensium orden som hedt Hildegardis ther propheteredhe
then tidt wÿ screffue Gudtz aar/m c lxx/oc blant andre Gudtz lon
lige domme/siger hwn paa eett stedt saa/
Nar som desse synder siger hwn hadt/mandrab/oc modt natwrin
giøre eett/tha scall komme een stor twedract paa Gudtz skick/sætt
och low/och kirckin scall offuerfaldhis som een fattighe widue

Furster

¶ Furster/edele och riighe mendt/schule foriagis fra theris eghen
grwndt oc eiedom/wdaff syne eghñ wndersotte/oc the schule worde
fluctige fra een stadt oc till een andhñ/oc theris edele stemme scal
worde til inthet/nar the effter stor rigdom schule komme till stort
armodt/
¶ Alle desse stycker schule tha skee/nar som thñ gammill orm mē
niskins fiende/haffuer indfort blantt mēniskin atskillige seedher
oc kleder oc framdelis siger hwn saa oc ther scall komme stor feyde
orlog oc seyer modt cristhet folk/oc thz scall skee for Fursternis tyrā
nye/oc prelaternis gerighedt/oc moghz cristhz folk/scal falde wdi
Bwckers oc besters hēder/ther befryctindis er/icke andhet mercke
en Turcker oc Saratener/som nw ere cristhūdōs besoorne fiender/
¶ Nar wy nw see i theñe tidt/at een stor partt aff desse stocker ere
framfarne/oc thet som igienstaar scall oc skee for en Gudtz wrede
skyllis. Hwem taar tha wære saa dierffuelige blindt/oc saa blinde-
lige dierff/at han will thette negte/eller och sige at saadan obenba
rilse er drømme oc sqwalder?
¶ Framdelis att tale om sancta Birgitta/giordhis icke behoff for
Suenske mendt/at the welt wyde oc haffue lenge wyst/huess sand
hedt som findis wdi hennis obenbarilse/wdhen neghen mandt
taar negte the ting/wy see mett oghñ oc fole mett hender/
¶ Men fordi at Gudtz bespottere/ere oc saa indkommē wdi thz tri
kelige Swerigis riige/oc ere thñ sandhe Anti Christi drawātter
till at berede hansweÿ/som ere negre forsoorne mēdt/oc forlobne
cristhñ/Gudtz oc thñ hellige kirckis forredere. Mester Olluff Pe
tri fordwm Canick ÿ Strengenæss men nw byscriffuere wdi Stoc
holm Mester Laurentius/sāme Mester Olluffs trøst oc raadgiff-
uere/oc som ieg er wiis giordt/Mester Swēdt aff Skare/myn gā
ble scolemestere tha will ieg nw paa eett bladt eller tw/forātworde
sanctam Birgittam/saa lenge ieg worder neghett meer ledig/at

leg kan tha wiidere/oc mett større flijdt forswaare samme hellighe
prophetissa/

¶ Jeg well wedt oc at wor fiende oc modstandere Satanas/forwē- ii cor xī
dis offte/till liwsins Engill/oc thet saa subtilige/at han kan nep-
pelige skelnis fra then gode Engill/wdhen aff the menniskir som
ere ganske aandelige/oc staa saa well hooss Gudt at han lader the-
nom icke beswijgis/bedragis eller forraadis/

¶ Oc at samme Satanas bedrager mange/skeer fordi att han wn-
derstwndwm fram seetter merckelig sandh?/ther haffuer eett stort
oc fawertt skijn/oc serdelis nar th? er saa skontt att thū mene mād
kan thet oc besinde/

¶ Men han kan thor icke lenge skiwle skalcken /att han sijder ha-
nwm saare nær/oc fordi træder han snart fra the gode framsett/
ther han foregaff wdi een falsk mening/ att han kwnne dess bæder
drage noghū wdi thet endhe/ther samme bedregelige aandt haffde
forst wdi mening oc sindhe/Wdaff thenne aandt haffue fordi alle
kietter e drwckedt som menge ont i blantt gott/oc gott i blantt ontt
Oc fordi scall man icke agte hwadt the sighe/nar the sige noghen
merckelig sandhedt/men hwadt mening hwn er sagt wdi. The go-
de engle som føre Gudtz bwdskaff/kwnne icke liwge/oc fordi kan
ther icke haffuis noghet twiffwill paa theris obenbarilse/som i sād-
hedt framføre Gudtz budskaff aff then helliandtz raadt oc befalig-
huilcke budskaff tha kwnne rettelige grantschis oc besindis at hø-
re Gudt till/nar som the bliffue hooss scriffthens rene oc edele me-
ning/oc inthe tale modt redeligt skell/modt erlige oc cristelige seed-
waaner/modt dygdt oc ære/oc ther straffer thet som Gudt er imodt
wdi een godt oc retsindig mening/icke anseendhe nogh er mēniskis
persoen/leeg eller lærdt/stor eller lidhen weldig eller arm/riig
eller fattig/dog agtendis huertt menniske effter siin perseen/ath
the motte bædris oc icke dræbis/leffue oc icke døø/giore penitētze

oc icke komme wdi kast eller skendsill

¶ Oc serdelis nar som inthet feramsettis pxx wildt eller wenskaff for gwnst eller gaffue/men alsomenisthe wdi saadan mening/att Gudt kan skee loff/oc ther nest syndt oc ondskaff nederleggis oc aff styris/saadan ere ÿ sandhedt sancte Birgitte obēbarilse /oc endog att the scriffuis mett lette oc eenfoldige ordt/tha scall thet icke for- agtis/nar then Hellhand føÿer seg altidt effter propheternis beqwē hedt/oc tallmett thenom som theris eghet maall seg besth falder/ ther han willbruge seg till ære

¶ Saa finde wÿ wdi thet gammill Testamentt at alle propheter ere icke ligewell talende/dog at the haffue alle taledt aff een aandt Een sant tale/er altidt bædre en een suyg oc skiøn Stor loghū scal altidt haffue stor konst mett suyg tale/faffre ordt/diwbe swenck oc omslag/ther wÿ finde wære brughet/wdi alle kietterÿ/oc wdi an- dre fabilfor historier/huadt heller the ere screffne paa greetsche el ler latine/oc fordi schule wÿ icke dess myndhre magt/giffue sancte Birgitte obenbarilse/att the scriffuis mett lette ordt/och paa sim- pell tale. Nar thet som giffuer alle propheter magt/findis och saa wdi hennis prophetie/som er att huess the bescriffue ther skee scall/ thet er ÿ sandhedt een stor partt forledhet oc framfaridt/

¶ Oc som wÿ wdi sandhet ere wiise giordhe paa the ting/ther nw ere skede/saa lade wÿ oss oc saa tycke at thet som igienstaar scal mz tidhen oc sandelige fulkommis/att then samme Gudt som all sand hedt flyder wdaff haffuer wdaff samme naade/obenbaridt tilkom- mendis ting ther schule skee/nar alt thet som framfaridt er/haff- uer oc fordwm wæridt tilkommendis/oc war obenbaridt for tilkom mendis ting. Hwn haffuer spaarett/huore Cÿpri kōgedomme scul- de saa worde till inthet/att samme riigis Konning/schulde huer- ken haffue arffuing eller amÿndilse wdi sÿne egne born effter seg/ eller

vii. lib. ca pi xviii et xix

eller wdi nogen aff sÿn Kongelige slegt/Desligest wdi samme bog
oc samme capitell/scriffuer hwn saa om thetgantsche Grecke länd
att wdhen the Grecher fordroge seg met then Rhomere kircke/fra
huess ki dilse the wore ganghū/tha schulde the mÿste bode landt oc
riige/gotz oc welferdt/fordi at thn̄ store Turck sculde worde thenō
mectig oc weldig/saa att the schulde then skade aldrig forwÿnde/
for en the giorindis penitentze for theris wlydilse ydmygede segh
wnder then Rhomere kircke/
¶Ther som sancta Birgitta haffde thette screffuett sidhen Turcki
bleff Greckelandt mectig/tha motte wÿ tro/att thet were giortt
Rhomere kircke till ære oc wildt. Men nw war thz sagt oc screffuz
hoghet nær lxxx aar/for en thet skede/oc fordi war thet Gudtz san
de prophetie. Jeg motte well her indføre the exempil wdaff sancte
Birgitte bøger/som ere obenbarlige nock skede ÿ desse try Konge
riige/Danmarck Swerige oc Norge/men fordi att een stor partt
aff thenom ere en nw ÿ liffue/som samme prophetier ere anrorindis
tha lader teg ther mett beteme/at the schule icke komme wdi meer
foragt/om the beneffn̄dis huer oc een wydt sith naffn̄ oc sÿne gier-
ninger/Som thet gick wdi thet gāmill Testament/saa gaar thet
en nw/att the troo mÿnst paa prophetier/som sāme propheter ere
mest anrorindis/

¶Till Furster oc Prelater/sendis almēnelige Gudtz obenbarilse
som kan merckelige bewiisis bode aff gamble oc ny prophetier/dog
att then menighe mandt oc saa wnderstwndwm besluttis wdi sam-
me obenbarilse/oc fordi giffue the propheter møghet storre magt/
en the store Hanser gjore/som thenō schulde besynderlige agte oc gi
ffue magt/oc fordi søge seg effter thet gode som samme obenbarilse
indeholde/at the kwnne oc motte thet onde yndgaa/ther Gudt saa
hoder oss met/att han er dog altidt redhebøen till att borth wendhe

huess plage han haffuer oss trwffuett met/nar wÿ bædre oc affleggæ
the synder som haffue opwogt Gudtz wrede. Inghen obenbaring
sendis wdt aff Gudt met høtzill/modgang/plage/sorg/oc bedroff
uilse/i then mening att hwn scal wisselige skee/men ther ligger al
tidt wilkaar hooss/om saa er att the synder icke bædris oc affleggis
som haffue forskyldt saa strenge obenbaring
¶ Wÿ læse offte Gudtz wrede wære stylledt wdaff streng peniten-
tze/ther the mēniskir giorde/som samme Gudtz wrede paa heng
de. Oc ther som ederes naade wille fordi/icke agte Gudtz hellighe
propheter oc prophetisser(som meg tha hobis att icke skeer)tha wil
le thet ederes naade icke well bekōme/icke heller thz gantsche riige
som Gudt haffuer eder tilfoghet/oc een stor part aff the prophetier
ere anrorindis/som sancte Birgitte boger indeholde. Huess plage
een Mwnck er offuerganghn̄/som icke wille tro/att sancte Birgit
te prophetie war aff Gudt/finder ederes naade merckelige screffuz
Cap xc et xcii wdi then siette bog. Oc wdhn̄ twiffwill met tidhen will thet oc saa
gaa/mange skalke som nw findis wdi Swerigis riige/och setter
Ederes naade wdi hoffuet oc bryst/saadane spotske oc wcristelighe
stecker/som nw ere for oghn̄ och wdi hender ÿ samme Swerigis
riige. Thi att foragte Gudtz obenbarilse/oc hans wdwolde helghē
ÿ then mening/att eet fordømpt kietterÿ scall bestyrckis/oc befe-
stis modt Gudt oc then menige cristhendom/thet er eett wsielígt
oc wbegribeligt spott/modt Gudt oc alt thet som gudt tilhor / ther
han wil tha icke lenge fordrage/dog han er taalig/ oc sagtmodig
till een tidt
¶ Nar som Luthers tilhengere haffue bewiist theris lerdom/met
saadane teghn̄ oc saa reentt oc skært eett leffnet/som Sancta Bir-
gitta haffuer giortt/met andre wtalige helghn̄/tha maa ederes naa
de giffue magt huess the sighe/men thet giore the aldrig/nar the
som icke andhet følger en homodt/skrepperÿ/geckerÿ/daarskaff/
wrenighedt

wrengihedt/wdygt/fwlhedt/oc andhen wqwemhedt/som icke kā
met ære scriffuis

¶ Dog at then store Antichristus scall aff Gudtz tilladilse / giore
saa store teghn̄/att the wdwolde schule aff thenom roris till wan-
tro/om thet kwnne skee/som dog er icke moielıgt/nar wor herre
will forkorte hans tidt oc magt/sÿne wdwolde born̄ till gode/ath
the schule icke kōme wdi noghn̄ siels nodt eller fare/men at andre
kiettere oc affskaarne mēn:skir schule thet kwnne giore/finde wÿ
icke screffuet/eller obenbaridt noghen hellig mandt eller qwinne/
Framdelis huore Mester Olauus Petri will foragte sancte Bir-
gitte obenbarilse/er ieg lange wiissgiordt aff hans eghen scriffuil-
se/nar han fordristher seg paa een foge bog som Joannes Gerson
screffuet haffuer/till at twÿle paa hennis hellige prophetia/oc y-
dermere at bespotte oc foragte/dog at samme Gerson haffuer icke
giffuet hanwm eller noghn̄ andhen orsage til at twÿle paa nogre
the Gudtz lonlighe dōme som ere obenbarede for samme hellighe
qwinne/saa haffuer Gerson sagt wdi samme bog. Som thet kan
wære farligt att sighe met samme obenbarilse/saa kan thet oc wæ-
re fordommeligt att tale i modt/huilcke ordt/ther hwercken giff-
ue magt eller fordomme sancte Birgitte bogher

¶ Ther som Gerson haffde seet oc hort saa mange wæridt fuldkō-
mede aff samme prophetier som wÿ haffue seet och hortt och en nw
daglige see for oghen/tha haffde han icke screffuet samme boger
noghet i modt/dog han thet haffuer icke heller giortt anderledis
en fort noger bewiisning wdi rette /ther maa recke saa langt som
the kwnne/oc ther i sandhedt/ere fordi till inthet giorde/ at alle
the ting ere framfarne effter hennis obenbarilse/som han haffde
icke formwghet att skee schulde Oc fordi huess andre swar som gio-
ris behoff till thenne artichell oc andre flere/som icke nw giffuis/
att tidhen er meg kort/scall eders naade faa at hore i the swar teg

9 kader mett thet allerførste wdgaa paa Gudtz naade oc trøst till een forgifftig bog som samme Mester Olauus Petri/lodt forsnÿmen wdgaa/modt een kortt wderwiisning som ieg haffde wdgiffuet om thenne Luthers handell som nw er wdi henderoc for øghen/thi at han scall faa saadan swar som hans forskylding er saa frampt som Gudt will meg liffuet saa lenge spare/dess ÿ mellom scal icke ederss naade troo/thet alt wære sant/som samme Mester Olluff haffuer indført i samme bog/Ther som han en twsinde sind wm reppedhe sith homodige spotske oc daarlige traatz/thet er en tha løghen een for partt han wdscriffuer for klar sandhedt. Wdi spotterÿ och ende skaff/geckerÿ oc daarskaff/gaar han sÿn mestere Morthñ Luther gantsche nær/men wdi skalkagtig løghen/oc løghñactig skalkhz er han Luthers mestere/oc fordi bør ederss naade och huermandt/ att forhale sÿn dom och samtycke paa samme bog saa lenge mÿne swar ere wdgangne/oc tha maa mandt see/huilken som Gudtz ord er nest gangendis. Ther som ieg witterlige oc fortredelige trædes fra sandhedt/giffue meg Gudt ther fore een plage her paa iorden/ hwermandt till aasiwn/haffuer och Olluff scriffuere andett giort i wdi sÿn Bog/en thz som Gudt er mett/oc eensindigt mett then helø lige scrifft/giffue hanwm oc saa Gudt een tilborlig wederkending att hans fattige siell schule thet icke giælde oc nyde/for Gudtz retæ ferdige strenghedt/oc strēge retferdighedt/nar han haffuer wærid i orsage till fler menniskirs faldt oc forderffue en han kan noghen tidt anthen bode eller bædrø/modt Gudt eller thenom/

10 ¶Thet tiende spørsmaall/

¶Om skerdsÿldtz pÿne er till som the sighe wdaff eller oc icke/

¶Swar/

Thette

76

Thette spørsmaall ere kongt aarsin paa then gantsche Luthers sag/oc giørs i then mening/att ther som skerdsyldt icke beholdher marckin/tha haffue the reit anfaldt oc indgang modt thet gantsche klerkerij/till att forderffue oc omkaste/alle prebender och kirckins lææn/som klerckeriidt nw besidde och haffue wdi heffdt/ther oc saa siwnis att wære theris første mening/som haffue seg slaghet wdhi Luthers handell/men ther scall omtalis een andhen tidt noghet widere/

Oc om skerdsyldt først att tale/skall befindis/at hueff tro oc mening som er wdi then hellige kircke blantt cristet folk om skerdsyld hwn er icke ny/heller forsnymen opropt oc predickedt blantt cristhz folk/men haffuer syne roder oc begyndilse/aff then hellige scrifft/ther kiettere ere icke werdige at forstaa/oc er oss kærtt fra thz første then cristhen troo war predickedt oc kwndgiortt offuer all gantsche werden aff the hellige apostele/oc theris neste efterkommere/

Om kiettere wele en sighe ath skerdsyldt/er icke bewiisligt aff scrifftthen/ naar the kwnne thet icke ther wdsoghe/ thet er dog loghen the sighe. Mett Ja heller ney kan mandt icke bewiise store oc merckelige ting/

Thet er icke fordi santt/ hueff Luther scriffuer/men dess storre loghen/att han haffuer dictedt oc oppaa fwndhet the ordt och then tale/som hwercken findis wdi scrifffthen/eller wdi nogre screffne boger/hedinske eller cristen/oc siwnis wnderlig for then mene mand met thet store skyn oc skøne prampering/han haffuer indførtt wdi syne boger/naar han offte taler och scriffuer/mett the besynderlighe ordt/som aldrig wore tilfornett wdi nogher mandtz mwndt/mett huilke han wnderstwndwm framsetter stor sandhedt/wdi then mening/at stor oc forgifftig løghen/scall oc siwnis att haffue noghet paa segh/oc serdelis naar ther findis saa stor sandhedt y blantt att hwn kan oc saa befindhis aff then menighe mandt/

Saa pleye

Saa pleye the at bruge thenmenige mandtz groffue sympelhedt/ oc simpell groffhedt/ som huerckin haffue redeligt skeell/ eller noghē retsindig mening/ oc huess wlempe oc wdygdt ther hengher hooss/ skall well snart befindes/ ther een part alle rede bemercke/ som ere diwbe oc skarpsindige/ oc saa blant thenom som ennw ere Luthers sag noghet wildige/ nar the alle rede befinde/ huore Luthers tilhēgere ere atskilde wdi mange parthyr oc selskaff/ bode met lerdom/ seeder oc ceremonier/ atskillig ordinantz sætt oc skicke/ ther the oc dagelige forøge met the stocker/ som huerckin haffue fundament aff scriffthen/ noghet redeligt skell/ eller cristeligt samfwndith dog the wele nøde then menige mandt att tro/ huess the scriffue oc tale wære thenom føritt wdaff hīmelin/ oc indsætt aff then Helliandt. Ligerwiss som cristhendōmen schulde wdi fiorthenhunderdt aar huerckin hafft then Helliandt eller sandhedt/ for en nw een dwll forløben Mwnck/ iomfrwkrenckere oc kircke brydere/ schulde rette all sandhedt/ oc kōme Euangeliū wdi liwsedt/ som the wele sige/ ther dog icke andhet ere en Antichristi [illegible]here [illegible] fori[illegible]re/ saa straffe thenom Gudt nar [illegible]n/ oc [illegible]udt haffuer forseett at cristhendōmen skall kōme wdi fre[illegible] reli[illegible]ghedt/ ther kā tha icke skee for en wy arme syndere ere till [illegible]e straffe oc gutz wrede er stylledt/ ther oss haabis att schulle skee [illegible] thz allersnaris ste/ icke wdaff wor for[illegible]ding/ men hans wsigelige oc wbegribelige naade oc miskū[illegible]/ som pleyer [illegible]melige att straffe syne wdwolde børn/ oc [illegible]anoelige att dræbe eller forderffue

¶ Haffde wy en inghē schrifft saa blot och bar/ ther wy mz kwnne klarlige bewiise skerdsyldtz pyne/ oss burde en tha att troo/ att the gode helghen som haffue lært saadan lerdom wdi thē hellige kircke/ haffde nogh merckeligt fundament paa ath staa/ oc fordi om thēnom haffue thē mening att the haffue inthe lærtt eller screffuet for wdhē wnderwiisning aff thē hellige scrifft/ eller oc Gudtz besynderlige

synderlige obenbarilse/oc serdelis om thet war saa aff nødt/at wÿ motte inghē lerdom anāme for een fast sandhedt/wdhē huess ther er saa obenbarlige wdi scriffthē/at henne kan inghē wære modt-standig eller giensigendis/Dog ieg fastelige troer/moghʒ wære obenbaridt oc anāmett for een sandrug lerdom/ther icke er indscre-ffuet/wdi nogre aff the bøger/ther wÿ nw kalde thē edele scrifft anderledis en the findis dog wdi kirckins bøger oc lerdōme / som ere met ordt oc tale wdgangne/aff the hellige apostele / ther icke altidt wdgaffue paa scrifft/huess the lerde/menmoghʒ befole the-ris discipeler oc efterkōmere at scriffue/helst for theris wlempe skyldt/at tidhē war thenom selffue bode kort oc trāg/for the swaa-re reÿser the giorde/oc then store forfolking the haffde wdaff Chri modstandere werdsins hoffdinger oc Tÿranner

¶Thi befole the theris discipeler thet at giøre/ther the selffue ic-ke haffde ledighedt oc lempe till/Huilckedt sanctus Clemens o-benbarlige scriffuer om seg/at han feck befalling aff sancto Petro till at bescriffue bode sancti Petri reÿser/lerdom oc gierniger/som han oc saa merckelige giortt haffuer/oc moghʒ ydermere oc wÿdere en ther findis wdi sancti Petri sendebreff/eller och thē bog ther Lucas screffuet haffuer om the gierninger som Jesu Christi apo-stele giorde her paa iordhē

in fine iii li recognitio

¶Icke agter ieg helker at tale saa om skerdsÿldt/at ieg wil anthē bescriffue huar thet er/eller huoredan̄eth thʒ er/nar inthe dødelige mēniske kan thet wyde till prÿcke/wdhē thē som Gudt haffuer thet serdelis obenbaridt. Wÿ haffue wdi wor tro/mange diwbe støc-ker huess alle wilkaar/wÿ kwnne tha icke grantsche eller ransage ¶At Himmerige er til/oc Helffuede desligest tror alle christhē mē-niskir/men ther wedt tha inghē wdaff scriffthē huar the steder fi-dis/eller huoredane the ere mett alle theris wilkaar/wdhē at wÿ tro thet ene wære offuerst/och thet andhʒ nederst/thet forsthe be-

B i redt tiel

redt till alle Gudtz helghñ/oc thz andhet til dieffuelin oc hans en
gle/met alle thenom som hans willie haffuer giordt

¶ Thi agter ieg icke andhz att bewiise/en then seedt som wæridt
haffuer wdi then hellige kircke/sidhñ the hellige Apostele ere aff=
ganghñ/at holde oc haffue amyndilse for Christen folckis siele/
mett thz hellige messe embede/cristhelige bøner oc almwse giers
ninger/wdi saadan mening/at the ther wdaff kwnne forlosis for
medels Jesu Christi werdskyldt/aff nogre baandt och pyne som
paa een tidt/pleye at forhindre theris indgang till thñ ewyghe
glede oc salighet /oc fordi kaldis skerdsyldt/at thet gior mēniskin
skier/reen oc beqwem/aff noger syndt/smytte och skrøbelighedt/
som mēniskin paa henger wdi syn dødtz tidt / ther dog icke er saa
stor/at Gudt will for hennis skyldt ewige fordømme noghz men
niske/oc thet wdaff syn ewyge oc barmhiertighe godhedt

¶ Thette er tha kortelige sagt/icke nogre kiettere till wnderwiiß
ning/men thenom til willie oc bestyrckilse som ere retsindige wdi
thñ menige Cristhñ kirckis lerdōme Jeg wel wedt som Erasmus
haffuer sagt/at hooss Luthers tilhengere staar icke ander fruct att
henthe/en ath the schule wdaff fortredhñhedt dess homodigere be=
romme seg aff theris menig/nar theris forset er saadant/at huess
the sige oc tale scall wære santt / yhuore the kloge och wyse kwnne
ther taghe oppaa at thet er løghñ

ĩ libro aduersus seruũ ar=bitriũ Mar. Lutheri

¶ Men wy som ere wdi een godt och simpell mening/ lade ess saa
tycke/oc kwnne icke andhet forstaa/en nar oss biwdis att bede for
the cristhñ siele som ere affgangne/tha tro wy thenom wære bested
de wdi saadan nødt/ther the kwnne hielpis wdaff/met then helli=
ge kirckis bøn/som haffuer bode agt oc magt hooss Gudt/aff Jesu
Christi wor herris werdskyldt/oc then foghe kierlighedtz tieniste
holde wy att wære een miskwndelig gierning / modt the fattighe
siele

Mar

¶ Nar wÿ wdi saa ma ade icke andhet giore/en thet wÿ begære at
oss schulde gioris/om wÿ wore wdi theris stedt/ och the wdi werin cõpend. de
stedt Nw finder ieg forst saa screffuet aff sancte Clemẽte/wdi een fide et ordie
bog/wdtaghn̄ aff sancti Petri daglige lerdom/saa siger han . Fa- christianorũ
ste oc hellig wegt/scall man elske/ hielpe och styrke the fattige/
klede the nagne oc søge the siwge/begraffue the døde/oc mett een
flÿtig amÿndilse begaa theris dødt/at bede oc giffue almwse for
thenom/desse ere sancti Clementis ordt som bor att haffue noghet
storre magt/en Luther heller noghn̄ andhn̄ wdaff hans kietterli-
ge tilhengere

¶ Nar wÿ hore at ther gioris for thenom amÿndilse met bon oc al-
mwse/kūne wÿ icke andhz forstaa oc beside/en at the ere bestedde
wdi noghz fengsill/aff huilkedt the kwnne forløsis oc ere thet for-
di inderlige begærindis/oc samme fengsill kalde wÿ skerdsÿldt/

¶ Oc fordi siger sanctus Augustinus wdi een bog han besynderli- in libro de cu
screff/om thet omhygge ther scall gioris och haffuis for the dødis ra pro mortu
siele/huar han saa siger/Om thet icke kwnne bewiisis aff noghn̄ is agenda
gammill scrifft/att wÿ schulde bedhe for the affgāgne/tha er then
helkige kirckis gamble seedwaane bewiisning sterck nock/nar som
hwn wdi presthens bøner/som gioris till Gudt for hans helkighe
altere/haffuer besynderlig amÿndilse/for døde menniskers cristhn̄
siele/

¶ Sanctus Dionisius desligest som war sancti Pauli apostels disci- in eccles. ihe-
pell/scriffuer wdi een aff sÿne bogher/att ther war skickedt aff the rarchia ca. vii
hellige apostele nogre bøner/ther kwnne hielpe the siele som wore
affgāgne oc bestedde paa naadhens weÿ/

¶ Tertulianus som war strax ÿ thn̄ hellige kircke effter Jesu chri-
sti apostele/scriffuer aff thenne lerdom wdi saadan mening/huar han
haffuer fortaldt manghe stycker som icke kwnne bewiisis aff then
blotte scrifft/ther wÿ mett kwnne steppe kietteris mwndt som

aldrig wele gaa fra theris sindt oc tycke. Nar wy schule (siger hā) dobis/noghet tilfornett wedersige wy dieffuelin/hans falske lyst oc eng(e)le/wdi bispens handt. Ther nest dobis wy tresindom oc in- the andhz sware/en thet som Christus haffuer skickedt wdi lesthū Jesu Christi legōme som oss er alle budhz aff herrin/anamme wy wdaff inghe andre hender en presternis. Wy giøre offyr for the dø- de/oc sāme aarsdag ther effter haffue wy oc saa theris amyndilse/ nar wy høre offer oc amyndilse/almwse och begengilse/tha høre wy oc saa skerdsyldt

Till eet spørsmaall om thū mening/finde wy saa wære swarid aff sancto Athanasio/Spørsmaa(l)edt lyder saa. Mwnne oc syndige menniskirs siele/fornømme nar som Christhet folck forsamlis/
xxviiii qōne. oc giøre for thenom offyr oc gode gierninger. Til thette spørsmaal
depurgandis. swar han saa/att ther som thz kōme thenom icke till gode/sandeli
criabus/ ge tha haffdis icke amyndilse for thenom / i then hellige kircke/ nar thet wore ellers forgeffuis oc wnøttigt

Chrysostomus scriffuer oc saa wdi een predickin som han giorde
Homili. lxix om thet ombygge ther scall haffuis for the siele/som ere affgangn bestedde paa naadens wey. Thet er icke wredelige skickedt (siger han)aff the hellige apostele/at ther haffuis amyndilse for the døde wdi thet hellige messe emb(e)de. The well wyste ath the døde / faa ther wdaff stor nytte/hielp oc trøst/hwilcke ordt ther schule wdhn twyll wnderstaas om the siele som ere wdi skerdsyldt/att thenom som ere wdi heluede eller himmerige/kan inghn ting aff mennis- kin kōme till nytte gode eller gagn

In fine. xviii. Saa scriffuer framdelis Hieronymus/Som wy tro (siger han)
ki. super. Esa. att dieffuelin oc alle thenom som haffue negthz Gudt/ oc wæridt wmilde oc wantro mēniskir som sagde wdi theris hierther. Gudt er icke till/tilstaar thn ewige pyne/saa tro wy oc saa om the syn- dere ther wore dog Christen/huess synder so(m) schule fordi proff-

uis/oc.

nis/oc reensis wdi yldt/at theris dom scall blendis mett Herrins
mildhedt oc naade

¶ Framdelis scriffuer oss sanctus Ambrosius wdi saadan mening/ Super psal-
Nar som Herrin scall sige/i schule indgaa wdi myn roo oc lyse/tha mū/xxvii
scall huer aff oss brendt met thz gloende swerdt men dog icke opp-
brendt reengioris at nar wy indgangne wdi Paradisi glede/kwn-
ne tha tacke Herrin saa sigendis/Thu haffuer oss indleedt wdi we-
derqwegilsen. Mett huilcke ordt han icke andet meen/ en ath som
the fordømde schule gaa wdi ewig pyne/for wdhn̄ allosn/saa scu-
le Gudtz wduolde børn̄ timelige reensis wdi skerdsyldt for en the
naa himmerigis glede

¶ Oc ther som sanctus Gregorius stode noget till troende/tha ha-
ffuer han screffuet meer aff skerdsyldt en noghn̄ andhn̄/som wdhn̄ in. iiii libro
twyll haffde meer wdaff thn̄ Helliandtz gaffuer wdi syn mynsthe dialogorum
finger/en Luther oc alle hans tilhengere schule noghn̄ tidt faa/
wdi allt theris samfwndt/om saa er at the forfølge thz anslag som
the haffue nw begynt/oc bliffue fortredelige hooss then menig som
the haffue nw berāmet paa thn̄ hellige scrifft modt all cristelig och
retsindig lerdom

¶ Huess mening framdelis som sanctus Bernhardus ther om ha-
ffuer wore langt ath scriffue wdaff/och serdelis modt een forloben in vita Ber-
Mwnck som hedt Henricus/som war i the dage oc saa then hellige haardi/li iii
kirckis obenbare oc besoorne fiende/oc lerde fra seg mange aff the .v et in cātic
fordomde kettery som Luther haffuer nw opropt/i thn̄ hellige kir- Homilia lxvi
ke/At her beneffn̄e māge andre doctores oc hellige mendt/som wo-
re wdi thenne sāme mening/er nw gantsche langt/oc fordi giors
icke behoff/at the alle tale wdi thenne sag/met een mwdt/oc wd-
aff een aandt/som er thn̄ sande Helliandt/modt thn̄ bedregelige
aandt Dieffuelin som altidt haffuer wæridt thn̄ sande Helliandt
modstandig/oc fordi wæridt een løgnere wdi alle kietteris mwnde

MEn ieg will tha her indføre aff sancte Birgitte bøger /som er
Suenske mentz eghen prophetissa/atwij kwnne oc saa wiide/huess
hwn scriffuer om skerdsyldt/ther icke kan sigis att wære bedraghn̄
anthen wdaff wildt eller girighedt/fordi att hwn aldrig brugedhe
smeger/anthen modt then geestlige eller werdslige statt/nar hwn
aldrig haffuer noghet takedt/wdhen huess hwn haffde serdelis wdi
beffaling aff Gudt/

cap. lxxxv Saa siger Christus till hende wdi then fierde bog/Jeg haffuer
fore meg een bog/oc hwn haffuer twēne bladt/thz ene er miskwnd
och thet andhet retferdighedt/Oc fordi scaltu agte miskwndhedtz
bladt men tidhen er/fordi alle the som worde salige/schule anthn̄
skæris wdi ildt heller wandt/Thet er anthen mett ett feghe ars
beyde giøre penitentze her paa iorden/heller oc wdi skerdsyldt/paa
the tilkommendis dage saa lenge the ere skære oc rene giorde/

Scalthu oc wijde siger Christus/att ieg haffuer betrett eett men
niske/then thu well kendher desse twenne bladt/men han haffuer
tha nw bespotthet miskwndhedtz bladt/oc bekendher han segh icke
snartt/tha scall han døø wdi samme spott/oc tagis aff thenne wer
den mett dranckere oc spelemendt/Saa er thet oc skeedt noghn̄ tid
ther effter/som han opstodt gladt oc drwckin fra sith bordt/bleff hā
samme natt slaghen i hiell aff sine fiender/

capitt. xxxiii Wdi syn tredie bog bescriffuer hwn wdaff Jomfrw Maries wn
derwiisning/fyre steder/som ere thēne werden skerdsyldt/Helue
de oc Himmerige/Om skerdsyldt talle hwn saa. Then andhn̄ stadt
er skærilse stadt/huar som selsins smytte kan afftwos/Thet falt
Gudt till sinde at skicke saadane steder/huar thet mēniske kwnne
skæris wdi som skulde kronis/oc haffde mett losagtig forsommilse
ilde brughet syn frihedt/men dog wdi redsle/oc mett froct och fa
re/wdi thenne stad findis een wfulkommelig kierlighedt/at gudt
tikkis for thet haab skyldt/ther the mett begære at forlosis aff the

ris fengsill

ris fengsill/oc icke wdaff noghen inderlig kierlighedt/
Framdelis findis wdi thē̄ forste bog at Marie naffn̄ er thenom gāt
sche behaffueligt som ere wdi skerdsyldt bestedde/ Wdi samme bog capi.ix
findis oc saa /huore Christus for syn moders bøn skyldt/miskwn cap.l
der seg offuer the siele som ere wdi skerdsyldt y trēne maade/ Ther
nest finde wy screffuett wdi then siette bog at inghen ting hielper
saa moghet the fattige siele wdi skerdsyldt/som retferdige menni= cap.x
skirs bøn/oc Jesu Chri legōme som offris paa alteridt Gudt Fader
Wdi then fierde bog findis oc saa/huorlwnde at theris gierninger cap.vii.viij
som leffuendis ere her paa iorden/kwnne moghz hielpe the fattige oc ix
siele wdi skerdsyldt/aff then swagre pyne the ligge befanghen wdi

Oc huad scall ieg ther wdaff meer sige/ J huo som will beløbe sāt
te Birgitte bøger/tha scall han finde ther meer om skerdsyldt/och
mett større beskede/en alt thet som noghen tidt screffuett er aff alle
the andre/ Jeg tha well wedt att manghe wele meg ther fore spotte
oc foragte/att ieg giffuer hennis bøger saa stor magt/men ieg for=
drager tha theris spot gantsche gierne/nar ieg will moghet heller
haffue løn mett henne/oc andre hellige menniskir som troo oc bekē
de skerdsyldt/en mett thenom haffue all werdsins herredømme/
heller allthen wellferdt som lycken kan noghen tidt giffue eett mē
niske/
¶ Dog læss ieg hennis bøger mett grantsche/ som iegh och saa
giør alle menniskirs bøger oc scrifft/oc offuerweyer thenom met thē̄
hellige scrifft/effter thet forstandt som Gudt megh giffuett haffuer
oc ther som ieg fornommer/att the anthen støde paa scrifften/och
giøre eett mett henne/heller oc icke ere hēne modstandige/tha tror
ieg att the haffue taledt och screffuedt aff Gudtz raadt och befaling/
kiwnis megh och andhet / tha tror iegh myn faakwndighedt
wære

wære saa stor/at ieg kan icke bæder skønie/wdhen huar noger me
ning er saa blott oc bar/at hwn kan icke beslutte noghz hemeligt
sacrament eller lønligt forstandt/tha skoner ieg thenom oc befin-
der at the aff menniskelig skrøbelighedt ere meer faldhũ wdi saa-
dan wildfarilse/ther fordi kan icke forhindre theris salighz/ nar
the haffue saadan lerdom ladhz wdganghet wdi een gott ocsimpell
mening/oc icke wdaff noghũ fortredhũ straghedt/eller strag for-
tredhũhedt/huar mett krettere plere altidt at besegle theris wrri-
skelige lerdōme/oc bliffue fordi gierne fortredelige hooss the meni-
ger/som the haffue een tidt forbwndett seg till
Sancte Birgitte bøger maa foragte huosom will/men meg ly
ster icke/Siwnis meg en noghet ath icke wære sandeligt/tha la-
der ieg meg tycke/at mit forstandt er icke bædre/thi kan meg saa
snart siwnis wrangt som rett/Men thersom Birgitte obenbarilse
icke haffde magt till at bewiise skerdsyldt/ey heller then menighe
cristhũ kirckis seedwaane ey heller alle the hellige mentz lerdom
me/som nw tilfornet ere beneffñde/met saa mange twsinde lære
fædre/som nw wdhũ twyll regneere met Gudt
Icke fattis oss fordi scrifft ther wy met kwnne bewiise skerdsyld
dog thet er icke saare aff nødt som tillfornet sagt er / nar møghet
war lært aff Christo/ och hans hellighe Apo sthele /ther dog
er icke paa scrifft wdganghet/anderledis en een Christen mandt
haffuer lært aff een andhen/oc wnderdess er thet screffuet wdi kirc-
kins bøger/wdaff hellige mendt/at thet schulde icke komme wdi
glēme/heller en andre merckelige ting som magt ligger op paa/
Oc huar wy icke haffde andhen scrifft/en een blott som staar wdi
ii li Mac xii the Machabeiske bøger/tha haffde wy bewiisnig sterck nock/ther
for wdhũ all omslag saa lyder
Att bede for the døde/paa thet the kwnne forløsis aff theris syn
der/thet er een hellig oc een salig tancke. Icke haffuer thet heller
noghet

noghet paa seg/ nar sõme wele sige/att thũ bog er icke wdaff then
hellige scrifft/nar thz er meer at wære een iøde en een cristhũmãd
Om Joder icke agte sãme bog for edle scrifft/huadt tha? Then cri
sthen kircke setter icke syn kaass effter then Jodiske synagoga/mẽ
hwn efftersølger then Helliandtz raadt/oc Gudtz sandhedt/
¶ Schule wÿ sette alle the christelighe bøger wdaff theris agt/som
ioder icke anamme tha faa wÿ een kort Bibell/och ther till mett
gaa wÿ thet gantsche ny Testamente qwitt/nar alle ioder thet for
følge mett spott oc haanhed/oc wele sige at all wor tro/oc lerdom ic
ke andhet er en een wrang menig/som haffuer sith fundamentt wd
aff fabel oc sqwalder/løghen oc bedregerÿ/Men wÿ christhet folk
som holde Joder for thet som the ere/oc kiettere/att wære møghet
wærre/fastelige tro at thet er Gudtz klare sandhedt/oc møghz dess
større magt giffue wÿ nogre bøger/at kiettere thenom foragte/nar
ædill oc reen sandhedt kwnne thenom aldrig teckis/eller wære till
maade/oc dog som sagt er/att bewiisning aff then andhen Macha-
beiske bog er sterck nock/till at betyge kirckins lerdõ om skerdÿldt
¶ Wÿ haffue dog andre steder wdi scriffthen/som kwnne thet sam-
me bewise om the maa thet nyde/Saa siger Paulus till the Phi Philipp ii
lipper. Wdi Jesu Christi naffñ schule boies alle knæ/the himmil
ske/ioderigis oc the som ere wnder iorden/ther icke kan forstaas om
the som ere bestedde wdi Heluede/nar the stedtze bespotte och hade
Gudt. Thi skall thet wnderstaas om thenom som ere fanghen wdi
skerdsÿldt/ther icke allsomeniste sette loffue till Gudt/men och saa
haffue bode haab och kierlighedt/Framdelis scriffuis ther saa wdi Apoca v
sancti Joannis obenbarilse bog/att ther war inghen paafwndhen
anthen wdi Himmelin/eller paa iorden/eller wnder iordhen som
war werdig att oplade boghen. The som sigis att wære wnder ior-
den/wdi saadan menig/kwnne icke wære Heluedis fanger/wdhñ
aff then hwell foresett er saadant/at han will altidt thet negte som

X i andre

andre beiaffue/oc thet beiaffue som andre negte/
Matthei xii ¶ Jeg motte well her indføre thet som Mattheus scriffuer om thẽ
syndt/som huerckin forladis y thette nærwerindis/eller oc tilkom
mendis werden wdaff huilckedt stedt bodhe sanctus Gregorius och
sanctus Bernhardus besinde grwndelige nock/noghen syndt kwn
ne forladhis wdi thet andhet werdhen/som icke kan skee wdhen y
skerdsyldt/nar ther huerckin forladis syndher wdi Heluede heller
apotalip. xxi Himmerige/huar som inghenbesmithet ting maa indkomme/

i Corin.iii ¶ Desligest thet som Paulus scriffuer till the Corinthier/om thẽ
som bygger paa cristhendoms fundamentt icke thz hanwm burdhe
guldt solff oc dyre steene/men thet hanwm icke burde træ hoo och
straa/oc siger att then maa en worde salig/men dog formedels yld
huilkedt Origenes Augustinus oc Gregorius klarlige wdlegge om
then pyne som nw kaldis skerdsyldt/dog att kiettere wele altidt gi
ffue desse scriffter oc andre mange/then mening som er alle helghẽ
modstandig/oc then menige cristhen kircke wnder oghen/oc fordi
trenge scriffthen till att tiene theris sag oc trette/
Men ieg tha haabis att the som ere cristhen/och wele døø cristhen
schule well anamme bode kirckins lerdom som er befest mett man
ge oc store teghen/ther findis bode wdi sancti Gregorij boger/och
sancte Birgitte/oc ther nest desse scriffter/wdi saadan mening/at
the schule tro skerdsyldt wære till/huar som the siele schule skæris
ther haffue saadan smytte/at hwn forhaler theris indgang wdi Hi
merigis rige/saa lenghe hwn er affilett/och reengiordt y genom
skerdyldtz pyne/
¶ Till thet the sige att presters gerighedt haffue optaghet oc paa
fwndhet skerdyldt/er tilfornett giffuett swar/nar thet er loghen oc
skalke digt/effter thi thet er bewiist/att ther giordis bøn oc sagdis
messe for affganghen cristhen siele/sidhen the hellige apostele leff
de heg

de her paa iorden/for en cristhendomme war noghen tidt forkrenkt
a nthen wdaff gerighedt/eller noghet andett timeligt wildt/Een
wretferdig dommeris gerighedt/kan icke belaste een retferdig dom
Ett gott embede kan well ylde brugis aff een ondt mandt/mē thz
kan tha icke besmittis wdaff same mantz ondtskaff/som er tilfor-
net wydelige nock forklaridt

¶ Thi schal mandt icke foragte eet gott embede / om thz en haff-
uer een skalk till mestere/eller oc icke brugis aff thē ther icke er
saa godt som hanwm burde att wære. Thette er thē retsindige oc
sandrwge tro/ther huert Cristhz mēniske bør at haffue/och huess
mening som kiettere oprobe thenne trette wdi/haffuer eders naa-
de nw well forstandet. Oc huadt loffue thenom bør att haffue hoss
eders Naadis Maiestatt/oc andre cristhen Furstere/skall mett tis
dhen well fornommis/nar som the giffue theris skalkhedt iw meer
oc meer till kende/dog att the thet subtilige betecke/som the ladhe
seg tycke/mett thet storeskyn oc skøne anseende som theris anslag
skwnis att haffue hoss thē menige mandt/oc nogre gerige Furster
oc Herremendt/ther icke en nw ere saa skarpsindige/at the kwnne
skelne thet onde fra thet gode/eller oc besinde huadt ther er wnder
for en the ere saa forsette at thenom ere inghe boder wdi waane

¶ Thet kende Gudt/som altingh wedt/och inghen ting er skiwldt
fore/at ieg thette icke scriffuer for nogett timeligt wildt/oc icke hel-
ler wdi saadan mening/att iegh anthen giffuer nogre synder magt
eller oc will orsage noghen syndig handell eller bedreff /anderledis
en som kierlighetz budt æskir aff oss att wy mett een kierlig skonsk
schule haffue metynck offuer huer andhen/bedhe for huer andhen/
oc icke spotte heller hadhe/fordrage huer andhen/oc icke arge eller
forderffue/

¶ Thet er een leedt ting/nar een gerigmandt breydher een andhen

syn gerighedt/eller nar een tiwff/kaster een andhn̄ for næsin sy-
ne tiwffuery. Desligest er thet wdi andre maade mett homodt/w-
kyskhedt/drwckinskaff/draabill/oc andhz geckery/scall syndt och
wdygd/sette syne lyge till rette/tha bliffuer thet y wuidt/oc schu-
le ther folck reformere werdsins brøsth/som aldrig wore reforme
rede/oc haffue dog altidt hafft een god reformatz behoff / tha will
thet gryбe een wnderlig endhe. Nar dygd oc ære føde icke andhett
en synelige/saa giøre icke heller syndt/wdygd oc wanære
¶ Thet maa eders Naade wel besinde/at scall ther faldis fra thn̄
tro oc lerdom/som haffuer syn bestyrckilse aff Christo Jesu/Gutz
søn/aff saa mange hwnderdt maall twsinde helgen/blant huilke
sōme wore Gudtz hellige martyres/thet er Gudtz wytnisbyrdt/
ther the haffue baaridt/then tidt the haffue wdgiwtt theris blodt
ther mett at befeste then lerdom oc tro/som the haffde om Christo
Jesu. Sōme wore hellige bisper oc confessores/som leffde y mãge
aar wedt thet haab at the motte bliffue martyres/oc haffde dess y
mellom naade aff Gudt till at leffue wdi gantsche mange oc store
dygder/oc till att giøre wnderlige teghn̄ oc merckelige gierninger
nar the mett theris hellige bøn/oc wdi Jesu Christi naffn̄ kwnne
opreyse døde mēniskir/op liwse the blinde/oprette the halthe/hel
breyde giøre the spydalske/frelse thenom som wore mett dieffuel-
skaff besette/oc y mange andre maader bhielpe myslige oc arme
mēniskir/ther thenom haffde behoff. Kan eders Naade icke besin-
de at ther will til een sterck bewiisning/oc then besynderlige som
haffuer gantsche store oc wnderlige teghn̄/hellige oc dygdiger gier
ninger/om wy schule træde fra wor Gudt/som oss haffuer kaldett
till then Christen tro oc loffue/for medels sāme hellige mendt/
ther han haffuer brughz seg till ære/ligerwiiss som klare oc skenin
dis liwss till at opliwse thn̄ gantsche werden/huadt skell kan thz
haffue/at wy schule falde fra saa helligt eett selskaff / ther haffde

Gudt

Gudt till een herre/ oc Christum till eett hoffuet/ oc thn̄ Helliandt till een raadgiffuere/ oc indfalde till een loss hob/ som huercken ere erlige wdaff byrdt eller leffnett/ eÿ hederlige aff wnderlighe gierninger

¶ Ther oc sax haffue Dieffuelin till een herre/ een forloben oc forsoorin Mwnck for eet hoffuet/ oc een forloben Nwnne/ eller eett andhet løsactigt qwindfolk till een raadgiffuere/ paa thet ieg skall icke noghz tale om thett hemelige hadt/ modt thn̄ hellighe kirckis klerckerÿ/ som er een begyndilse til all then trette ther nw findis wdi thn̄ hellige kircke. Om ther findis en syndere blant thet menige klerckerÿ/ tha kendis wÿ thet gierne/ nar inghn̄ er saa forbÿstridt/ att han taar thz orsage som er syndt.

¶ Wÿ ære kallede till hellighedt men ere dog icke en nw hellige att wÿ en nw ere skrøbelige menniskir oc inghe engle/ Men desse wbeskēmede kiettere oc skalcke som forwende alwerden wele nøde oss wdi wor aaben øghn̄ at tro ont wære gott/ syndt wære dygdt/ ketterÿ och boferÿ ath wære ægteskaff/ oc andhz møghz som wore langt at scriffue wdaff/ ther som høwiske orhin oc erlige menniskir schulde icke forfæris wedt/ oc en nw robe the scrifft scrifft/ dog ther war aldrig noghn̄ kiettere saa wblug till at wrÿe/ drage / wende/ bøÿe oc krøge/ wrenge oc forwandle then hellige scrifft fra sith edele forstandt som Luther haffuer giortt/ huilckedt Erasmus Rotherodamus haffuer klarlige bewiist ÿ the boger han haffuer screffuet modt the sāme forgifftige kiettere/ huar han oc siger att Luther haffuer icke seet diwbere wdi scrifft thn̄ en andre hellige mendt haffue giort/ men haffuer met større dierffhedt wdhn̄ all tilborlig ære oc hørsōme tredt ind ÿ schrifften/ tilskyndet aff thn̄ aandt som han haffuer mest oc helst at giøre met/ oc kaldis dieffuelin — ĩ libro ad uersus seruū arbitrium

¶ Tro meg (siger Erasmus) thn̄ Helliandt taler wdaff een anden mwndt/ oc met een andhn̄ twnge en thenne wmilde mādt haffuer

X iii giortt

10

giortt. The lade seg tycke at the haffue for oss stortt omhygge/och
fordi ønske the oss then samme Helliandtz naade som the haffue for
snymen anammett / Then sandhe Helliandt ere wy altidt gierne
begærindis / Men for theris aandt beskerme oss Gudt / han er
oss alt for well bekender ther wy oc saa tacke Gudt fore Then Hel
liandt pleier icke att mørde oc dræbe/røffue oc stiele/spotte oc skēde
liwge oc bedrage/som Luthers aandt haffuer giortt ÿ langt tidt/
men att optende broderlig kierlighedt/
Malach. ii ¶ Saa lyder scriffthen/ haffuer icke een Gudt skabt oss haffue wy
icke alle een fader? hwy haffuer fordi huer oc een forlatt och offuers
giffuett syn broder? Saa siger oc saa Christus hooss Joānem Jeg
Joan. xiiii lader eder fredt effter meg/oc ieg giffuer eder myn fredt/och strax
ther effter sigher han saa. Thet er mitt budordt/att ÿ schule elske
Ibidem xv huer andhen/som ieg haffuer eder ælst/
¶ Jnghen kan haffue større kierlighedt / en then som waager sith
Matt. v liff/for syne wēner/hooss Matheum siger han saa/Salige ere the
fredsommelige/att the schule kaldis Gudtz søner/Och framdelis
Ibidē xviii Sandelige siger ieg eder/er thet saa at two aff eder ere eendrectige
her paa iorden/J huadtsomhelst ÿ worde bedendis/tha scall thz e-
der wydis aff myn Fader/som er ÿ Himmelin/oc ÿ huorsomhelst ii
eller iii forsambles wdi mitt naffn̄/tha er ieg mitt ÿ blant thenom

¶ Sanctus Paulus taler oc saa framdelis till the Corinthier bre
1. Corin. iii dre siger han Jeg kwnne icke handle mett eder/som mett aandelis
ge menniskir/men som met thenom ther ere kodelige/Ligerwiiss
som born̄ wdi Christo haffuer ieg eder giffuett melkedrick oc icke no
ghen fast madt/Then stwndt ÿ wore smaa/kwnne ÿ icke fordrage
styff oc fuldkommelig madt Icke kwnne ÿ en heller nw/huar som
findis blant eder hadt oc twedract/mwnne ÿ icke en tha wære kode
Ibidem xiii lige/oc wandre wdi mēniskelig/skrobelighedt/? Framdelis er thz
ska

saa(siger han)ieg haffuer een troo saa sterck/att ieg kan met hende flytte aff stedt store bierg/oc haffuer icke kierlighedt tha gangner ieg inthet/kierlighedt er fromsindig och mannelig/kierlighedt er godt oc dannis/kierlighedt er for wdhen nag/och hadt/kierlighedt gior inghē ting ylde eller forgeffues/han er icke homodig/icke styk-kin han tencker inthet ontt/han gleder seg icke aff wretferdighedt men wdaff sandhedt worder han gladt/han elskir alting/tror alting haaber alting/oc fordrager alting/oc mett faa ordt/andre dygdher forgaa/men kierlighedt forgaar aldrig

¶ Wdi thz sēdebreff till the Galathar scriffuer han saa/Elske thyn iessncristhen lyge mett teg selff. Er thz saa at y forklage oc bagtale huer andhen/seer til at y icke oc saa opædis oc fortæris wdaff huer andhē/Ther nest siger Joannes/Saa skelne wy Gudtz oc dieff-uels born. Alle the som icke ere retferdige/ere icke aff Gudt / och thē som icke elskir syn fader oc syn moder. Men thensom hader syn broder han er een mandrabere/oc y well wyde att een mandrabere haffuer icke thet ewige liff wdi seg/oc ther han saa siger/Thē som siger att han elskir Gudt/oc ther offuer hader syn broder/tha er han een lognere/ huo som icke elskir syn broder som han seer/huore scall han elske Gudt som han kan icke see/? Ther om talis oc saa wdi then bog som aposte gierninger bescriffuis wdi/Then skare siger (Lucas)som haffde troott paa Christum/leffde tilhobe wdi eet sind /och een siell/icke war ther heller noghet forskeell y blantt thenom oc huess gotz the hadhe / lodhe the icke att thet war theris/men als mennelig for thē gantsche hob Saa sigher oc saa Christus hooss Matheū Er thet saa att thu worder offrindis thyn gaffue till nogett altere oc thet kommer tegh ther y finde att thyn broder haffuer noghet y modt teg ladt ligghe thyn gaffue wosfredt

och gack

Galat. v (beside line "Wdi thz sēdebreff…")

i. Joann. iii (beside line "andhē/Ther nest…")

Actorum iiii (beside line "then bog som aposte…")

oc gack først bort oc fordrag teg met thÿn brøder/oc kom saa igien
oc gior titt offÿr till alterÿdt

1 Ioannis. 4 ¶ Oc wdi sanct. Ioannis epistel læse wÿ saa. Gudt er kierlighedt
och thn̄ som er wdi kierlighedt/han bliffuer hooss Gudt/och Gudt
hooss hanwm. Oc framdelis then som siger seg at wære wdi kiw-
sedt/oc han ther efter hader sÿn brøder/tha er han een løgnere/
oc han wandrer en nw wdi mørck. Thi lader ieg meg tycke at nar
wÿ ere alle eet folck for Gudt/fødde aff een fader Adam / och ere
ther till met Cristh̄n mēniskir/blant huilcke ther bør at findis al
som størst kierlighedt/eensindighedt oc eendrectighedt som i blant
thenom ther haffue een menig herre/oc Gudt/een menig tro kirc-
ke oc dob

¶ Huadt giørs tha behoff/at wÿ ere atskÿlde wdi saa māge parthÿr
oc gaa effter huer anders heder oc ere/salighedt oc welferdt/liff och
lycke. Er thet thn̄ kierlighedt oss biwdis aff Gudt/at wÿ schule el
ske wore brødre/oc saa met wor liffs fare om thet kwnne kōme the
nom till gode

¶ Dog at klerckeridt wdi sōme aff sÿne leēmer er syndigt oc skrø-
beligt/thet er fordi icke faldhet aff troen / om ther en fwndis een
føÿe wrang mening wdi nogre støcker/ tha kan hwn icke spÿlde
theris salighedt/nar ther findis inghn̄ fortredelig mening hooss/
eÿ heller noghn̄ wrang agt/som er witterlighe imodt Gudt eller
sandhedt/men offte brugis wdi saadan mening/att Gudt gierne
fordrager een føÿe brøst for menige Cristhn̄doms kierligh:/ther
wdaff sÿn store krafft betecker mange synder/nar som wÿ icke ho-
modelige offuertrede the store budt/ther saa ere aff nødt/at thenō
for wdhn̄ kan inghn̄ worde salig

¶ Thz er iw een leedt ting att een Cristhn̄ mandt skal foragte een
andhn̄ for wdhn̄ allmeÿnck/oc erligere tale anthn̄ om Tyrckir el
ler Iøder eller andre Cristhn̄doms fiender en om thenom som ere
cristhen

Kristhen mett oss oc hadhe syn Kristelighe broder/ alssemeniste for
kleder skyldt/oc nogre atskillige seedher/ther hannem burde at gaa
ÿ døden fore/som huermandt burde icke meer att dømmis off hiers-
thens wskyldighedt/oc fromhedt/eller oc twert ÿ modt aff skyldighz
oc wfromhz/en aff kledher eller madt/eller oc andre ting ther maa
wel skee ere moghet ryngere/som nw wore kangt att om tale /

¶ Oc nar the lade seg tycke/som thenne trette stycke oc framdra-
ge/att the ther mett wele giøre seg eet stort ordt/oc een erlig amyn
dilse hooss wore efterkommere/tha formwger ieg h(som Erasmus
Roth erodamus haffuer sagt)att ther war aldrigh noghet naffñ saa
hadeligt oc for smedeligt wnder Solen/bode hoss Paffuens met-
holdere oc modstandere/som Luthers oc hans tilhengeris naffñ skal
worde /om the forfølghe thet som begyntt er/Till desse swar som
ieg haffuer nw her indscreffuett/kalder ieg Gudt till wytnisbyrdt/
huess wrede ieg oc saa onskir meg/om ieg haffuer nogett witterlighe
forwandledt eller wrangelige indførtt wdi samme swar/

¶ Bekēder ieg oc saa oc tilstaar for alle Kristhñ oc halffue Kristhñ
kiettere oc affskaarne/huadt heller the ere wnge eller gāble/store el-
ler smaa/at ieg setter saa stor loffue till then hellige scrifft/som ieg
hørde Christū selff tale mett leffuēdis røst/oc myndre twyll haffuer
ieg paa the stocker som ieg ÿ scriffthñ læss en paa the ting ieg hør mz
myne orhin/seer mett øghen/eller oc handler mett myne hender/
Oc dog att wdi scriffthen findis mange diwbe sacramentt/som offu-
ergaa mitt forstandt/theris sandhedt er dog icke dess myndre for
meg/Oc som ieg ÿ sandhedt troer/at alle the ting ere oss bewiisthe
wdi then hellige kæst/som wore tilfornett figureridt wdi laaghen/
oc aff thñ Helliadt loffuede oc tilsagde wdi prophete boger/saa troer
ieg oc saa wdi samme wiishedt/att Christus er igienwentendis
paa werdsins yderste dag/till at giffue løn onde oc gode/desse godt
oc hyne ondt løn/oc wdi thenne stadige tro/fordrager ieg giern /

y i   met alle

mett alle Cristhen menniskir/arbeyde oc wmage/spott oc hadt/off uerkast och trengsill/fattigdom och armodt/siwgdom oc kranchedt alder oc skrøbelighedt/eller andhen modgang som Gudt haffuer forseett at komme skall/haabindis for medels Jesu Christi naade miskwndt oc werdskyldt/att all sorg och modgang/syndt och drøff nilse/schule ther mett well endhis/och gwnstelighe forladis meg/ och ath ieg skall faa mett hanwm thett ewige liff/ther han haffuer meg oc alle troo menniskir forskylth mett syn helkige dodt oc pyne Thet skall wære langt fraa ath ieg will noghen tidt witterlige stā de ÿ modt thet helkige Euangelium eller och thet wdi noger maade forwandle/Oc heller wille ieg hwndrede sindwm dødis och dræbis en ÿ modt mith sindt oc skell/forwende then mÿnste sandhedtz bogstaffue/som findis wdi then gantssche scrifft/

¶ Men att hade/forfølge/belacke/bekwge/dræbe/mørde/ heller berøffue mÿne Cristhelige brødre onde eller gode/som thz er i mod all scrifft/saa er thet oc saa i modt alt mitt sindt oc natur/Huo ther till haffuer løst/han see seg om och segle sÿn eghen reÿse/meg skall han huerckin haffue till metholdere / heller raadgiffuere/men wdaff mÿn magt saa lenge meg wÿnder liffuet een herdig modstandere Huilkedt sindt att beholde wnde meg Christus Jesus alle Cristhen menniskirs herre/som leffuer oc regneer mett Gudt Fadher wdi thē Helliandtz ewighedt/een sandt Gudt till ewig tidt Amē

¶ Desse xii sporsmaall som her efterfølge giøris till høgmectiger Furste oc weldiger Herre/ Her Gøstaff Ericson Köning till Swerigis riighe/aff broder Paulo Helie/Om hans Naade wille werdis/att giffue till samme sporsmaall/oc framseett/noghre Cristelige oc tilbørlige Swar/

¶ Første/

¶ Effter thi Gudt haffuer sagt Deutronomij xvii/ Nar som noghen worder skickedt till Köge blantt eder/ tha scall han icke haffue stor rigdom eller mange pwndt guldt/ oc icke scall han heller wdaff ho modt berømme seg offuer syne brødre/ Huar haffue nw Konger och Furster fanget thn̄ rett/ at the maa bruge theris menighz/ som eett roff eller eett bytte/ oc saa berømme seg offuer theris wndersotte oc brødre/ att the icke moghz myndre lade thenō trenge/ en thn̄ menige mandt trenger haars och nødt/

¶ Andett/

¶ Nar Christus siger Marci x. The som ere Furster blāt hedninge bruge offuer thenō/ herredomme/ welds oc magt/ wen blantt eder maa thz icke saa wære/ att thn̄ som er øffuerst hooss eder/ scall wære huermantz tienere/ Hwem haffuer nw giffuett thenom then ret at manghe aff thenom bruge storre woldt och offuerlast/ en nogre hedinske Furster haffue giortt modt theris wndersotte. Vnder tague Nerone/ Claudio/ Caligula/ Phalaride/ Heliogabalo Busyride/ oc andre/ som wæridt haffue then gantsche werdhn̄/ een forgifftig pestelentze/

¶ Tredie/

¶ Effter thi at Gudt/ lodt spottelige wnder Konge naffn̄ bescrifftis een tyranne rett/ som findis primi regum viii at the forfærede aff sām̄e rett/ woldt oc trengsill/ schulde icke begære Kongelig magt offuer seg/ men beholde then regementhe som thenom war skickedt och indsætt aff Gudt/ Mett huadt skell bruge en nw manghe Konger then samme rett/ offuer syne wndersotte/ som han wore anthn̄ stadfest aff Gudt/ eller oc thenom arffuelige tilfaldhen?/

¶ Fierde/

¶ Nar screffuett staar Exodi xviii/ oc Deutronomÿ primo/ Besøg
blantt then gansche hob the mendt som ere wiise/ och frøcte Gudt/
ther oc saa fare mett sandhedt/ oc hade gerighedt/ som schule oc kwa
ne reghere folckedt/ Huar fore settis nw ÿ thenne tidt/ the mendt
till saadane embede/ som ere moghet gerige och icke saare wiise/ w
dhen till att skatte oc plagge/ mode oc wmage/ trenge oc henge/ roff
ue oc beswaare/ the fattige folck/ som the haffue regementhen offuer
magt och befalingh?

¶ Fempte/

¶ Effter thi Osee prophett/ haffuer saa sagt om wmilde Konger/
wdi thett ottende capittell/ The haffue regneeridt men icke wdaff
meg/ eller myn befaling/ Mett huadt skell lade tha nogre Furster
seg tycke/ the onde saa well som the gode/ att all theris magt oc rett
huess thenō lyster at bruge er thenom giffuen aff thē hellige scrifft?

¶ Siette/

¶ Nar scriffthē biwder/ paa mange steder/ at wÿ schule wære her
rene lydige/ oc hørsomme/ oc fordrage welwillighē all then beswa
ring/ the oss mz kwnne beswaare/ Mwnne the fordi haffue aff sāme
scriifft/ att the maa beswaare then menige mandt som thenō lyster
som wÿ see nw mange giøre/ ther seg saa berømme/ som all theris
magt wore wdaff then hellige scrifft? /

¶ Siwnde/

¶ Effter thi att scriffthen saa lyder/ modt the Furster som lode segh
aff gerighedt bedrage Esaie primo/ Thine Furster ere meg wtroo/
oc the ere tiwffuis kompaner/ Oc Michee iii. Theris Fursther haff
ue dømpt for gwnst oc gaffue/ oc icke anseett thē wskyldigis retfer

dighedt

dighed/War thet Gudt i modt/huadt rett mwnne nw mãge Fur-
ster haffue/till att giøre thz sãme/ther dog ere Cristhen/och wele
kaldis Cristhen/oc thet hellige Euangelij fobsuar och frãdragere.

Ottende/

Nar rigdõ er icke ondt wdaff sijn eghñ natur/men fordi han ßl
de brugis Hwij maa icke tha klerckerij saa wel bestide oc haffue eiedõ
som leegsfolck/effter thi the ere iw saa well plictige och noghz yder
mere att hielpe oc styrcke/fattige widuer/faderløse børñ elende oc
fremmede folk/fattige oc hwsarme mẽnisker/som andre leegfolck
ther dog kan icke skee wdhen gotz och eiedom/

Niende/

Effter thi een swendt som haffuer loffuett oc tilsagt sijn herre een
troo oc willig tieniste/er plictig at gaa ij døden for sijn herris halff
oc giøre hanwm andhñ sommelig tieniste/seg till stor beswaaring
Hwij bør icke oc saa thz at holdis som loffuis Gudt met een frij wil
lie/icke ther wdi anseendis noghen timelig løn besynderlige/ men
then himmilske løn/som er Gudtz ewighe riige/

Tiende

Nar mange twsindhe menniskir wele heller wære qwinfolk wa
bewaarede/en forloffue wiin eller øll/om eett aff thu schulde for-
sagis/Hwij maa wij icke tha lyde wore foreldre/nar the oss biwdhe
een ewig kyskhz/sõ Rechabs søner wore plittighe att lyde hanwm
ther han thenom bodt at the schuld e aldrig dricke wiin/men altid
wandt/och theris born effter thenom/ Hieremie xxxv/

Ellefte/

Effter thi wij ere alle eett wdi Christo Jesu/som Paulus siger

ad Galathas iii oc inghen maa arghe paa een andhen/ naar wÿ ere fordi huer anders leemmer/ Met huadt skell maa tha noghñ beroffue eller tage fra kirkins klerckerÿ/ huess thenom er tilfaldett icke som wrag heller roff/ men anthen wdaff besynderlig och gwnstelig gaffue/ eller arffuelige tilkommett/ eller och forhuerffuet/ mett theris eghett omhygge och forsiwn/

¶ Taalthe/

¶ Nar alle werdslige Furster haffue lyge stor magt till att flÿ oc skicke/ mett ordinantz sætt och low/ effter alle tiders leglighedt/ Hwÿ haffue icke oc saa alle kirckins Prelater lyge stor magt/ the serdeelis som haffue sidhet wdi thet Rhomere sæde som sanctus Paulus oc Petrus/ Nar the haffue moghet sætt oc skickedt/ ther Christus inthet omtalde/ oc saa wdi the stocker/ ther wor conscientze trenge oc binde/ men dog ÿ saadan mening att the store Gudtz budt kwnne ther wdaff fordis och fremmis/

¶ Naade oc fredt wære mett teg fromme læsere wdi Christo Jesu/

¶ Nar thu fornommer (fromme læsere) att ÿ thenne bog icke giffuis swar wdhñ til x spørsmaall. Oc thu dog seer eller hørrer at Mester Olluff Petri aff Stocholm. Gudtz oc kirckins (thet er menige cristhñdoms obenbare fiende) haffuer swaridt till xii spørsmaall/ tha schalthu wiide ath ther komme icke fleere for myne øghen en desse x. Men till thz ottende wdi hans swar som er om closterleffnz er dog swaredt saa wÿtt som nw behoff giordis paa thenne tidt Thz nÿende hans spørsmaall/ om Jesu Christi legomme wdi brødt/ oc wiin/ fantz icke wdi the scriffter/ som megh er fore komne/ ther ieg

schulde

schulde dog haffue swaridt till/om myne spørsmaall haffde icke for
waridt rede/en hans wore wdgangne/Men fordi iegh nødis och
trengis till att sware säme Mester Olluff/modt een wcristelig bog
som han ÿ fiordt lodt wdgaa modt een Cristelig wnderwiisnig ther
ieg haffde screffuett till erlig oc welbordig mandt och strenge ridder
her Tyge Crabbe/Dämarcks Riigis Marsk om thȳne Luthers
handell som nw er wdi hender oc for oghñ/tha agter ieg ther wdi
att sware paa thet nÿende spørsmaall om säme werdige sacrament
nar han haffuer ther wdi berørdt noghz om säme handell. Ther scalt
thu oc saa (frōme læsere) om Gudt will meg saa lenge spare liffuett
clarlige see/huadt skalkhz säme mester Olluff brugz haffuer ÿ sÿne
swar/bode til Konig Gostaffs spørsmaall/till mÿn wnderwiisnig
oc ÿ the skell mz huilke han lader seg till inthz att giøre/nogre aff
doctor Peder Galles swar til desse offte beneffñde spørsmaall/ och
thz schatu lære at kēde een løghñ agtig skalk/oc een skalkactig løg-
nere/ther till mz een fortwÿfledt oc forblÿndz kiettere/ hīmels och
iordtz frēde/oc all kierlighedtz oc cristelige säfwndtz forodere oc be
stormere saa giffue hanwm Gudt snarlige anthñ wederkēding eller
eett stackedt liff Oc mz teg oc alle thenom som worde thȳne bog læ
sindis wdi een retsindig mening ware Gudt ewinnelige/

Trøct ÿ Købmenhaffñ aff Pe[illegible] Brandis Anno dominī
M D xxviii xxviii die Aprilis

